

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationes|| ROBERTI BELLAR-||MINI E SOCIETATE
IESV,|| DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE|| FIDEI,
ADVERSVS HVIVS TEM-||poris Hæreticos,||**

Tribus Tomis comprehensæ.||

DE ECCLESIA|| TRIVMPHANTE,|| TRIBVS LIBRIS|| EXPLICATA.||

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1599]

VD16 B 1607

Liber Secvndvs, De reliquiis & imaginibus Sanctorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53909](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53909)

LIBER SECVN-
DVS DE RELIQVIIS
ET IMAGINIBVS
Sanctorum.

CAPVT PRIMVM.

Proponuntur argumenta contra cultum reliquiarum.

DISSERVIMVS LIBRO SUPERIORE de gloria & cultu Sanctorum: nunc de veneratione earum rerum, quæ ad illos pertinent, id est, reliquiarum & imaginum disputandum erit.

Ac, vt à reliquiis ordiamur, reliquiarum sanctarum cultum primus reprehendere cœpit Eunomius, & post eum Vigilantius, si B. Hieronymo libro contra Vigilantium credimus. Neque his repugnat quod ibidem paulò infrà idem Hieronymus dicit, hanc hæresim olim erupisse contra Ecclesiam, & aduersus eam scriptum esse librum Tertulliani, qui dicitur Scorpiacus: nec etiam quod in epistola ad Riparium originem huius hæresis reuocet ad Iudæos & Samaritanos; nam verè primus auctor, qui expressè hoc asseruit, Eunomius fuit. Gnostici enim, contra quos scribit Tertullianus suum Scorpiacum, solùm negabant martyria perpetranda. Ex quo tamen deduci poterat, Martyrum corpora non colenda, quàmuis ipsi hoc expressè non dicerent. Porrò Iudæi & Samaritæ omnia corpora immunda esse credunt: nihil tamen in particulari de Sanctorum corporibus disputant.

Post Vigilantium Constantinus Copronymus Imperator,

tor, ut Suidas in eius vita scribit, omnes reliquias ubique deleri iussit. Eadem hæres laborasse Claudium Taurinensem scribit Jonas lib. 1. de cultu imaginum. Eandem etiã VVicesistis placuisse, auctor est Thomas VValdensis tom. 3. tit. 14.

Denique, eandem hoc tempore Lutherani & Calvinisti excitarunt. Nam Lutherus in serm. de cruce, reliquias veterum delium seductiones altissimè sub terram abscondendas indicat. Eum sequuti Magdeburgenses passim reprehendunt cultum reliquiarum, sed præcipuè Centur. 4. cap. 6. col. 68. Idem facit Calvinus libro de reformandæ Ecclesiæ necessitate, & in admonitione de reliquiis.

Argumenta VVicesistarum duo erant. PRIMVM, quia Matth. 23. arguuntur à Domino Iudæi, quod ornarent sepulchra Prophetarum. SECUNDVM, quia in tumulis, quæ dicuntur Sanctorum, nec animæ, nec corpora Sanctorum sunt, sed soli cineres.

His addit Calvinus in admonitione de reliquiis alia quinque. PRIMVM, quia Deus abscondit Mosi corpus, ut habetur Deuter. vlt. Causa autem redditur ab omnibus, ne Iudæi illud adorarent. Vnde etiam in epistola Iudæ legimus, Diabolum contendisse cum Michaële Archangelo de Mosi corpore, quia videlicet Diabolus illud manifestare volebat, ut occasione præberet Iudæis illud adorandi.

SECUNDVM, quia Paulus 2. Corinth. 5. dicit, post resurrectionem Christi se non nosse Christum secundum carnem; quibus verbis monet, quidquid in Christo carnale fuerit, obliuioni tradendum, & missum faciendum, ut in eo secundum spiritum quærendo & possidendo, omne studium ponamus.

TERTIVM, quia idem Paulus ad Col. 2. damnat omnem cultum arbitrarium, id est, à Deo non institutum, quem ipse Græcè vocat ἐδωλοδρησείαν, tanquam stultitiam, etiam si speciem sapientiæ habere videatur. At certè cultus reliquiarum non habetur à Domino institutus, sed est voluntarius & ab hominibus excogitatus.

QUARTVM, quia desiderium reliquiarum nunquam superstitione caret, immò mater est idololatriæ. nam non possunt haberi vel attraheri, quin statim sequatur veneratio

vno

venerationi autem nullus adhibetur modus, quin statim honor Christo debitus ipsis tribuatur. id quod experientia testatur; nam in signum solēnis adorationis, cerei nunc passim accenduntur coram Martyrum sepulcris. Et confirmatur; nam Hieronymus obiicienti Vigilantio esse idololatricam accendere cereos coram reliquiis, nihil aliud respondere potuit, quā id facere solū mulierculas, quæ zelum habent, sed non secundum scientiam. Addere possumus Concilium Elibertinum can. 34. vbi dicitur, eiusmodi cereis Sanctorum spiritus inquietari, & Augustinum, qui libro de moribus Ecclesiæ, capit. 34. reprehendit sepulcrorum adoratores.

QVINTVM, quia maxima pars reliquiarum supposititia est, & sæpe accidit, vt pro reliquiis Sanctorum ossa latronū, vel etiam canum, aut asinorum veneremur. Id quod probat **PRIMVM**, quia Augustinus in libro de opere Monachorum, capite 28. cum dixisset, quosdam Monachos circumferre, & venditare membra Martyrum, addidit: *Sitamen Martyrum.* Si enim iam tunc cœperunt imposturæ, quid modò fieri credendum est? **DEINDE**, quia tam multæ reliquię eiusdem generis inueniuntur, vt oporteat vel eundem Sanctum multa corpora habuisse, vel multas esse falsas reliquias. Hæc ille, quæ omnia argumenta cap. 4. refellentur.

Porro Calvinistæ vbicunq; possunt reliquias Sanctorum exurunt, & cineres in flumen abiciunt: & notandum sanè anno M. D. LXII. à Calvinistis corpora Sanctorum Irenæi, Hilarij, & Martini effossa, & cremata, & in profluētē proiecta fuisse, vt refert Surius: quod idem eodem in loco corporibus aliorum Sanctorum fecerant Ethnicis ante annos M. CCCC. nam vt scribit Eusebius lib. 5. hist. cap. 3. Ethnicis Martyrum reliquias igni absumptas, in Rhodanum abiecerunt. Vt hinc nimirum intelligamus, quanta sit Calvinistarum cum Ethnicis cognatio sacrilegiorum atque perfidiarum. Quod autem Calvinistæ ferro & flammis agunt, id agunt imposturis, mendaciis & fraudibus Magdeburgen-

ses, quorum aliquas hîc breuiter diximus adnotandas.

—550—

CAPVT

CAPVT II.

Deteguntur mendacia Centuriatorum.

NITIO igitur de origine venerationis & cultu reliquiarum mirabiliter disputant Magdeburgenses; nam Cent. 6. in ipsa præfatione dicunt eo seculo, nimirum post annum Dñi CCCC. cœpisse cultum reliquiarum occasione templorum, quæ ingentibus sumptibus extruebantur. Iidem tamen Cent. cap. 7. colum. 744. dicunt, cultum reliquiarum ipso quinto seculo, id est, ante annum CCCC. cœpisse. Non ergo verum est, quod dicunt in præfatione Cent. 6. PORRO iidem auctores Cent. 4. cap. 6. colum. 456. & cap. 13. colum. 1446. dicunt, superioribus seculis, id est, vsque ad annum CCC. nihil haberi in probatis auctoribus de veneratione & translatione reliquiarum, sed cœpisse istam superstitionem seculo quarto, quando iussu Iuliani Apostatæ reliquiæ sancti Babilæ translatae fuerunt. Quæ translatio cum summo celebritate facta est circa annum Domini CCC. LXV. & tunc tempore Iulianus imperauit, vt S. Hieronymus relat in Chronico: non ergo verum est, quod scripserunt Magdeburgenses Cent. 5. & 6.

Sed neque est verum, quod in ista Centuria 4. dicunt, præter additionem ad primam Centuriam, in vita S. Lucæ, fatentur iidem Centuriatores, ante tempora Iuliani fuisse translatas summo cum honore reliquias S. Andreae & S. Lucæ Constantinopolim à Constantino Imperatore, vt B. Hieronymus testatur libro contra Vigilantium.

Præterea Cent. 2. cap. 3. col. 31. & sequentibus referunt verbum ex historia Eusebij lib. 4. cap. 15. epistolam Ecclesiæ Smyrnenensis de martyrio Polycarpi; in qua epistola narratur, Christianis cupientibus reliquias Martyris, & Iudæis pertinacissimè resistentibus, iudicem Euthnicum voluisse corpus in medio positum cremari vsque ad cineres: & tamen Christianos collegisse incredibili auiditate reliquias illas: *Ac si essent* (inquit epistola) *lapidibus preciosissimis preciosiores, & auro probatissimo probatiores.* Eas autem reliquias à Christianis collectas ad cultum, patet tum ex verbis

citatis, tum ex contentione aduersariorum. Iudæi enim atq; Ethnici resistebant, ne reliquiæ raperentur prætextu pietatis. Existimabant enim corpora à Christianis adorari, vt in eodem loco Eusebius testatur: non ergo verum est, quod dixerunt, Centuria 4.

Sed neque tunc cœpit honor reliquiarum; nam beatus Gregorius lib. 3. epist. 30. scribit; ipso tempore, quo Petrus & Paulus passi sunt, venisse fideles ab Oriente, qui eorum reliquias tanquam suorum ciuium peterent; sed cùm eas detulissent vsque ad secundum lapidem ab vrbe, diuino miraculo impeditos, non potuisse vterius eas deferre; tum verò à Romanis fidelibus apud Catacumbas reconditas fuisse. Vnde postea Cornelius Papa (vt in Pontificali Damasus refert) transtulit ad ea loca, vbi nunc iacent. Itaque de origine cultus reliquiarum quatuor mendacia inter se pugnãtia Magdeburgenses protulerunt.

SECUNDVM mendacium est Cent. 4. cap. 8. col. 602. vbi postquam dixerunt, rectè & piè Vigilantium contra reliquias scripsisse, Hieronymum autem solis conuiciis & importunitate pro reliquiis pugnasse, addunt Gregorij testimonium: *Id quod (inquiunt) etiam Gregorio visum est, qui de scripto Hieronymi contra Vigilantium ita censuit; in Vigilantium ita conuiciis debacchatur Hieronymus, et plus uulm in eo modestia cogar desiderare.* At ista verba nullius Gregorij sunt, sed Erasmi in argumento ad librum B. Hieronymi contra Vigilantium.

TERTIVM est Cent. 5. cap. 6. col. 699. vbi sic habent: *Augustinus (inquiunt) de reliquiis Stephani scribit, superstitiosum, & magnum concursum multitudinis ad eas in Africam vsq; factum, dementatis populis quibusdam illusionibus, que pro miraculis habita sunt, libro de ciuitate Dei 22. cap. 8.* At si legamus totum istud caput, quod ipsi citant, non inueniemus vsquam nomen superstitionis, vel illusionis, sed tantam pietatem erga sacras reliquias, vt hic locus Augustini satis esse videatur ad omnes hæreticorum nebulas dissipandas. Inter alia multa sic ait de quodam miraculo: *Clarissima fœmina est, nobiliter nata, nobiliter nupta, Carthagine habitat, ampla ciuitas, ampla persona, rem quærentes latere non sinunt, &c.* Et infra: *Vnum est apud nos factum, nõ maius quàm illa, que dixi,*

KKKkkk

dixi,

dixi, sed tam clarum atq; illustre miraculum, ut nullum arbitrer esse Hipponensem, qui hoc non vel viderit, vel didicerit, nullum qui obliuisci & narratione potuerit.

Neque est hoc Magdeburgensium solum mendacium impudens, sed etiam peccatum in Spiritum sanctum, quod Dei miracula testatissima illusiones vocent: & pratercaet insania manifesta, cum beatum Augustinum, virum sapientissimum, quasi pueriliter ludentem faciant. Nam cum beatus Augustinus toto illo capite probate contendat, sedem Catholicam non carere veris miraculis: nonne potius insaniret, secumque ipse, & cum fide pugnaret, si miracula, quibus fidem probari dicit, illusiones ipsemet appelleret, & populum, qui illis credit, superstitiosum, & dementem diceret?

QUARTVM mendacium est omnino simile superiorum eadem Cent. 5. cap. 15. col. 1506. dicunt, reliquias Martyrum ab Ethnicis contemptras fuisse, & in eo melius sensisse quam superstitiosi Christiani sentiant, Theodoro auctore lib. 8. de Martyribus. Atqui Theodoretus eo libro nusquam habet, melius sensisse Gentiles de reliquiis, quam Christianos, sed omnino contrarium asserit, & defendit. Vide *locum*, & iudex esto.

QUINTVM est Cent. 4. cap. 13. col. 1446. ubi referuntur hiberniam de translatione S. Babylæ, ex Ruffino lib. 1. cap. 36. quod enim oraculum Apollinis obmutuerat ob viciniam sepulchri S. Babylæ, & ideo Iulianus Apostata iusserat inde amoueri arcam Martyris: dicunt Centuriatores Diabolum de industria simulasse se impediri à Martyre, ut ea ratione occisionem daret celeberrimæ illi translationi, & sic introduceretur vsus translationis, & venerationis reliquiarum.

AT istud mendacium est impudentissimum; nam impudenter repugnat omnibus auctoribus, qui de hoc miraculo scribunt; nimirum Chrysostomo libro contra Gentiles, Ruffino lib. 1. cap. 36. Socrati lib. 2. cap. 18. Sozomeno lib. 5. cap. 19. & Theodoro lib. 3. cap. 10. Deinde miraculum sequens clarè ostendit, Diabolum serio timuisse; nam vix arca Martyris inde abducta fuerat, cum descendit ignis de caelo, & idolum, unde Diabolus fundebat oracula, totum consumpsit.

Præterea non fuit ista prima translatio reliquiarum; nam, ut iam ostendimus, multæ antea præcesserunt, & idem corpus sancti Babylæ antea fuerat translatum ex Antiochia ad suburbium istud Daphnes, ut Chrysostomus docet; unde postea Iulianus iterum Antiochiam transferri iussit. non ergo potuit Diabolus illa simulatione velle introducere usum translationum: Præterea si Diabolus ita cupit istam idololatricam erga reliquias, cur semper instigavit Iudæos, Ethnicos, & Hæreticos, ut abolerent omnes reliquias?

SEX TUM mendacium est in eadem Cent. 4. cap. 13. col. 1447. ubi referunt ex Gregorio Nazianzeno oratione prima in Iulianum, duos adolescentes nepotes Constantij Imperatoris Gallum & Iulianum, volentes exstruere insignem Ecclesiam supra tumulum Mamantis Martyris, inter se divisisse opus; sed partem illam, quæ exstruebatur à Gallo vere pio, & fidei, felicissimè processisse: partem autem, quæ exstruebatur à Iuliano, qui apostata futurus iam mente corruptus erat, non potuisse unquam coalescere, quod terra in solito more contremiscens, continuè quasi euomeret, quidquid Iuliani sumptibus in fundamentis proiiceretur. Causam huius miraculi Nazianzenus dicit fuisse, quod sancti Martyres inter se mirificè diligant. idè enim Martyrem, cui templum exstruebatur, honorem illum recusasse, quod nollet ab eo honorari, à quo collegas suos contumelia afficiendos prævidebat: & ipsum etiam Deum, qui corda intruetur, opus Galli, tanquam Abelis sacrificium admisisse, opus Iuliani, tanquam sacrificium Cain abiecisse. Sic igitur Gregorius.

At nostri Centuriatores de hoc miraculo duplicè sententiam proferunt. Aiunt PRIMO, temeritatem esse credere, illud portentum opera Martyris accidisse, propterea quod Martyres non sunt *καρδιογνώσαι*, & dormire dicuntur. ita illi loco citato, col. 1445. At licet non sint Martyres ex natura sua *καρδιογνώσαι*, id est, cordium scrutatores; quis tamen impedit, quò minus cordium cogitationes illis reuelentur à Deo? & licet dormire dicantur, quia requiescunt à laboribus suis, tamen non sic dormiunt, quasi non videant, nec intelligant; nam si ita esset, tum etiam nec viuerent.

KKKkkk z

Addunt

Addunt SECVNDO, columna 1447. Deum impediri fabricam Iuliani, vt indicaret, sibi displicere cultum illum superstitiosum Martyrum. At si ita est, cur non impediri fabricam Galli, qui eidem Martyri operam dabat? An etiam Deum dormiuisse dicent, ac fortasè Galli fabricam non vidisse.

Mendacium SEPTIMUM est in præfatione sextæ Centuriæ, vbi dicunt, à nobis diuinis honoribus coli reliquias atque easdem etiam, ac si viuerent & sentirent, suppliciter inuocari: *Cæperunt, inquit, exanguia, & semicorrolosa coli, inuocari, diuino honore affici.* Eadem ferè habet Calanus in libro de necessitate reformandæ Ecclesiæ: *Nec solum inquit, Sanctos Christi loco adorant, sed etiam eorum vestes, calces, & simulacra.*

At quis vnquã Catholicorum reliquias inuocauit? Quis vnquam auditus est in precibus, aut litanis dixisse: *Sanctæ reliquia, orate pro me?* Et quis easdem vnquã diuino honore affecit, vel Christi loco adorauit? Nos enim reliquias quædam honoramus & osculamur vt sacra pignora patronorum nostrorum: sed nec adoramus vt Deum, nec inuocamus vt Sanctos, sed minore cultu veneramus, quàm Sanctorum spiritus, nedum quàm Deum ipsum. Ita respondit etiam obuius Hieronymus Vigilantio idem obiiicienti: & multò etiam etiam tunc idem responderunt discipuli S. Polycarpi apud Eusebium loco antea citato, lib. 4. hist. cap. 15.

CAPVT III.

Asseritur veritas, & probatur.

NUNC ad argumenta pro veritate accedamus. PRIMUM sumi potest ab exemplis Scripturarum. Exodi 13. Moses discessurus cum populo ex Aegypto in palæstinam, noluit ibi relinquere ossa sancti Iosephi, iam dudum mortui, sed ea honorificè secum asportauit, & transtulit in terram promissionis: *Non ergo superstitiosum neq; nouum est, transferre ossa Sanctorum,* vt Magdeburgenses in singulis Centuriis clamant. Ita Deuter. ultimo, Deus ipse (vt Hieronymus contra Vigilantium

tium argumentatur) corpus Moysi honoravit, dum illud propriis manibus sepeliuit. I T E M 4. Regum 13. ossa Helisæi cum tetigissent mortuum quendam hominem, continuò illum ad vitam reuocarunt: Non ergo Deus contemnit ossa Sanctorum, sed ea honorat, & honorari cupit, dum per illa miraculum tam insigne patrauit. I T E M 4. Reg. 23. cum Iosias delubra idolorum euerteret, & omnem idololatriam delere veller, tantum abest, vt reliquias Sanctorum delendas esse existimaret, vt cum aliorum mortuorum ossa effodisset, & in cineres redegisset, ossa tamen sancti Prophetæ ibidem reperta asseruari iusserit.

A D H A E C de sepulcro Domini legimus Isa. II. *In eum* (Messiam videlicet) *Gentes sperabunt, & erit sepulcrum eius gloriosum.* Hunc locum de sepulcro Christi intelligi certum est, tum ex ipsis verbis, tum ex Apostolo Rom. 15. quod autem non intelligatur solum de sepulcro pro eo tempore, quo ibi Christus iacebat, sed etiam pro tempore futuro, ac proinde reliquias honorandas: docet Hieronymus in epist. ad Marcellam, vt migret Bethlehem, vbi docet, Isaïam prædixisse id, quod modò fit, vt sepulcrum Domini ab omnibus honoraretur. Ex quo refellitur Lutheri blasphemia, qui in libro de abolenda Missa dicit, Deo non maiorem curam esse de sepulcro Domini, quam de bobus.

D E N I Q U E, si Christus hic adesset, & nos vestem eius deuotè oscularemur, continuò nos idololatrias esse Lutherus & Calvinus diceret; at mulier Emorrhoiissa solam fimbriam Christi fideliter tetigit, & sanata est, Matth. 9. Neque Actorum 5. sunt reprehensi populi, qui certatim ad vmbra Petri eo modo, quo poterant, attingendam occurrebant, sed potius fidei suæ præmium retulisse dicuntur, & tamen quæ reliquiæ viliores ipsa vmbra cogitari possunt? Neque habitus sunt Act. 19. supersticiosi, qui Pauli sudaria, & semicinctia deferebant ad ægrotos, vt etiam nos modò facimus, sed potius religionem illorum miraculis confirmabat Deus.

Argumentum S E C V N D V M ex Conciliis diuersarum partium orbis terræ. Ex Oriente habemus Concilium N I C A E N V M II. act. 3. quod vocat reliquias fontes salutares, quibus Deus multa beneficia hominibus præstat; & act. 7. in vltima definitione iubet deponi Clericum, & Laicum excom-

municari, qui reliquias Martyrum cōtemnit, & non, vt res
sacram, cum honore tractat.

Item ex Oriente habemus G A N G R E N S E Concilium an
te annos M. CC. canone vltimo, vbi anathema dicit iis, qui
memorias Martyrum, id est, loca, vbi sunt Martyrum reli-
quiæ, execrantur. Eustathiani enim, contra quos coactum
fuit Concilium, nolebant ingredi Martyrum basilicas, &
corpora Martyrum, quæ ipsi immunda putabant, venerari
viderentur.

Ex Africa Concilium C A R T H A G I N E N S E V. can. 14. iubet
vt nulla altaria, vel memoriæ Martyrum dedicentur, nisi
sint aliquæ Martyrum reliquiæ: & aliter dedicata euertan-
tur: vel populus admoneatur, ne ea loca frequenter, vel
perstitione aliqua teneatur, si colat videlicet quasi Martyrum
sepulcrum, vbi reuera non est corpus Martyris. At si est
perstitione colere pro Martyris corpore, id quod non est esse
tale; Religio igitur erit corpus veri Martyris colere; reli-
gioni enim opponitur superstitio.

Ex Hispania habemus Concilium B R A C C A R E N S E III.
can. 5. vbi statuitur, in supplicationibus thecam reliquiarum
gestari debere manibus Episcoporum, aut aliorum Sacerdotum,
populo præcedente & sequente.

Concilium E P A I N E N S E, in Gallia celebratum, canone
25. iubet reliquias Sanctorum non poni in Ecclesiis, vbi
non sunt Clerici, qui lacris cineribus psallendi frequenter
famulentur.

Ex Germania habemus Concilium M O G V N T I N E N S E
tempore Caroli Magni celebratum, in cuius canone statuitur,
ne corpora Sanctorum transferantur de loco ad locum,
cum, sine consilio Episcopi, & licentia sanctæ Synodi. quod
certè ad honorem non exiguum sanctarum reliquiarum
pertinet.

Habemus denique ex Italia Concilium L A T E R A N E N S E
sub Innocentio III. capit. 62. vbi cauetur propter periculum
fraudum, ne nouas reliquias vllus publicè venerari incipiat,
sine auctoritate summi Pontificis. Vnde est lex canonica,
cap. Cùm ex eo, de reliquiis, & Sanctorum veneratio-
ne; cui similis est lex etiam ciuilib, C. de Episcopis & Clericis
L. Decernimus.

TERTIO, probatur ex Patribus. EVSEBIUS lib. 7. hist. cap. 15. de sede lignea sancti Iacobi Apostoli: *Servatur, inquit, cum ingenti studio, velut à maioribus tradita memoria sanctitatis, & cum magna veneratione habetur.* Hæc ille. Nō ergo rideant Lutherani, si quando audiunt, Romæ cathedram S. Petri ligneam honorari.

S. ATHANASIUS in vita B. Antonij, scribit sibi ab Antonio relictum pallium tritum, & addit: *Legatarius Antonij benedicti, qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere, Antonium in Antonij muneribus amplectitur, & tanquam magna hereditate ditatus, letanter per vestimentum recordatur imaginem sanctitatis.* De eodem Magno Antonio Hieronymus refert in vita Pauli primi Eremitæ, cum Pauli tunicam ex foliis palmarum contextam Antonius adeptus esset, ob ipsius Pauli reuerentiam, illam induere solitum, in diebus tantum solennibus Paschæ & Pentecostes.

S. BASILIUS in Psalmum 115. in illud; *Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius: Quando, inquit, Iudaicè quis moriebatur, abominabilia erant morticina: cum pro Christo mors contingit, preciosa sunt reliquia Sanctorum eius. Antea dicebatur Sacerdotibus & Deo dicatis; Non contaminabitur ex aliquo mortuo: nunc autem qui cōtingit ossa Martyris, quandam sanctificationis societatem assumit, ex gratia corpori insidente.* Et oratione in quadraginta Martyres, loquens de reliquiis ipsorum per totā illam regionē dispersis: *Hi sunt, inquit, qui nostram regionem administrant, & veluti turres quadam coherentes securitatem ab hostium incursis exhibent, non vno loco seipsos includentes, sed multis iam locis hospites facti, & multas patrias exornantes.*

Gregorius NYSSENUS oratione in Theodorum Martyrem, initio orationis: *Anima quidem, inquit, ex quo sublimis abiit, in suo loco requiescit, & corpore soluta cum sui similibus vna viuit. Corpus vero venerandū & immaculatū, ipsius instrumentum, cum multo honore, & cultu compositum atq; ornatum, in augusto, sacroq; loco situm est.* Deinde narrat multis verbis eos, qui templa Martyrum ingrediuntur, primò mirari molem ædificij, deinde parietes & pavementum pulchrè ornata, tum statuas & picturas varias, & subiungit tan-

dem: *Vbi his, inquit, oculos oblectauit, cupit deinceps ipsi conditorio appropinquare, sanctificationem ac benedictione, contrectationem eius esse credens: quod si quis etiam puluerem, quo conditorium, & vbi Martyris corpus quiescit, oblitum est, auferre permittat, pro munere puluis accipitur, ac tanquam res magni precij condenda terra colligitur; nam ipsas attingere reliquias, si quando aliqua eiusmodi prospera fortuna contingat, vt id facere liceat, quam id sit multum desiderandum, & optandum, ac summarum precum donum, sciunt experiri, & eius desiderij compotes facti.*

Gregorius NAZIANZENSIS oratione prima in Iuliano paulò ante medium, reprehendens Iulianum, quòd cum Deorum falsorum monumenta veneraretur, veri Dei amicorum, & Martyrum corpora despiceret: *Non victimas, inquit, pro Christo casus reueritus es? (& aliquot interpositi quorum vel sola corpora idem possunt, quod anima sancta, siue manibus contrectentur, siue honorentur, quorum vel sola sanguinis gutta, atq; exigua passionis signa idè possunt, quod corpora. Hac non colis, sed contemnis et aspernaris, qui Herculis rogam, ex calamitate iniuriisq; mulieribus illatis extitatum, admiraris.*

Eusebius EMISSENSIS homilia de sancta Blandina: *Vbi sunt, inquit, qui venerationem sacris Martyrum dicunt defendendam non esse corporibus? &c.*

S. CYRILLVS, Episcopus Hierosolymitanus, catechesi 18. *Vt autem, inquit, non solum anima Sanctorum honoretur credaturq; quod etiam in corporibus mortuorum inest virtus, seu potentia; iacens in sepulcro Helias mortuus, mortuumq; Propheta corpus attingens, & uiuificatus est.*

Sanctus Ioannes CHRYSOSTOMVS sermone de sanctis Iuuentio & Maximo, primùm laudat eos, qui corpora illa inhumata relicta piè rapuerunt, etiam si cum periculo vite suæ. Deinde subiungit: *Idcirco sepius eos inuisamus, tumulos adueremus, magnaq; fide reliquias eorum cōtingamus; vt inde benedictionem aliquam assequamur.* Vide eundem homilia vltima in epistolam ad Romanos, vbi dicit Romam excellere omnibus vrbibus, propter corpora Petri & Pauli. Item homil. 61. ad populum, vbi comparat sepulcra & reliquias Sanctorum cum sepulcris & cadaueribus Imperatorum, & Regum.

gum, & ostendit illa summo honore coli, ista deserta & abiecta esse: & pulchrè dicit, summū honorem Constantino Imperatori fuisse, quod potuerit fieri ianitor B. Petri, quia nimiram sepultus erat ad fores eas basilicæ, vbi conditæ erant aliqua particula B. Petri reliquiarum.

THEODORETUS lib. 8. ad Græcos de Martyribus: *Ac anima quidem, inquit, triumphatorum Martyrum in cælesti nunc patria vitam agunt Angelorum choris intersita: Eorum vero corpora, non singula quidem singulis monumentis conduntur, sed ciuitates, oppida, paganiq; conuentus hac inter se sortitò partiti sunt, laborantibusq; animis, ac ægrotis corporibus salutaria ea confiteri non cessant.*

Deniq; IOANNES DAMASCENUS lib. 4. cap. 16. de fide Orthodoxa, copiosè disputat de Martyrum reliquiis venerandis.

Iam ex Latinis: S. AMBROSIVS serm. 93. de sanctis Nazario & Celso in fine: *Quod si dicas mihi, inquit, quid honoras in carne iam resoluta, atq; cōsumpta? honoro in carne Martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices: honoro & iuentis memoriam perennitate & virtutis: honoro per confessionem Domini sacros cineres: honoro in cineribus semina aternitatis: honoro corpus, quod mihi Dominum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles, quod reuerentur & demones? quod & affligerunt in supplicio, sed glorificat in sepulcro? honoro itaq; corpus, quod Christum honorauit in gladio, quod cū Christo regnabit in cælo.*

MAXIMVS in sermone de sanctis Octauio, Aduentore, & Solutore: *Cuncti, inquit, Martyres deuotissimè percolendi sunt, sed ij præcipuè venerandi sunt à nobis, quorum reliquias possidemus.*

GAUDENTIVS Episcopus Brixie, tractatu de dedicatione Basilicæ: *Vt venerandas Sanctorū reliquias haberemus, Deus noster tribuit. deinde & hanc honori eorum basilicam fundare & aleremus, ipse largitus est, &c.* Vide totum tractatū, vbi multa de cultu reliquiarum loquitur.

S. PAVLINVS natali tertio sancti Felicis, de vrbe Roma loquens, ob reliquias Apostolorum, sic ait:

*Nam prius imperio tantum, & victricibus armis,
Nunc & Apostolicis terrarum es prima sepulcris.*

KKKkkk 5

Ibidem:

Ibidem:

Martyris ad tumulum debes & terra coronas.

PRUDENTIUS in hymno de S. Laurentio.

*O ter, quaterq̄, ô septies**Beatus Urbis incela,**Qui te, ac tuorum cominus**Sedem celebrat osium.**Cui propter aduolus licet,**Qui fletibus spargit locum,**Qui pectus in terram premit,**Qui vota fundit murmure,**Vix fama nota est abditis,**Quam plena Sanctis Roma sit,**Quam diues Urbanum salum**Sacris sepulcris floreat.*

S. HIERONYMUS in libro aduersus Vigilantium: *Dolet*, inquit, *Martyrum reliquias precioso operiri velamine, & non vel pannis, vel cilicio colligari, vel proici in sterquilinum: ut solus Vigilantius ebrius & dormiens adoretur.* Idem in epistola ad Marcellam quâ scripsit nomine Paulæ & Eustochii, inter alia bona quæ sunt in Palæstina, numerat, posse adorare sacros cineres Ioannis Baptistæ, Helisæi, & Abdiæ, qui ibi seruantur.

RUFFINUS lib. II. hist. cap. 28. cum Gentiles tempore Iuliani ossa B. Ioannis Baptistæ apud Sebastem Palæstinæ igni cremarent: *Quidam, inquit, cum tantum nefas humanis quædam manibus, sed mente ferina fieri videret, mori gratius habentes, quam huiusmodi piaculo funestari, inter eos, qui ossa ad exurendum legebant mixti, diligentius ac religiosius congregantes, furtim se vel stupetibus, vel insanientibus subtraxere, & ad religiosum patrem Philippum venerandas reliquias pertulere, &c.* Vide eundem, lib. eodem, cap. 33.

S. AUGUSTINUS epist. 103. ad Quintianum: *Portant sancti (latores epistolæ) reliquias beatissimi & gloriosissimi Martyris Stephani, quas non ignorat sanctitas vestra, sicut & nos fecimus, quam conuenienter honorare debeatis.*

Auctor libri de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 73. *Sanctorum corpora, & præcipue beatorum Martyrum reliquias, ac Christi membra, sincerissime honoranda credimus.*

S. L. 50

S. LEO in sermone de S. Laurentio, de craticula eius loquens: *Nam, quid, inquit, non ad Victoris gloriam ingenium tuum reperit, quando in honorem transferat triumphis etiam instrumenta supplicij?*

S. GREGORIUS lib. 5. epist. 50. ad Palladium: *Quia reliquias, inquit, sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, necnon Laurētij, atq; Pancratij Martyrum cum veneratione prabimus, hortamur, et eas cum reuerentia suscipere, & collocare, auxiliante Domino, debeatis.* Idem repetit epistola sequenti. Idem lib. 3. epist. 30. Constantiæ Imperatrici petenti caput S. Pauli responderet, sacrilegum esse corpora tantorum Sanctorum tangere, vel inspicere. Et ibidem narrat, multos repentina morte obiisse, quod præsumpissent ad corpora Sanctorum tangenda, vel aspicienda propius accedere; & tandem pollicetur se missurum aliquid de rasura catenarum S. Pauli, si tamen limando aliquid detrahere poterit; eam enim esse catenarum illarum conditionem, ut pro dignitate, vel indignitate petentium, aut sine mora vlla ramenta de catenis lima excutiantur, aut nihil omnino excuti possit, etiam si totis viribus quis limando laboret.

S. Gregorius TIRONICVS libro de gloria Martyrum & Confessorum, nihil ferè aliud tractat, ut superuacaneum sit aliquid inde velle decerpere. Omitto Bedam, Bernandum, ac posteriores, quod de fide ipsorum ne aduersarij quidem dubitent.

QUARTO, probatur ex miraculis factis ad reliquias, quæ certè non fierent, si Deo cultus reliquiarum non placeret. S. EPIPHANIVS in vita Isaia, Ezechielis, & Hieremij scribit, à plurimis coli solita sepulcra eorum ob multa beneficia, quæ in iis locis propter merita eorundem Prophetarum Deus conferebat.

S. BASILIVS oratione in Mamantem dicit, omnibus nota esse miracula, quibus Martyr aliis sanitatem, aliis vitam reddiderit. Et oratione in Iulittam scribit, cum reliquiae sanctæ Iulittæ ad quendam locum adductæ fuissent, ubi laborabatur penuria aquæ, mox è terra erupisse fontem aquæ dulcissimæ, ut videretur sancta illa, quasi mater vel nutrix communis, totam illam regionem lacte suo alere.

S. Gregorius NAZIANZENSIS oratione in Cyprianum:

Omnia

Omnia potest, inquit, pulvis Cypriani, cū fide, & sciunt hi, qui ipsi experisunt, & miraculum ad nos &sq; transferunt.

S. CHRYSOSTOMVS in lib. contra Gentiles, de reliquiis sanctæ Babylæ Martyris: *Sententiæ, inquit, nostræ abunde fidē faciunt, quæ quotidiana à Martyribus eduntur miracula.*

PALLADIUS in historia Lausiaca, cap. 26. ad reliquias Philemonis, multa miracula facta narrat. S. AMBROSIVS sermone de sanctis Geruasio & Prothasio, & epistola ad sororē de eisdem, inter multa miracula facta refert etiam cæcū nomine Seuerum, arte lanionem, omnibus notissimum, fuisse curatum ad contactum feretri, quo reliquiæ portabantur. vbi etiam non tacet idem B. Ambrosius, Arianos impudentissimè negare ausos illa miracula, quæ totus populus videbat.

S. HIERONYMVS libro contra Vigilantium: *Tu, inquit, sapius hoc vilissimo tortus es puluere, vbi dæmonem alloquitur, qui per os Vigilanti reliquias Sanctorum, vilissimū puluerem appellauerat. & in epist. ad Eustochium de vita Pauli, narrat ad sepulcra Elisæi, & Ioannis Baptistæ, atq; Abdia, regere dæmones consueuisse: In vita Hilarionis dicit, magna quotidie signa fieri ad sepulcrum eius.*

S. AVGVSTINVS lib. 22. ciuit. Dei, ca. 8. tot miracula dicit facta ad reliquias S. Stephani breuissimo tempore, vt multi libri scribendi sint si omnia referri debeant. SVLPITIUS in vita Martini dicit, solo contactu vestis eius curatam mulierem à fluxu sanguinis. Alia id genus sine numero referri possent.

QVINTO, probatur ex miraculis, quæ sæpe in ipsis Sanctorum mortuis corporibus cernuntur, per quæ Deus aperitissimè nos ad eorū venerationem quasi inuitare videtur. S. Iohannes CHRYSOSTOMVS scribit in sermone de sanctis Iuuentio & Maximo, vultus eorum corporū ita splendere cepisse post mortem, vt non posset in eos intendi sine honore quodam, & planè tales fuisse, qualem describit vultum Stephani S. Lucas Act. 6. cū ait: *Intuebantur & vultum eius tanquam vultum Angeli.*

S. HIERONYMVS in vita Hilarionis scribit, corpus eius post decē menses adhuc omnino integrum repertum, & tantis fragrans odoribus, vt delibutum vnguentis videretur.

S. AVGVSTINVS serm. 2. de S. Vincentio dicit, corpus eius expositum feris, à coruo mirabiliter defensum: & proiectum in

in aquas mergi non potuisse. Et lib. 9. Confess. ca. 7. dicit, corpora sanctorum Geruasij & Prothasij incorrupta per plurimos annos à Deo conseruata, vt suo tempore propalarentur.

SVLPIIVS in epistola ad Bassulam Socrum, de obitu S. Martini dicit, post mortem eius in ipsius corpore glorificati hominis apparuisse figuram; fuisse enim carnem eius vitropuriorem, lacte candidiorem, vt septennis pueri decorem ostendeter. Quod idem de corpore S. Francisci refert S. Bonaventura. De S. Eduardo Rege Anglorum, qui ante annos CCCC. floruit, scribit auctor eius vitæ apud Surium mense Ianuario, anno XXXVI. ab eius obitu, inuentum esse corpus ipsius integrum, plenum succo, flexibile, ac si etiam tunc viueret, & non solum ossa & carnes in nullo lasas, sed nec pilos capitis aut barbæ, nec ipsas vestes aut calceos. Quid de corpore S. Andreæ dicemus, ex quo liquor mirificus perpetuo funditur.

SEXTO, probatur ex inuentione & reuelatione diuinitus facta Sanctorum corporum. Si enim Deo cultus reliquiarum non placeret, cur ipse seruis suis corpora Sanctorum, quæ latebât, ostenderet? Sancto Ambrosio reuelata diuinitus corpora sanctorum Geruasij & Prothasij, scribit ipse in epistola de hac re, quæ fertur in Tomis Surij. Scribit hoc idem S. Augustinus lib. 9. Confess. cap. 7. EXSTAT etiam epistola Luciani in qua significat sibi diuinitus ostensa corpora sanctorum Stephani, Nicodemi, & aliorum. fuisse aut verum illud Stephani corpus, innumerabilia miracula ostenderunt, de quibus Euodius libros duos conscripsit. Et B. Augustinus serm. 91. ex nouis: *Latuit, inquit, tanto tempore corpus eius (Stephani) processit quando Deus voluit, illuminauit terras, tanta miracula fecit, mortuus viuos facit mortuos, quia nec mortuus.*

Ad hæc refert SOZOMENVS lib. 5. cap. 8. ossa sanctorum Martyrum Nestabi & Eusebij fratrum, quæ Gazenses miscuerant cum ossibus camelorum & asinorum, ne à Christianis internosci possent, sanctæ cuidam fœminæ diuina reuelatione ostensa, & ab eadem collecta fuisse. Idem Sozomenus lib. 7. cap. vltimo, refert ossa Abacuch, & Micheæ Episcopo cuidam diuinitus reuelata fuisse. Idem Sozomenus lib. 9. c. 2. refert quadraginta Martyrum reliquias diuina reuelatione inuentas.

BEDA de sex ætatibus in Martiano, refert caput Ioannis Baptistæ ab ipso Ioanne reuelatum duobus Monachis, & in Zenone scribit, corpus S. Barnabæ cum Euangelio Matthæi super eius pectore inuentum, ipso Barnaba reuelante.

SEPTIMO, probatur ex translatione reliquiarum, de vno loco ad alium, honoris gratia, ab antiquis celebrari solitas. Nec enim negari potest, quin ad honorem pertineat sanctorum ossium translationes. Prima quidem & antiquissima translatio fuit ossium Ioseph ex Ægypto in Palæstinâ, à Mose facta Exod. 13. Deinde translatio reliquiarum Petri & Pauli, quæ facta est ipso tempore, quo passi sunt, ad Catacumbas. GREGORIUS lib. 3. epist. 30. Tum eorundem corporum translatio è Catacumbis, partim ad Vaticanum, partim ad prædium Lucinæ in via Hostiensis. Cornelius Papa epist. 1. Rufinus lib. 2. cap. 28. describit translationem reliquiarum Ioannis Baptistæ ex Palæstina Alexandrinam.

S. HIERONYMUS libro contra Vigilantiû scribit, tempore Constantini Imperatoris translatas Constantinopolim, Andreæ, Lucæ, & Timothei reliquias; & tempore Arcadij translatas ex Iudæa in Thraciâ reliquias Samuelis Prophetæ, tanto honore, vt in vase aureo ab Episcopis reliquæ portarentur, comitante tanta populorum frequentia, vt à Palæstina vsq; ad Chalcedonem iungerentur populorum examina.

S. AMBROSIVS initio exhortationis ad virgines: *Ego inquit, ad Bononiense inuitatus conuiuium, ubi sancti Martyris celebrata translatio est, apophoreta vobis plena sanctissimæ & gratia reseruavi.* AVGVSTINVS lib. 9. Confess. c. 7. *Cum inquit, corpora sanctorum Geruasij & Protasij propalata & effossa digno cum honore transferrentur, &c.* Chrysostomus libro de S. Babyla describit, quanto honore reliquæ Martyris translatae sint. Sozomenus lib. 7. cap. 10. describit translationem reliquiarum S. Meletij Antiocheni. Theodoretus lib. 5. cap. 36. describit translationem reliquiarum Chrysostomi. Euagrius lib. 1. cap. 16. describit honorificam translationem S. Ignatij sub Theodosio iuniore Antiochiam.

OCTAVO, probatur ex eo, quod reliquæ sub altaribus reconduntur, cuius rei meminit S. Ambrosius in exhortatione ad virgines, de reliquiis Vitalis & Agricola, & in epistola ad sororem, de inuentione corporum Geruasij & Protasij. S. Hieronymus

ronymus libro contra Vigilantium. Prudentius in hymno
 II. de coronis Sanctorū, qui est de S. Hippolyto. S. Augusti-
 nus serm. II. de Sanctis. Sozomenus lib. 5. cap. 8. & Concilium
 Carthaginense V. can. 14. Videtur autem ista cōsuetudo Apo-
 stolorum tempore cōepisse; nam ideo Ioanni Apoc. 6. ostense
 sunt in cœlo animæ Martyrū sub altari, quia corpora eorum
 in terris sub altaribus requiescunt, vt Augustinus insinuat lo-
 co notato. Porro ad magnum honorem pertinere hunc lo-
 cum reliquiis assignatum, docēt Hieronymus & Augustinus
 locis notatis, & res ipsa hoc docet. Semper enim altaria in
 magno honore fuerunt, ita vt etiam suo modo adorarentur;
 nam Tertullianus libro de Pœnitentia, inter ritus Christia-
 norum ponit, aris Dei adgeniculari.

Nono, probatur ex vsu cereorum & lampadum, quibus
 honorantur sacræ reliquiæ; nam quod lumen sit honoris si-
 gnum, nec sit superstitiosum, lumen accendere ante rem in-
 animam, etiā sole lucente, patet ex candelabro, quod semper
 lucebat ante arcam testimonij, Exod. 25. Fuisse autem vsum
 accendendi cereos coram reliquiis, patet ex obiectione Vi-
 gilantij apud Hieronymum: *Videmus, inquit, moles cereorū
 sole fulgente accendi, &c.* Et ex ipso Hieronymo epistola ad
 Riparium: *Ergo accensi ante tumulos eorum cerei idololatria
 insignia sunt?*

Item ex Constantino, qui, vt habetur primo Tomo Con-
 ciliarum in vita Syluestri, inter alia dona, quæ obtulit sacris
 reliquiis Petri, Pauli, Laurentij, sanctæ Crucis, multa nume-
 rantur candelabra, multæ lucernæ, quæ perpetuò ardere de-
 berent: nec est credibile, Constantinum aliquid obtulisse,
 quod non esset in vsu antea in Ecclesia. Præterea Theodore-
 tus in hist. lib. 5. cap. 36. testatur in translatione reliquiarum
 S. Chrysostomi, plurima accensa lumina prælata fuisse.

PAVLINVS natali tertio Felicis, describens cultum, qui
 sancto Felici habebatur:

*Aurea, inquit, nunc niveis ornantur limina velis,
 Clara coronantur densis altaria lychnis,
 Limina ceratis adolentur odora papyris.
 Nocte, dieq; micant, sic nox, splendorq; diei
 Fulget, & ipsa dies cœlesti illustris honore,
 Plus micat innumeris lucem geminata lucernis.*

GREGORIUS lib. 3. Dialog. cap. 24. meminit lampadis, quæ ardebat etiam noctu, dormientibus omnibus, in templo S. Petri.

DECIMO, probatur ratione ducta ab utili, & ab honesto. Ratio ducta ab utili, est apud Chrysostomum in libro de sancto Babyla Martyre. Deus enim, ut Chrysostomus ait, nihil ferè utilius nobis reliquit ad salutem, Sanctorum reliquiis nihil enim efficacius repræsentat, & infigit in animo memoriam Sanctorum, quàm sepulcrum ipsorum. statim enim que videmus sepulcrum Sancti alicuius, recordamur illius, & virtutum eius, patientiæ, caritatis, castitatis, pietatis; & simul cogitamus quanta gloria fruatur in cælis pro labore breuissimo huius vitæ, &c.

Ratio ducta ab honesto est multiplex. PRIMVM enim corpora Sanctorum fuerunt organa animarum ad omne opus bonum. Vide Tertullianum de resurrectione carnis. SECUNDE fuerunt, & sunt instrumenta Dei ad miracula. TERTIA sunt pignora patronorum. QUARTO, sunt exuuiæ confessorum. QUINTO, sunt trophæa triumphantium. Sexto, designata sunt ad gloriam incredibilem, nimirum, ut super resurrectionem corpora sole clariora, & vsq; ad eam corporibus omnibus præsent, ut super omnia merito collocentur. His igitur, aliisque de causis Sanctorum reliquiæ à fidelibus magni fiunt, & debito cultu honorantur.

CAPVT IV.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

EX iis, quæ dicta sunt, non erit difficile argumentum soluere, quæ initio proposuimus.

Igitur ad PRIMVM argumentum, quod ex Ioannis Wiclef ex Euangelio depromptum, respondemus, Dominum non reprehendere Iudæos, quod edificarent, vel ornarent monumeta Prophetarum, sed quod non imitarentur eos quorum monumeta ornabant, sed potius eos, qui illos occiderunt, atq; ita seipos condemnant. Sic enim exponunt eum locum ferè omnes Patres, ut Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus in cap. 21. Matth. & Ambrosius, ac Beda in cap. 11. Lucæ.

Prophetæ

Propheticorum, inquit AMBROSIVS, adificatione tumulorum, sceleris eos, qui occiderunt, arguebant, & similibus amulatione factorum se quoque declarabant paterna iniquitatis heredes; non igitur adificatio, sed amulatio loco criminis aestimatur. Hæc ille. Et CHRYSOSTOMVS hom. 75. in Mat. Non quia adificant, inquit, nec quia Patres suos accusant, & illis dixit, sed quoniam ita facientes, & ita dicentes Patres suos condemnare audebant, cum ipsi peiora committerent.

DICES; At Luc. II. Dominus ait: *Profectò testificamini, quia consentitis operibus Patrum & vestrorum, quia illi Prophetas occiderunt, & vos autem adificatis eorum sepulcra.* Vbi videtur Dominus accusare ipsam adificationem tanquam testimonium consensus in necem Prophetarum.

RESPONDET Chrysostronus loco citato, Iudæos adificare solitos sepulcra Prophetarum, non ut honorarent Prophetas, sed ut ostenderent vires, & potentiam maiorum suorum, qui Prophetas occidere potuerunt. Licet enim Iudæi non esse hanc suam intentionem dicerent, sed omnino contrariam; tamen reuera hanc fuisse eorum intentionem patet, quia occidere quærebant Dominum Prophetarum.

HIERONYMVS in cap. 23. Matthæi paulò aliter exponit; dicit enim antiquos Iudæos ex superbia occidisse Prophetas; recentiores autem ex superbia, & ambitione adificasse sepulcra eorundem, & proinde eo facto consensisse operibus Patrum suorum.

CAIETANVS satis accommodatè exponit, eum, qui sepelitur occisum, posse id facere vel ut honoret mortuum, vel ut compleat actum homicidæ; ordinariè enim homines occiduntur, & postea sepeliuntur, ut scelus lateat. Iudæi autem etiam si dicerent se adificare sepulcra Prophetarum, ut eos honorarent, tamen id facere videbantur, ut complerent opera Patrum suorum, ut patet ex eo, quod ipsi postea maiores Prophetas, id est, Christum, & Apostolos aliquos occiderunt.

Ad SECVNDVM dico, in monumentis adesse, ut minimum, memoriam Sanctorum; nam in de sepulcra Sanctorum apud veteres passim dicuntur memoriæ. Porro memoria Sanctorum honorabilis est. Alioqui nec in sepulcro Christi adest nunc anima, vel caro Christi, & tamen iuxta Isaiam, cap. II. erit sepulcrum eius gloriosum. Dico præterea, in sepulcris

LL LIII Sancto-

Sanctorum inueniri alteram partem substantiæ ipsorum, id est, materiam illam ipsam, quam Spiritus Sanctorum animarunt, & rursus animabunt.

Ad PRIMVM Caluini de Mose corpore, multis modis responderi potest. Hilarius in cap. 17. Matth. Ambrosius lib. 2. de Cain, cap. 2. & Gregorius Nyssenus in vita Mosis dicunt, Mossem nondum esse mortuum, & proinde nec sepultum, sed translatum cum Henoch, & Helia. id quod etiam alicuiuscentiorum docent. Sed id non facillè defendi potest; & argumentis eam sententiam oppugnat Rupertus in cap. Deuteronomij. PHILo in fine librorum de vita Mosis docet, mortuum quidem Mossem, & sepultum, sed ad gloriam Mosis pertinere, quòd sepultus sit in sepulcro tam admirando, ut nullus hominum dignus fuerit vnquam illud conficere. quo etiam videtur alludere Oecumenius in epist. Iude. Probabile tamen est quod scribit Chrysostomus homil. 4. de Matth. occultatum fuisse Mose sepulcrum, ne à Iudæis coleretur pro Deo.

DICES; nec coluerunt Mossem viuentem pro Deo, ergo multò minus coluissent mortuum. RESPONDEO, viuentem non coluerunt, quia quotidie ab illo audiebant, vnum esse verum Deum, se autem illius seruum: At post mortem recordati mirabilium eius, & non audientes verba eius, facillè potuissent adduci ut crederent esse Deum, eumque adorarent, si scirent vbi esset, præsertim quia valde credibile est corpus eius, licet mortuum, conseruasse adhuc splendorem vultus & decorem, quem antea habebat, sicut multis Sanctorum accidit. Exemplum habemus in serpente æneo; nam Numesius iubente Mose aspiciebant Iudæi tacti à serpentibus in illis æneum serpentem, & curabantur; nec tamen eum adorabant cultu latriæ, quia nimirum Moses dixerat illis, serpentem illum non esse Deum, sed signum duntaxat salutis: at 4. Regum 18. eidem serpenti tanquam Deo sacrificabant, cum tamen iam nulla operaretur miracula, & idè ab Ezechia confectus fuit.

DICES; idem periculum est nunc in reliquiis aliorum Sanctorum. RESPONDEO, falsum esse. nam populus Iudeorum eo tempore propensissimus erat ad idololatriam, ita ut etiam vitulos aureos coleret; Vnde post captiuitatem Baby-

lonicam, quia populus ille non amplius coluit idola, videmus Deum illustrasse sepulcrum Isaiaë, Ezechielis, Hieremiaë, Helisai, Abdiaë, & aliorum multis miraculis, & gratum habuisse cultum, qui ossibus eorum exhibebatur, vt Epiphanius, & Hieronymus tradunt. Adde quod nunquam est aurum apud Christianos, vt aliqui Sanctorum reliquiis diuinos honores detulerint: nec desunt in Ecclesia, qui & literis, & sermonibus populos doceant, quis cultus reliquiis debeat.

Ad SECVNDVM dico, 2. Corinth. 5. cum dicitur: *Et si nouimus Christum secundum carnem, sed iam non nouimus*, per carnem intelligi mortalitatem & passibilitatem; & sensum esse, si nouimus aliquando Christum mortalem & passibilem, nunc non nouimus, nisi immortalem & impassibilem, sicut 1. Corinth. 15. dicitur: *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt*. Et Hebr. 5. *Qui in diebus carnis suae preces supplicationesq; obtulit, &c.* Sic exponunt omnes, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Ambrosius, Anselmus, &c.

Eodem modo respondit VII. Synodus act. 6. Tomo IV. eodem argumento, quod ab Iconomachis obiectum fuerat, vbi etiam additur testimonium S. Cyrilli. Et quod non velit Apostolus docere (quod Calvinus ait) esse obliuioni tradendum, & missum faciendum quidquid in Christo carnale fuit, id est, omnem memoriam humanitatis eius, vt solum de spiritu & diuinitate cogitemus, patet; nam Paulus 1. Cor. 11. dicit Sacramentum Eucharistiaë institutum in memoriam passionis; & addit: *Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat*: & ipse nihil sapius repetit, quam crucem, & passionem, & mortem Domini. Et quomodo, quaeso, iuxta Isaiaem, cap. 11. esset sepulcrum eius gloriosum, si deberemus obliuisci mortis Domini? DENIQUE vel debemus recogitare beneficia Domini, vel non: Si non, ingrattissimi sumus, contradicimusque Paulo, qui Hebr. 12. ait: *Recogitate eum, qui talem aduersum semetipsum a peccatoribus sustinuit contradictionem*. Si sic, ergo debemus incarnationem, natiuitatem, passionem, & mortem Domini cogitare.

Ad TERTIUM dico. PRIMO, cultum reliquiarum non esse cultum voluntarium, id est, ab hominibus excogitatum, sed esse à Deo inspiratum, vt patet ex Scripturis citatis; nam Scriptura approbat cultum sepulcri, & fimbriæ Christi; item vmbrae Petri, sudariorum & semicinctiorum Pauli, &c.

Dico SECUNDO, apud Paulum Coloss. 2. ἐθελοδραματισμὸν non significare cultum quomodocunq; voluntarium, id est, non præceptum à Deo, sed ab homine excogitatum; sed cultum superstitiosum, vt noster interpres rectè vertit: *fictilem religionem*, vt exponit S. Hieronymus in epist. ad Alaphiam quæst. 10. Probandum igitur esset Caluino cultum reliquiarum esse superstitiosum, vel falsum, si vellet esse reprehensum à Paulo.

Ad QUARTUM; nego periculum esse idololatriæ, immo cultus reliquiarum est detestatio omnis idololatriæ. nam Martyres mortui sunt, vt idololatriam destruerent; qui ergo Martyris reliquias colit, indicat se gaudere de idololatriæ destructione. & rectè Christiani apud Ruffinum lib. 1. cap. 33. *construerent reliquias Babylæ, canebant magna voce, Confundantur omnes, qui adorant sculptilia.*

Ad illud de cereis, dico, cereos accensos coram tumulis Martyrum non esse signum adorationis Deo debite; nam non offeruntur cerei Martyribus tanquam sacrificia, sed accenduntur in signum lætitiæ, ignis enim accendi solet ad lætitiæ significandam etiam in rebus prophanis. Præterea, ignis signum est gloriæ; vnde Imperatoribus Romanis, & Imperatricibus vbiq; ignis præferebatur, teste Herodiano, lib. 1. Sancti autem vera gloria nunc fruuntur, & cum Christo regnant atque imperant in cœlis, vt meritò illorum memoriæ igitur accendi possit. Denique ignis signum est vitæ, proinde cereos protestamur viuere Sanctorum animas, & ipsa corpora in tempore victura.

Ad Hieronymum dico, eum cum ait de iis qui accendunt cereos coram reliquiis (*Confiteor zelum Dei habent, sed non secundum scientiam*) loqui de iis, qui cereos accendunt, estimantes inde Martyres illustrari; nam Vigilantius dicitur per Ironiam: *Magnum honorem præbent huiusmodi homines beatissimis Martyribus, quos putant de viliissimis cereolis illustrari.* De his ergo qui cum tali opinione falsa cereos accendunt,

dunt, Hieronymus dicit, eos zelum habere, sed non secundum scientiam.

Quod autem Hieronymus absolute putauerit bonum coram reliquiis accendi cereos, patet PRIMO, quia in epist. ad Riparium ipsemet affert in argumentum cultus Sanctorum usum accendendi cereos. & lib. in Vigilantium ait: *Causabantur quondam & Apostoli quod periret unguentum, sed Domini voce correpti sunt. neque enim Christus egebat unguento, nec Martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in honore Christi fecit, deuotioque mentis eius recipitur: & quicumque accendunt cereos, secundum fidem suam, habent mercedem.* Et infra: *Illud fiebat idolis, & idcirco detestandum est, hoc fit Martyribus, & idcirco recipiendum est.*

SECUNDO idem patet, quia Hieronymi tempore erat usus eiusmodi cereorum non solum apud mulierculas, sed etiam apud Episcopos & uniuersam Ecclesiam, ut patet ex Paulino, Theodoro, & aliis supra citatis.

TERCIO, si esset superstitio accendere cereos interdium coram reliquiis, esset etiam accendere cum legitur Euangelium, & cum mortui deferuntur ad sepulcrum. Atqui consueuisse ad Euangelium accendi cereos in toto Oriente, docet Hieronymus ibidem contra Vigilantium: & accendi in funere, docet ipse idem in vita Paulae, ubi dicit in funere Paulae etiam Episcopos cereos accensos gestasse.

Ad Concilium Elibertinum respondimus cum ageremus de Purgatorio, Concilium id prohibuisse, quia fiebat more Gentilium, inter quos tunc Christiani versabantur, &c.

Ad Augustinum dico, eum vocare sepulcrorum adoratores quosdam, qui (ut ipse putabat) sacrificium panis & vini, aliarumque epularum manibus defunctorum offerebant, & deinde iisdem cibis & vino se ingurgitabant, & inebriabant. Sic enim loquitur: *Novi, inquit, sepulcrorum adoratores, non multos esse, qui luxuriosissime super mortuos bibant, & epulas cadaveribus exhibentes, super sepultos se ipsos sepeliunt, & voracitates, ebrietatesque suas deputent religioni.* Sed haec scripsit Augustinus initio conuersionis suae. Postmodum autem reprehendit quidem illam consuetudinem, sed non tanquam idololatriam; nam lib. 6. Confess. cap. 2. dicit, matrem suam consueuisse ex pietate id facere: sed Mediolani ab Ambrosij

brofij Clericis fuiſſe prohibitam. Ambroſius enim prohibe-
rat iſtam conſuetudinem, ne daretur occaſio ebrietati, & quia
videbatur affinis ſuperſtitioni Gentilium, licet integro ani-
mo à Chriſtianis id fieret. Idem etiam Auguſtinus lib. 8. de ci-
uit. Dei, cap. 27. dicit meliores Chriſtianos id non facere, eos
autem, qui id faciunt, non ſacrificare defunctis Martyribus,
ſed ponere ſuper tumulos Sanctorum epulas, vt à Deo per
merita Martyrum ſanctificentur.

Quòd autem Auguſtinus non putauerit malum veniſſe
ſepulcra Sanctorum, patet ex epiſt. 42. ad Madaurenſes: *Palæ-
ſtis*, inquit, *imperij nobiliſſimi eminentiſſimum culmen ad ſepul-
crum piſcatoris Petri ſubmiſſo diademate ſupplicare.*
N O T A, Auguſtinum hæc ſcribere idololatris, vt ostendere
idolorum cultum à Chriſtianis deſtructurum. Præterea Augu-
ſtinus cùm reprehendit ſepulcrorum adoratores, certè non
reprehendit Chryſoſtomum & Hieronymum, ſed turbas im-
peritorum. Atqui Chryſoſtomus ſermone in Sanctos Iuven-
tium & Maximum dicit: *Tumulos Martyrum adoremus.* &
Hieronymus ad Marcellam, vt migret Bethleem, dicit, ſepul-
cra & cineres Ioannis Baptiſtæ, Helifæi, & Abdix merito ado-
rari à fidelibus in Palæſtina.

GAUDENTIUS Brixianus Ambroſij æqualis, tract. 4. in Eo-
dum: *Gula*, inquit, *ſua cauſſa primùm cœperunt homines præ-
dia mortuis præparare, quæ ipſi comederent; poſt hoc ſacrificia
etiam auſi ſunt eis ſacrilega celebrare, quamuis nec ipſi mor-
tuis ſuis ſacrificent parentalia, dum ſuper ſepulcra
rum menſas tremulis ebrietate manibus & ina fundentes, ſpi-
ritum balbutiunt, &c.* vbi arguit morem illum tanquam
Gentilium errore relictum. Itaq; fortasſe pauci quidam mor-
tuis ſacrificabant, qui etiam meritò reprehenduntur, ſed non
propterea omnis cultus ſacrarum reliquiarum abolendus eſt,
quia nimius cultus iure reprehendus eſt.

Ad Q V I N T V M argumentum, negamus reliquias, quæ
publicè in templis exponuntur venerandæ, eſſe ſuppofititias.
Semper enim Eccleſia diligenter curauit, ne fraudes fierent,
& præcipuè poſt decretum Concilij Lateranenſis, vt nullæ
reliquiæ publicè recipiantur ſine auctoritate Romani Pon-
tificis.

Ad illud Augustini (*stamen Martyrum*) dico, non mirum, si Augustinus dubitabat de reliquiis, quas quidam priuati homines circumferebant. nos autem de reliquiis agimus, quæ publicè in templis conseruantur.

Ad illud, de pluribus corporibus, dico, in variis locis esse partes eorundem corporum, sed denominari à parte totum; nam, vt scribit Basilius oratione in 40. Martyres, toti Martyres 40. dicebantur tunc esse in variis vrbibus, quia quælibet ciuitas habebat partem eorum. Theodoretus etiam lib.8. de Martyribus dicit, Martyrum corpora raro inueniri integra in vno aliquo monumento, sed esse diuisa, & distributa in varia loca.

Deniq;, S. Ioannes Chrysofomus in libro, quòd Christus sit Deus, Apostolum Petrum & Romæ, & Constantinopoli iacere dicit, cum tamen Constantinopoli nihil esset, nisi aliqua particula; nam corpus ipsum Romæ esse sepultum idem Chrysofomus testatur homil.32. in epist. ad Rom. Sed verba eius audiamus ex libro iam citato: *Roma, inquit, quæ vrbium est regalissima, relictis omnibus, ad sepulcra piscatoris & pelionis currunt Reges, & prasides, & milites, & Constantinopoli Reges nostri magnam gratiam putant, non si prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula, corpora sepeliantur, fiantq; piscatorum ostiarj Reges.*

CAPVT V.

De nomine Imaginis & Idoli.

SEQVITVR nunc ordine suo disputatio de cultu imaginum; cuius disputationis octo erunt partes. PRIMVM enim dicendum erit de nomine imaginis, idoli, & simulacri. SECUNDO, qui fuerint hostes imaginum. TERTIO, an liceat habere imagines. QUARTO, an liceat eas colere. QVINTO, quo cultu colendæ sint.

His addam peculiarem tractatum de cruce, & quidem trimembrem. Nam PRIMO agemus de vera cruce Dominica. SECUNDO, de imagine crucis permanente. TERTIO, de imagine transeunte, id est, de signo crucis, quod in aère pingimus.

Ut igitur à nomine incipiamus, Henricus Stephanus in suo thesauro in voce εἰδωλον, scribit apud Ecclesi. idolum vocari omne simulacrum, numen aliquod repræsentans, quod cultu & honore dignatur. Ex quo sequitur apud Ecclesiasticos imagines Christi & Sanctorum, & præcipuè imagines Trinitatis rectè vocari idola. Etsi quidem Henricus per Ecclesiasticos intelligit Doctores suos, Calvinum, Martyrem, Illericum, & alios eiusdem classis. rectè dicit, illi enim vix videntur aliter imagines nostras appellare, quàm idola. Si autem per Ecclesiasticos intelligit sanctos Patres, vel Apostolos, & Prophetas, falsissimum est, quod ipse dicit, nam in primis VII. Synodus, act. 5. & act. 7. anathema dicit iis, qui imagines Christi & Sanctorum vocant idola.

Deinde Origenes homil. 8. in Exod. & Theodoretus q. 1. in Exod. exponentes illud Exodi 20. *Non facies tibi sculptile* (quod LXX. verterunt εἰδωλον) & *omnem similitudinem*. Dicunt inter imaginem & idolum hoc interesse, quòd imago est vera rei similitudo; vt cum pingimus hominè, equum, &c. Imago enim ab imitando dicta est. Idolum autem est falsa similitudo, id est, repræsentat id, quod reuera non est. vt cum Gentiles proponebant statuas Veneris, aut Mineruæ, illa signa, idola erant, quia repræsentabant Deos generis femineini, quales Dij nec sunt, nec esse possunt: Atque ita nec verè repræsentabant, sed erant falsæ imagines. id enim, quod non est, repræsentari non potest. Ex quo intelligimus imagines Christi & Sanctorum non esse idola. Sed nec Trinitatis, aut Angelorum imagines sunt idola, quia non sunt factæ ad repræsentandam naturam Trinitatis, vel Angelorum, sed ad exprimendam formam, in qua apparuerunt, vel certè eorum proprietates, vt infra dicemus.

Hanc esse veram differentiam illarum vocum secundum Ecclesiasticos, probatur PRIMÒ, quia Scriptura nusquam tribuit nomen idoli vlli veræ imagini, sed solùm simulacris Gentilium, quæ falsos Deos referebant. Scriptura vocat Filium Dei imaginem Patris, Sap. 7. Col. 1. & ad Hebr. 1. at nunquam vocat idolum Patris. & 3. Reg. 7. dicitur Salomon fecisse ad ornatum templi imagines Cherubin ad similitudinem hominum, item imagines leonum, bouum, palmarum, mal-

grana.

granatorum, florum, &c. nec vnquam ista vocatur idola, quia nimirum rerum verarum similitudines erant.

SECVNDO, quia Scriptura Testamenti veteris idola vocat ordinariè אֱלֹהִים , vt Leuit. 19. 26. & alibi, vel אֱלֹהֵי , vt Num. 23. Osee 6. & alibi. Porro אֱלֹהִים significat vanum, falsum; & similiter אֱלֹהֵי vanum, mendacium; interdum etiam vocat אֱלֹהֵי , id est, mendacium, vt Hieronymus notat in cap. 7. Osee, vbi semper vides idolum aliquid falsi significare. Denique Habacuch secundo ait Scriptura: *Quid prodest sculptile, quia sculpit illud fictor suus conflatile, & imaginem falsam?* vbi clarissimè definitur idolum imago falsa. cui simile est, qd ait Plato in Theeteto, cum ait, $\text{ἄεθλον ἢ εἰδωλα πρὸς πλείονος ποιούμενοι τῷ ἀληθείᾳ}$, id est, mendacia & idola pluris faciunt, quàm veritatem, vbi idolum cum mendacio coniunxit, & veritati opposuit.

TERTIO, quia B. Paulus I. Corinth. 8. ait: *Scimus, quia nihil est idolum in mundo.* vbi idolum nihil esse dicitur, quia licet sit aliquid secundum materiam, tamen nihil est formaliter, cum id repræsentet quod nihil est, & proinde nec verè repræsentet, & consequenter nec sit. Cui loco alium similem adducit Hieronymus in cap. 7. Osee, ad probandum idolum nihil esse; nam Hester 14. dicitur: *Ne tradas sceptrum tuum his, qui non sunt,* id est, idolis.

QUARTO, quia B. Hieronymus in cap. 2. Habacuch, & in cap. 13. Zachariæ, & alibi passim confert hæreses cum idolis, quia vt idolum est falsa imago, ita hæresis est falsa imaginatio.

QUINTO, ex ipsa vocis proprietate; nam (vt Tertullianus docet libro de idololatria) idolum est diminutiuum ab εἶδος , id est, forma, & significat formam paruum, non quantitate sola, sed perfectione. Est enim propriè idolum (vt exponit Eustathius in lib. II. Odiseæ) imago inanis, qualis est, quæ cernitur in umbra hominis, & qualia sunt phantasmata, id est, imagines quas imaginatione fabricamus, quibus sæpe nihil respondet in re; & qualia denique sunt spectra & umbræ mortuorum, quæ videntur quidem esse aliquid solidum, sed inanes sunt. Vnde Homerus in II. Odiseæ, & Lucianus in Dialogo de mortuis, animas mortuorum vocant εἶδωλα .

LLLIII 5 & Vir-

& Virgilius in 6. lib. Æneidos videtur idipsum explicare voluisse, cum ait:

*Corripit hic subita trepidus formidine ferrum
Æneas, strictamq; aciem venientibus offert:
Et, ni docta comes tennes sine corpore vitas
Admoneat volitare caua sub imagine forma;
Irruat, & frustra ferro diuerberet umbras.*

Vbi quod Homerus, & Lucianus vocant εἰδωλα, vocat ipse umbras, & cauas imagines, id est, vanas & inanes. Quoniam ergo idolū propria & primaria significatione designat imaginem inanem, inde scriptores sacri, & Ecclesiastici Doctores vocauerunt idola statuas falsorum Deorum, licet solidæ sint quoad materiam, quia inanes sunt quoad formam, id est, quoad repræsentationem. Hæc de nomine idoli.

Nomen simulacri est quidem paulò communius; nam Latantius lib. 6. de vero cultu, cap. 10. & 13. vocat hominem Deum simulacrum; & lib. 2. de origine erroris, cap. 2. dicit, simulacrum dici à similitudine, & proinde omnem veram imaginem posse dici simulacrum. Verius tamen est, quod alij dicunt, simulacrum dici à simulando, non à similitudine; nam in Scripturis simulacra ubique ponuntur præ idolis. Semper enim vbi Latinus interpres posuit simulacra, vt Actor. 15. Psal. 113. 1. Ioan. vlt. & alibi, semper in Græco est εἰδωλα. & B. Augustinus in Psal. 135. dicit, Latinos ea simulacra vocare, quæ à Græcis dicuntur idola. Hieronymus quoque in cap. 7. Osee dicit, se opponi simulacrum Deo, sicut opponitur mendacium veritati, quia simulacrum Deum falsum refert.

Denique, sicut Homerus, & Lucianus vocant idola umbras mortuorum, quæ videntur solida corpora quædam, & non sunt; ita etiam Lucretius lib. 4. & Virgilius lib. 4. Georgicorum, & lib. 6. Æneidos, easdem mortuorum umbras passim appellant simulacra.

CAPVT VI.

De Principibus Iconomachorum.

ACTORES Iconomachia fuerunt omnes aut Iudæi, aut Mahumetani, aut Magi, aut manifestè Hæretici, ita vt negare non possint qui hoc tempore oppugnant imagines, auos & maiores suos fuisse impios.

Alphonsus de Castro, verbo, Imago, tribuit hunc errorem cuidam Felici, quem dicit damnatū in Concilio Franconia, teste Platina in Adriano primo, nec tamen potest inuenire, quis iste Felix fuerit. Tribuit item Sereno Episcopo Massilia, quem B. Gregorius reprehēdit lib. 7. epist. 109. & lib. 9. epist. 9. denique eundem errorem tribuit Alphonsus B. Epiphano in epist. ad Ioannem Hierosolymitanum.

Sed nullus horum, pace Alphonsi, in isto errore versatus est; nam Felix damnatus in Synodo Francofordiensi, est Felix Episcopus Vrgelitanus. Is autem (vt ex Adone in Chronico, & Iona lib. 1. patet) solū docuit Christum esse Filium Dei adoptiuum: quia tamen eadem Synodus reprobauit eodem tempore (vt ex eodem Adone in Chronico anni D C. XCII. patet) Pseudosynodum Græcorum contra imagines, putauerunt tam Platina, quàm Alphonsus, hæresim Felicianam esse hæresim Iconomachorum.

Serenus autem confregit quidem imagines, sed nullo modo Iconomachis hæreticis annumerandus est; nam imagines fregit, quia videbat eas à Christianis, tum recens conuersis, adorari pro Dīs. Vnde B. Gregorius laudat zelum eius & fidem, & solū reprehendit temeritatem, quod ausus sit id facere, quod nullus vnquam Episcopus fecerat, & monet eum, vt populum instruat, cur imagines ab Ecclesia teneantur, & præmissa instructione imagines in templis reponi sinat. Nec erat opus, vt Castro diceret, Serenum, & Epiphanium excusari ab hæresi, quia res nondum erat determinata. Satis enim res determinata erat vsu totius Ecclesiæ: sed nihil isti contra fidem, aut veritatē egerunt, vel docuerunt. Ac præsertim Epiphanius, qui purgatur ab omni suspitione erroris circa imagines in VII. Synodo, act. 6. tomo 5. & nos infra de hac re agemus.

mus. Et certè non sine temeritate, & præiudicio Catholice fidei tam crassi errores tam magnis viris tribuuntur.

Nicolaus Sanderus lib. 1. c. vlt. de imaginibus dicit, primos Iconomachos fuisse Manichæos, tum quia id videtur indicare Tharadius in VII. Synodo, tum etiam, quia Faustus apud Augustinum lib. 20. cap. 3. contra Faustum, gloriatur, à sua sectæ hominibus Deum sine simulacris coli: Sed an res ita habeat, vehementer dubito; nam Tharadius in VII. Synodo, act. 5. non dicit Manichæos respuisse imagines, sed dicit Iconomachos dum imagines respuunt, similes esse Manichæis, qui asserbant, Christum non habuisse verum corpus; qui enim negat Christum posse depingi, videtur existimare, Christum non habere verum corpus. Porro Faustus apud Augustinum non loquitur de imaginibus Sanctorum, sed solum de imaginibus Dei. Vnde nec Faustus eo loco reprehendit Catholicos, quòd haberet imagines, nec Augustinus reprehendit Manichæos, quòd imaginibus carerent: Ergo primi Iconomachi sunt Iudæi, qui in suo Thalmud quod prodiit anno Christi CD. LXXVI. ord. 2. tract. 1. dist. 2. disertè docent, Christianorum Ecclesias esse domos idololatriæ. quòd propter imagines dictum esse patet tum ex VII. Synodo, ubi frequenter Iconomachi dicuntur Hebræi: tum ex Dialogis Leonii, ubi aliter dicitur Iudæus cum Christiano de imaginibus. habetur pars horum Dialogorum in VII. Synodo, act. 5.

Circa idem tempus Zenone imperante existit Xenaias quem Principem Iconomachorum fuisse dicunt Nicæphorus lib. 16. cap. 27. & Cedrenus in compendio. Fuit autem iste Xenaias homo Persa, & barbarus, immò & seruus fugitiuus: & licet non esset baptizatus, simulans tamen se Christianum irrepsit ad Episcopatum. Sed quamquam iste aperte suasit non esse venerandas imagines: non tamè legimus, quòd persuaserit, nisi forè aliquibus paucis. At post annos ferè centis Iustino iuniore Imperatore, Samaritani quidam irruerunt in Ecclesiam quandam, & in imagines Christi, & Sanctorum ferocissimè grassati sunt, vt patet ex epistola Simeonis Eremitæ ad Iustinum Imperatorem, quæ habetur in VII. Synodo, act. 5.

Non diu postea post annum Domini DC. exortus est Mahometus, qui sua sectæ hominibus nullas imagines in templis

plis permisit, vt ex Alcorano, cap. 15. & 17. & ex ipsa experientia patet. Nec enim Turcæ imagines habent, & nos idololatrias putant propter cultum imaginum.

Iterum post annos ferè centum, id est, post annum DCC. Domini, Hebræus quidam maleficus Ezidi Regi Arabum Mahumetano promisit XXX. annos vitæ, si in suo imperio iuberet imagines Christi, & Sanctorum ex Christianorum Ecclesiis auferri, & comburi. Iussit ille, sed cùm Christiani nõ parerent, immisit Arabes, & Hebræos in Ecclesias, qui negotium impigrè perfecerunt: Sed Rex Ezides anno sequenti obiit, & Hebræus tanquam impostor à successore eius turpissima morte mori coactus est. Narratur historia in VII. Synodo, act. 5. necnon à Cedreno, Zonara, & Niceta in vita Leonis Isauri.

Paulò pòst, Leo Isaurus Imperator à Iudæis similiter persuasus, publico edicto imagines deponi, & deleri ex templis omnibus iussit: Et multos Christianorum resistentium neci dedit. vnde Iconomachi cognomen inuenit. Auctores sunt, Cedrenus, Zonaras, Paulus Diaconus, & alij. Atque hic fuit primus Christianorum, qui bellum mouit contra imagines; nam et si Philippicus, teste Paulo Diacono, deposuerat imagines sex Synodorū: tamen id fecerat odio sextæ Synodi, non odio imaginum. Fuit enim Philippicus Monothelita, non Iconomachus.

Vtrum autem Leo rectè fecerit, an malè, vel ex eo perspici potest, quod maluit in ea causa Iudæorum maleficorum cõfiliis adhærere, quàm sancti Gregorij Papæ, & sancti Germani Patriarchæ Constantinopolitani, qui tunc sedebant, & Imperatori apertè restiterunt, vt ex iisdem auctoribus patet. Fuisse autem Gregorium illum, & Germanum, optimos, & doctissimos Pontifices tradunt historici omnes eius temporis Græci & Latini. Restiterunt etiam Leoni duodecim sapientes, qui cum præposito suo, qui dicebatur magister OEcumenicus, publicis sumptibus alebantur, & omnium optimi, & sapientissimi erant: quos Leo vnà cum domo, & instructissima eorum bibliotheca combussit. Vide Zonaram in vita huius Leonis.

Impietatem porrò Leonis sequutus est Constantinus Copronymus huius Leonis filius, qui in signum futuræ improbitatis

bitatis dum baptizaretur, sacrum fontem stercore foedavit, & præterea Necromanticus fuit, & hæreticus Nestorianus; nam non credidit B. Mariam esse Deiparam, vt ex Zonara, & Cedreno cognosci potest.

Monet autem rectè Sanderus Gulielmum Xilandrum, nõ fideliter vertisse in hac historia verba Cedreni. vbi enim Cedrenus scripsit, Constantinum istum exegisse iuramentum ab omnibus Imperio suo subiectis, quo iuramento confirmarent, nullam se imaginem adoraturos; illa verba, *εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ κυρίου πύλι*, ille vertit, nulli se simulacro supplicaturos, quasi videlicet Christiani idolis supplicent. Cùm tamen constet, vt iam ostendimus, imagines nõ rectè vocari simulacra, & vsus Christianorum habeat, vt imagines veneremur, non vt eis quasi viuentibus & sentientibus supplicemus. Sed nimirum qui fidem Deo non habet, nihil mirum, si etiam fidem non seruet in libris transferendis.

Post annum deinde DCCC. cùm aliquandiu quiescisset bellum contra imagines; iterum renouatum est à Leone Armenio Imperatore; & qui ei successerunt, Michaële Balbo, & Theophilo, quos omnes improbissimos fuisse, postremo etiam Iudaicæ sectæ, & Necromantiæ addictum, testantur Cedrenus & Zonaras in vita ipsorum.

Eodem tempore, quo Theophilus in Oriente imagines oppugnabat, exstitit in Occidente sub Imperio Ludouici Pij Caroli Magni filij Claudius Hispanus, Episcopus Taurinensis Felicis Vrgelitani discipulus, qui imagines omnes, & ceteras è templis omnibus suæ diocesis abstulit. Fuit autem homo imperitus, & superbus, vt ex libello eius libris Ionæ infecto apparet, & hæresim Arianam, iam sepultam, rursus ad lucem reuocare conatus est.

Post illa tempora circa annum Domini M. CCC. LXXII. exstitit Ioannes Wiclef, qui obiter attigit imaginum reprehensionem, sed discipuli eius acrius postea imagines oppugnauerunt. Vide Thomam Waldensem tomo 3. tit. 19. Eundem errorem tribuit Waldensibus Claudius Confordius libro contra Waldenses, articulo vltimo.

Scribit etiam Ioannes Cochleus lib. 3. hist. Hussitarum, à Hieronymo de Praga imaginem Christi crucifixi deiectam, & ster-

& stercore foedatam, cum tamen ipse in cubiculo adoraret imaginem Wiclefi diademate coronatam.

Denique hoc nostro seculo primus, qui imagines è templis abstulit, Andreas Carolstadius fuit, anno M. D. XXII. teste Ioanne Cochlæo in vita Lutheri. Lutherus autem quamquam rem probaret, reprehendit tamen auctorem, ut ibidem Cochlæus dicit, quia, ut id faceret, non à se potestatem, & auctoritatem flagitauerat. Item Zwinglianos contra imagines pugnasse scribit Cochlæus in actis Lutheri anni M. D. XXVI. Philippus quoque in locis communibus explicans decalogum, reprehendit imaginum venerationem. Similiter Magdeburgenses Cent. 8. passim, sed præcipuè cap. 9. & 10.

Denique Ioannes Calvinus lib. 1. cap. 11. & lib. 4. cap. 9. §. 9. Instit. acerrimè imaginum cultum reprehendit. & Caluini-
stæ, vbicunque possunt, eas frangunt, vel comburunt, vel abradunt.

CAPVT VII.

Licere imagines & facere, & habere.

Is præmissis, ut ostendamus licere Christianis vsum imaginum, proponemus, & refutabimus varios, qui de hac re exstiterunt, errores.

Ac PRIMVS quidem est Iudeorum, qui quondam propensissimi erant ad idololatriam; at post Christi aduentum superstitionissimi sunt contra imagines. Dicunt enim iure diuino prohibitum esse imagines quaslibet efficere, teste Paulo Burgensi, addit. 2. ad Lyranū super cap. 20. Exod. quod idem docent Wiclefistæ apud Waldensem tom. 3. tit. 19. c. 152. Ratio eorum est, quia Exod. 20. dicitur: *Non facies tibi sculptile, neq; omnem similitudinem, &c.* Ceterum hic est error manifestus. Et sine dubio non prohibetur in decalogo omnis imago, sed solum illa, quæ dici potest idolum, id est, imago, quæ habetur pro Deo, vel quæ repræsentat tanquam Deum eam rem, quæ non est Deus. Cum enim dicitur: *Non habebis Deos alienos*, prohibetur actus interior idololatriæ. cum autem additur: *Non facies tibi sculptile, &c.* Prohibetur actus exterior. Vide Augustinum quæst. 71. in Exodum.

Probatur hæc sententia PRIMVM, quia si prohiberetur omnis imago, sequeretur præcepta decalogi non esse tantum decem

decem, sed vndecim, vel duodecim contra Scripturam, quæ dicit esse decem, Exod. 31. & 34. Deut. 4. 9. & 10. nam constat vnum præceptum esse: *Non habebis Deos alienos.* Alterum, non assumes nomen Dei inuani. III. Sabbatha sanctifices. IV. Honora parentes. V. Non occides. VI. Non mœchaberis. VII. Non furaberis. VIII. Non dices falsum testimonium. IX. Non concupisces. ista nouem sine controuersia sunt distincta.

Porro illud: *Non concupisces*, vel debet diuidi in duos nonum sit, non concupisces vxorem alienam; decimum, non concupisces rem alienam; vel ista omnia ad vnum pertinent. Si debet diuidi in duo, ergo illud: *Non facies tibi sculptile*, perit vndecimum, vel oportet dicere, illud non esse præceptum distinctum à primo, vt reuera dicunt Clemens Alexandrinus lib. 6. Strom. Augustinus quæst. 71. in Exod. & epist. 119. cap. 1. & cõmuniter Scholastici 3. sent. dist. 37. & Catechismi omnes Latini. Et tunc non prohibetur sculptile quodcunque, sed solum sculptile, quod habetur pro Deo alieno.

Si autem, *Non concupisces*, est vnum tantum, vt existimant Philo in libro de decalogo ante medium, Iosephus lib. 4. antiquit. cap. 6. & 8. Origenes homilia 8. in Exod. Ambrosius & Hieronymus in cap. 6. ad Ephes. Procopius, & Rupertus in cap. 20. Exodi: Tunc illa omnia verba erunt vnum præceptum *Non facies tibi sculptile, &c. Et non adorabis ea, neque colas.* sed facere imagines absolute, & adorare easdem, sunt res distinctæ, vt patet; quia potest vnus adorare sculptile, quod non fecit, & alius nõ adorare, quod fecit. Ergo vnum tantum prohibitum est, alioqui essent vndecim præcepta: Sed certum est, prohiberi cultum, ergo non prohibetur fabricatio per se, sed solum in ordine ad cultum. Proinde peccat, qui facit, vt adoret, non qui facit ad alium vsum.

SECUNDO probatur, lege diuina non prohiberi imagines absolute, ex eo, quod in ipsa Scriptura legimus imagines factas Dei iussu. siquidem Exodi 25. Deus fieri iussit imaginem Cherubin super arcam. Num. 21. serpentem æneum. 3. Reg. 6. & 7. Cherubin, boues, leones, & alia. RESPONDENT Iudæi Deum præcepisse hominibus, non autem sibi ipsi. Porro imagines templi ipsum iussisse fieri, sicut prohibuit furtum, & homicidium ipse iussit, vt Iudæi spoliarent Ægyptum, Exod. 12.

At contrà. PRIMO, præcepta decalogi sunt explicationes iuris naturæ, excepto illo de Sabbatho: res autem prohibitæ iure naturæ, sunt prohibitæ, quia malæ; non malæ, quia prohibitæ, & proinde nec à Deo præcipi possunt, nec iussit unquam Deus furtum, sed donavit vt Dominus, Iudæis bona Ægyptiorum. DEINDE, si imagines essent prohibitæ, certè propter periculum idololatriæ: at idem est periculum, si Deus iubeat eas fieri, immò eo maius, quo illæ habentur diuiniore, sicut accidit de serpente æneo 4. Reg. 18. non ergo prohibuit Deus imagines absolutè.

Probatur TERTIO, quia nunquam intelligitur prohibitum id quod nullo modo aduersatur fini legis: finis autè præceptorum primæ tabulæ est, vt seruetur Deo suus honor illibatus, vt patet ex initio decalogi: *Ego sum Dominus Deus tuus.* Item ex illa comminatione: *Ego sum Deus zelotes.* Item ex illa explicatione Exodi 20. *Non facietis mecum Deos aureos, & Deos argenteos.* Item ex Leuit. 26. *Non facietis sculpsile, & idolum, sit adoretis.* Denique ex illo Isaia 42. *Ego Dominus gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculpsilibus.* At imago non facta ad venerationem, non aduersatur honori Dei: Non igitur est prohibita.

DICES; Imago est occasio idololatriæ. Respondeo, etiam Sol, & Luna, & alia multa sunt talia; sed per accidens.

QUARTO, ars pingendi, & sculpendi bona est, & à Deo, vt patet Exodi 31. & 35. vbi dicitur, Deus dedisse duobus viris Beseleel, & Ooliab spiritum suum, sapientiam, & scientiam ad sculpendum, & excogitandum multa pro ornatu tabernaculi.

QUINTO, Deus primus auctor est omnium imaginum, naturalium, & artificialium. nã genuit Filium ad imaginem suam; & formauit hominem ad imaginem suam.

SEXTO, imago est secundum naturam, & necessaria; nam imprimis omnia naturalia producunt aliquid sibi simile, id est, imaginem sui. Homo quidquid cognoscit siue sensu, siue intellectu, per imagines cognoscit. Non possumus in lumine versari, quin corpora nostra vmbra efficiant, quæ imago est corporis. Vestes omnes imagines sunt eorum membrorum, ad quæ regenda factæ sunt.

M M M m m m

Deni-

Denique Iudæi tempore Christi habebant imaginem Cæsaris in nummis, vt patet Matth. 22. & nunc etiam retinent imagines Principum in pecuniis; cur ergo dicunt, non licere vllam imaginem habere? Certè si quis eis eripere veller imagines, quas in nummis, & aulæis habent, continuò mutarent sententiam.

SECUNDA opinio est Ambrosij CATHARINI in opusculo de imaginibus, vbi docet, Deum in decalogo prohibuisse imagines simpliciter: sed illud præceptum fuisse positum, & temporale; nam propterea existimat ipse Deum iussisse imagines Cherubin, vt indicaret, imagines non esse malas per se, sed solùm malas, quia prohibitas: & etiam ne præiudicaretur Testamento nouo, in quo permittendæ erant imagines.

Sed hæc opinio nobis non probatur, tum propter argumenta facta contra Iudæos, tum etiam, quia S. Irenæus lib. 4. cap. 31. & 32. disertè docet, decalogum esse legem naturalem, excepto præcepto de Sabbatho. & Tertullianus libro de idolatria toto contendit, nunc maximè obseruandum hoc præceptum, idem docet B. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum, cap. 99. & de exhortatione martyrij, cap. 1. B. Augustinus passim affirmat totum decalogum, excepta lege de Sabbatho, à Christianis seruandum, & nominatim illud: *Non facies tibi sculptile.* Vide lib. 15. contra Faustum, cap. 4. & 7. & lib. 19. cap. 18. lib. 3. contra 2. epist. Pelagian. cap. 4. Idem habet beatus Thomas 2. 2. quæst. 122. art. 1. & 4. Ergo si in decalogo prohiberentur omnes imagines, peccarent Christiani habentes imagines.

DICES, in decalogo præceptum Sabbathi est positum saltem ex parte; ergo nihil prohibet, quò minus etiam præceptum de imaginibus sit ex parte positum. RESPONDEO, in præcepto Sabbathi posita esse multa, quæ indicent, illud esse positum. nam PRIMO, præmittitur, *Memento*, quia mirum cùm non sit naturale præceptum, poterant illius faciliè Iudæi obliuisci. SECUNDO, additur ratio præcepti: *Quia Dominus quieuit ab opere die septimo.* nõ autem additur ratio vlli alteri præcepto, quia cetera sunt simpliciter naturalia. Denique Irenæus, Augustinus, & Thomas disertè solùm Sabbathum excipiunt à naturalibus præceptis decalogi.

TERTIA

TERTIA opinio est Thomæ CAIETANI in cap. 20. Exodi, qui docet, non esse prohibitum facere ullam imaginem, vel idolum, sed solum prohibitum esse, ne quis faciat tibi imaginem, quam habere velit pro Deo suo. & probat, quia non est dictum: *Non facies sculpsile: sed, non facies tibi sculpsile.*

Hæc sententia displicet solum in modo loquendi; nam Caietanus pro eodem habet idolum, & imaginem, cum falsum sit, ut supra ostendimus. Deinde videtur concedere licere facere idola, quæ habeantur pro Diis, modò non habeat pro Diis ille qui faciat. At Tertullianus toto libro de idololatria probat evidentissimis rationibus, prohibitum esse Christianis pictoribus, aut statuariis facere idola Gentilibus. Et Ecclesia celebrat VIII. Nouembris martyrium sanctorum Claudij, Nicostrati, & sociorum, qui necati sunt, quia noluerunt simulacra Gentilibus facere, cum essent peritissimi statuarii.

Neque Caietanus hoc negaret, quippe qui in 2. 2. quæst. 10. art. 4. docet, non licere vendere idola Gentilibus, idè incaute loquutus est in commentario Exodi. Nec obstat illa particula, tibi; nam secundum Hebraicam phrasim redundat. Sicut Genes. 12. *Vade tibi de terra tua.* & in Canticis canticorum passim.

CAPVT VIII.

Non esse prohibitas imagines Dei.

QUARTA opinio est CALVINI, lib. 5. Instit. cap. 11. ubi dicit PRIMO, nefas esse Deo inuisibili & incorporeo imaginem visibilem, & corpoream collocare: SECUNDO, imagines Christi, & Sanctorum non esse prohibitas simpliciter, sed non debere poni in templis. TERTIO, historias depictas habere aliquem usum ad instruendum; imagines autem solas Christi, vel Sanctorum sine vlla notatione rerum gestarum nullum habere usum, nisi ad oblectandum, & idè frustra fieri.

Ut ergo incipiamus à primo capite, probat Calvinus non posse pingi imaginem Dei. PRIMO, quia Exodi 20. prohibe-

tur omnis Dei similitudo; nam postquam dixerat Scriptura: *Non facies tibi sculptrile, neq. omnem similitudinem*, subiungit infra, explicans: *Deos aureos & argenteos nō facietis mecum*, id est, non facietis imagines aureas, vel argenteas, qui Deum representent. Et Deuter. 4. *Memento quod Dominus loquutus sit tibi in monte Horeb, Vocem Verborum audisti, imaginem nullam vidiisti. observa ergo teipsum ne forte deus ptus facias tibi ullam similitudinem.* Et Isaia 40. *Cui similes fecistis Deum? Aut quam imaginem ponetis ei?* Et cap. 46. *Assimilastis me, & adaquastis, & comparastis me, & similes fecistis? Qui confertis aurum de sacculo, & argentum statera ponderatis, conducentes aurificem, ut faciat Deum.* Denique Actor. 17. Paulus dicit: *Genus ergo cum simus Dei, non est estimandum, auro, vel argento, aut lapidi artis sculptrile, & cogitationis hominum diuinum esse simile.*

SECUNDO, probat ex Concilio Elibertino, can. 36. *Placuit in templis non haberi picturas, ne quod colitur, vel adoratur, in parietibus depingat. Vbi palam est agi de imaginibus Dei, qui solus à Christianis colitur & adoratur.*

TERCIO, idem probat ex Patribus; nam Eusebius lib. 1. de præparat. Evangelica, cap. 6. & lib. 2. cap. 8. & Lactantius lib. 1. diuin. instit. cap. 15. scribunt, omnes quorum simulacra videmus, fuisse homines mortales; ergo nullum erat simulacrum veri Dei immortalis. Item Augustinus de fide, & symbolo, cap. 7. dicit, nefas esse Deo simulacra collocare. Præterea idem Augustinus lib. 4. de ciuit. Dei, cap. 19. & 31. refert Varro nem dicentem, qui primi Deorum simulacra induxerunt, & timorem dempsisse, & errorem auxisse. Et lib. 6. cap. 10. refert Senecæ querimoniam, qui dolebat, inuiolabiles Deos materia vilissima, atque ignobili dedicari.

Poterat addere etiam Origenem lib. 7. contra Celsum, fine, & Ioannem Damascenum lib. 4. de fide, cap. 17. qui docent, Christianos nullam Dei imaginem habere, ut potè in corporei, & inuisibilis. Denique Patres VII. Synodi, act. 4. & 6. qui dicunt, Christum rectè pingi, quia est homo: Deum autem pingi non posse.

QUARTO, probat ex periculo erroris; nam licet S. Gregorius scripserit, imagines esse libros idiotarum, tamen è con-
tario

trario Scriptura vocat imaginem ligneam, doctrinam vanitatis, Hierem. 10. & conflatile, doctorem mendacij, Habac. 2. *Itaque*, inquit Calvinus, *si Gregorius in schola spiritus edoctus fuisset, nunquam dixisset imaginem librum idiotarum esse.*

QUINTO, ratione, quia nō videtur posse fieri veram imaginem corpoream rei incorporeæ. Adde etiam, quōd imagines fiunt rerum absentium: Deus autem ubique est præsens.

Hæc opinio Calvini, est etiam aliquorum Catholicorum, ut Abulensis in cap. 4. Deuter. quæst. 5. Durandus in 3. dist. 9. quæst. 2. & Peresij de traditionibus parte 3. in tractatu de imaginibus; qui docent, imaginem Dei non rectè fieri, & ab Ecclesia fortasse tolerari, non tamen probari.

Ego dico tria; PRIMO, non esse tam certum in Ecclesia, an sint faciendæ imagines Dei, siue Trinitatis, quàm Christi, & Sanctorum; hoc enim consentitur omnes Catholici, & ad fidem pertinet, illud est in opinione. SECUNDO, miram esse Calvini fraudem, & astutiam, qui posteaquam probavit non esse faciendas imagines Dei, ita digreditur ad amplificationes, & triumphum canit, quasi probasset, non licere colere, vel facere ullam imaginem. TERTIO dico, licere pingere etiam imaginem Dei Patris in forma hominis senis; & Spiritus sancti in forma columbæ: ut Caietanus docet in 3. parte quæst. 25. art. 3. Ambrosius Catharinus in libro de cultu imaginum. Dieghus Payua libro ultimo contra Kemnitium. Nicolaus Sanderus in suo opere de cultu imaginum. Thomas Waldensis tomo 3. tit. 19. cap. 155. Id verò ita probamus.

PRIMO, Angeli sunt incorporei, & tamen depicti & sculpti sunt in Testamento veteri, Exod. 25. 3. Reg. 6. quare, Deus etiam licet incorporeus pingi poterit.

Calvinus respondet id factum esse ad pædagogiam veteris legis, nunc autem præterisse seculum illud puerile. At nos non quærimus quorsum facta sint, sed tantum disputamus pingi posse rem incorpoream: & sicut ad pædagogiam populi pinguntur Angeli, cur ad pædagogiam populi non poterit pingi Deus? Nam licet præterierit seculum illud, quod puerile dici poterat respectu nostri, tamen & nostrum puerile dici potest respectu futuri seculi in cælo.

MMM m m m 3

SECUNDO,

SECUNDO, Deus visus est corporea specie; nam Adæ apparuit *tanquam homo deambulans in paradiso ad auram post meridiem*, Genes. 3. Iacob vidit Deum *innixū summitati scilicet*, & proinde forma corporea, Genes. 28. Moyses vidit *posteriora Dei*, id est, terga & humeros, Exodi 33. Isaias cap. 6. Micheas 3. Reg. vlt. viderunt *Dominum sedentem in solio* formam hominis Regis. & Amos cap. 9. vidit *Dominum stantem super altare*. Denique Daniel cap. 7. vidit eum *sedentem in throno*, & describit caput, & capillos eius canos, & vestimenta eius alba. Spiritus sanctus apparuit *in forma columbe*. Matth. 3. Denique Angeli apparuerunt frequentissime *in forma humana*, Genes. 18. 19. & in libro Tobix. Visi sunt etiam cum alis, vt Isaiæ 6. & Daniel. 9. & in stola candida Marthæ. Luca vlt. & Ioan. 10. Quid ergo prohibet sic pingi?

RESPONDET Calvinus, quod Deus interdum se ostenderit in humana forma, fuisse præludium incarnationis, columbam autem subito euanuisse, vt indicaret Spiritum sanctum inuisibilem esse. Sed quorsum hæc? Non enim quaerimus ad quem finem, vel quamdiu Deus apparuerit in forma corporea, sed contendimus posse Deum pingi in ea forma, in qua se ipsum demonstravit. Et præterea non est verum, apparitionem Dei in forma humana semper fuisse præludium incarnationis; nam interdum apparuit Deus Pater, vel Spiritus sanctus, qui tamen incarnandi non erant. B. A. V. G. V. S. T. I. N. V. lib. 2. Trinit. cap. 11. existimat, in illis tribus viris, qui apparuerunt Abrahæ Genes. 18. apparuisse tres personas Trinitatis. lib. eodem cap. vlt. coniungit, Patris personam visam esse in forma humana, ex Daniele cap. 7. ibi enim legimus visum esse *antiquum dierum in throno, qui Filio hominis*, id est, Christo, regnum tradebat. & tamen nec tota Trinitas, nec Deus Pater incarnandus erat.

TERTIO, Scriptura verbis tribuit Deo omnia membra humana, dum eum dicit stare, sedere, ambulare; nominat eius caput, pedes, brachia; tribuit illi sedem, thronum, scabellum, &c. Cur ergo non poterit pictura exhiberi, qualis depingitur Scriptura?

RESPONDENT, Scripturam idem sine periculo tribuere membra Deo, quia alibi eadem Scriptura Deum incorporeum esse dicit. SED cur, quaeso, eadem Scriptura non poterit im-

dire errorem picturæ? Sicut enim à Scriptura discimus, membra quæ tribuuntur Deo in ipsa Scriptura, metaphoricè esse accipienda, ita etiam ab eadem discimus, membra quæ tribuuntur Deo in pictura, metaphoricè esse accipienda. Et idiotæ, qui vident picturas, & non possunt legere Scripturas, possunt ac debent à prælatis & concionatoribus institui, vt Concilium Tridentinum monet sess. 25. Alioqui fateor non sine periculo exhiberi imperitis eiusmodi picturas. Hic enim tantum defendimus, non esse in vniuersum damnandas eiusmodi imagines.

QUARTO, pinguntur ea, quæ minus videntur posse pingi quam Deus, nimirum virtutes, quæ non solum spirituales, sed etiam accidentia sunt; cur ergo non poterit pingi Deus?

QUINTO, homo est vera imago Dei, sed hominis potest pingi imago, ergo & Dei, nam quæ est imago imaginis, est etiam exemplaris. quæ enim sunt similia vni tertio, sunt etiam inter se similia.

DICENT, hominem non esse imaginem Dei qua parte pingitur, id est, corpore, sed qua parte non potest pingi, id est, animo.

RESPONDEO, si ita esset, sequeretur, hominem non posse depingi; nam homo non est homo ratione figuræ, & colorum, quæ sola exprimuntur in imagine, sed est homo ratione substantiæ, & præcipuè ratione animæ, quæ pingi non possunt. Dicitur tamen homo verè & propriè depingi, quia figura & colores imaginis non solum figuram & colores hominis repræsentant, sed ipsum totum hominem, alioqui nunquam fieret, vt res depicta videretur res ipsa vera. quod tamen accidit vuis, quas pinxerat Zeuffis, ad quas carpendas auiculæ accurrebant, teste Plinio lib. 35. cap. 10.

Ita igitur licet homo sit ad imaginem Dei ratione intellectus, & voluntatis; tamen ipse totus homo intelligens & volens, rectè dicitur & est imago Dei; nam Genes. 1. nō ait Deus: *Faciamus animã*, sed, *faciamus hominem ad imaginem Dei.* Et cum Imperator quidam sæuisset in eos qui confregerant imaginem vxoris suæ, dixit illi sanctus Macedonius (vt Theodoretus refert in historia religiosa, cap. 43.) eum malè agere, quòd pro imaginibus suis, Dei occidat imagines. Et tamen Imperator non animas, sed homines occidebat. Si autem ipse

totus homo est imago Dei, & totus homo verè pingitur, ergo imago Dei verè pingitur. Illud tamen verum est, quod dicitur homo est imago Dei valde imperfecta, obscura, & dissimilis; ita etiam homo pictus est imago Dei valde imperfecta, obscura, & dissimilis.

VLTIMO probatur ex vsu Ecclesiæ. Iam enim receptæ sunt ferè vbique eiusmodi imagines. neq; credibile est, Ecclesiæ toleraturam vniuersaliter aliquid illicitū. Adde, quod Concilium VII. act. 5. approbat imaginem Spiritus sancti in forma columbæ, & Concilium Tridentinum sess. 25. admittit imagines Dei, præcipuè in picturis historiarum.

Pro solutione argumentorum obseruandum est tribus modis posse aliquid pingi. VN O modo ad exprimendam perfectam similitudinem formæ, & naturæ rei ipsius, & hoc modo res corporeæ solùm pinguntur, quæ lineamentis & coloribus præditæ sunt. Et si quis hac ratione Deum pingere tentaret, is verum idolum constitueret.

ALTERO modo ad historiam aliquam oculis exhibendam, quomodo si quis pingere vellet expulsionem Adam de paradiso, pingere deberet Deum in forma hominis ambulantem, & Adamum atque Euan nudos inter arbores se occultantes, ac demum Angelum in forma humana gladium gestantem, & Adamum cum coniuge expellentem. Qui autem ita pingeret, non vellet certè repræsentare Dei vel Angeli naturam, sed solùm exhibere oculis per picturam, id quod auribus exhiberet alius recitando Scripturam. & hoc modo potest Deus pingi.

TERTIO, potest aliquid pingi extra historiam ad explicandam naturam rei non per immediatam, & propriam similitudinem, sed per analogiam, siue metaphoricis mysticisq; significationes. Quemadmodum pingimus Angelos, iuuenes, alatos, formosos, nudis pedibus, &c. ad significandum eos semper viribus pollere, celerrimè moueri, splendore gratiæ & virtutum præditos, &c. quæ vide apud Dionysium capite vltimo cœlestis hierarch. Hoc etiam modo pinguntur virtutes. Et ipse homo, imago Dei, est huius generis tertij. non enim est inter hominem & Deum alia similitudo, quàm analogica. hoc modo pingimus Deum Patrem, cùm cum extra historiam pingimus humana forma.

Hoc modo pingimus Christum in forma ouis, & Euangelistas representamus per aquilam, leonem, bouem, & hominem, & Spiritum sanctum in forma columbæ, aut linguarum ignis. Vbi tamen notandum, non debere eiusmodi imagines multiplicari, nec tolerandum esset, quod pictores audent ex capite suo confingere imagines Trinitatis: vt cum pingunt vnum hominem cum tribus faciebus, vel vnum hominem cum duobus capitibus, & in medio eorum columbam; ista enim monstra quædam videntur, & magis offendunt deformitate sua, quam iuuent similitudine. Vnde etiam Ministri Hungarici in suo opere contra Trinitatem lib.1.cap.4. collegerunt multas formas imaginum Trinitatis, & eas tanquam monstra quædam accuratè depicta ridenda proponunt, easque vocant Cerberos, Geryones, Ianos trifrontes, monstra & idola, quibus certè occasionem blasphemandi pictores nostri dederunt.

Præterea notandum est, errare Bartholomæum Caranzam, qui in summa Conciliorum dicit, can.82.VI.Synodi prohiberi imaginem Christi in forma agni, & Spiritus sancti in forma columbæ. At Concilium non prohibet istas imagines, sed anteposit tantum istis imagines Christi in forma humana. Vnde in VII.Synodo, act.2. legitur epist. Adriani ad Tharsium, in qua laudata dicitur in VI.Synodo imago Christi in forma agni. idem dicit Helias in VII.Synodo, act.4. idem Epiphanius in VII.Synodo, act.6. præterea in VII.Synodo, act.5. approbatur imago Spiritus sancti in forma columbæ.

Præterea ratio Bartholomæi contra ipsum videtur concludere; ipse enim dicit, prohibitas esse has imagines, quia præsentē veritate cessare debent figuræ: At istæ imagines non fuerunt in vsu in Testamento veteri, sed cœperunt post Christi aduentum. Imago enim agni sumpsit occasionem ex illis verbis Ioannis: *Ecce agnus Dei*: Imago autem columbæ ex illa columba, quæ apparuit super Christum Matth.3. Occasionem errandi videtur iste auctor accepisse ex ipso canone, qui non integrè habetur in illa Synodo; sed corrigendus est error ex VII.Synodo, vbi sæpius iste ipse canon integer adducitur.

Ex his ad argumenta aduersariorum facilè poterit responderi. Ad PRIMVM posset vno verbo dici, in omnibus Scripturis

M M M m m m s pturis

pturis citatis prohiberi imaginem Dei primi generis. Erit tamen Exodi 20. cum dicitur: *Deos aureos, & Deos argenteos non facietis mecum.* & similiter Isai. 40. & 46. ubi Deus conqueritur dicens: *Cui assimilastis me?* ad literam non agitur de imagine facta ad representandum Deum verum, nec enim tales à Iudæis fiebant, sed de quibuscunque simulacris, quæ haberentur pro Diis. Vult enim Deus dicere, si vobis simulacrum ligneum est Deus, cum ego etiam sim Deus, sequitur me similem esse Deo ligneo secundum vos; nam Deus non posset non esse similis.

Ad SECVNDVM dico, si Concilium illud loquitur de imagine solius Dei (vt vult Calvinus) nullam esse difficultatem; nam intelligemus Concilium de imagine Dei primi generis. At si loquatur Concilium de omnibus imaginibus, etiam Sanctorum, est maior difficultas, de qua infra.

Ad TERTIVM, Eusebius & Lactantius loquuntur de idolis Gentium. volunt enim ostendere, Deos Gentilium fuisse homines, & probant, quia omnia idola Gentium sunt statuae hominum, quorum etiam sepulcra ostenduntur. Augustinus de fide, & symbolo, loquitur de imagine Dei primi generis. Varro apud Augustinum rectè dicit, eos, qui simulacra Deorum induxerunt, metum dempsisse, & errorem auxisse; nam quidam propterea crediderunt ipsa simulacra esse Deos, & videntes ea nec aliis, nec sibi prodesse posse, vel obesse, ceperunt Deos contemnere. At si non Deos simulacra, sed imagines Deorum esse credidissent, & imagines non proprias, sed analogicas, nec metum amisissent, nec errorem inuenissent quemadmodum non minuitur metus Principum, nec error ullus oritur per imagines eorundem, quas videmus quotidie. Seneca apud eundem Augustinum conqueritur, simulacra Diis poni propter eundem errorem, quia putabantur ipsa simulacra Dij, vel certè Dij simulacris illis similes iudicabantur. Origenes & Damascenus, & Patres Nicæni loquuntur de imagine Dei primi generis.

Ad QVARTVM dico PRIMO, à Caluino iniuria reprehendi B. Gregorium; nam B. Gregorius, cum ait picturas libros esse idiotarum, non agit de imagine Dei, sed de imaginibus Sanctorum, ac potissimum de historiis depictis, quibus mysteria redemptionis continentur. Prophetæ autem, quos

quos opponit Calvinus Gregorio, cum dicunt, lignum esse doctorem vanitatis, vel mendacij, de simulacris fallorū Deorum, non de veris Sanctorum imaginibus loquuntur.

Dico **SECUNDO**, idola quidem esse doctores mendacij, quia volunt videri Dij; vel certè videntur referre Deorum effigiem, cum verè non referant. At imago Dei, & Trinitatis, ut à nobis pingitur, doctor est veritatis, quia neque habetur pro Deo à nobis, neq; fit ad referendam Dei effigiem, sed ad perducendum hominem in aliquam Dei notitiam per analogicas similitudines.

Ad **QUINTVM**, iam ostendimus quemadmodum pingi possit res incorporea.

Ad **ULTIMVM**, pingi solent absentia, quia non videntur: Deus autem licet sit præsens, tamen non videtur, idè pingi potest, ac si abesset. Alioqui nec oporteret orare Deum voce exteriori, voces enim sunt propter eos, qui non intuentur cogitationes: Deus autem scrutatur renes, & corda.

CAPVT IX.

Imagines in templis rectè collocari.

ALTERVM Calvini dictum, quòd imagines non debeant poni in templis, probat ipse lib. I. Instit. cap. II. **PRIMO**, quia primis quingentis annis non fuerunt vllæ imagines in templis Christianorum.

SECUNDO, quia Concilium Elibertinum can. 36. prohibet picturas in templis fieri.

TERTIO, quia non potest imago in templo, in sublimi loco statui, quin statim erigatur signum quoddam idololatriæ. Nam, ut **B. AVGVSTINVS** ait, epist. 49. *Cum his sedibus locantur honorabili sublimitate, et à precantibus, atque immolantibus attendantur, ipsa similitudine animatorum membrorum, atque sensuum, quamuis sensu, & anima careant, afficiunt infirmos animos, et vivere, ac spirare videantur.* Item in Psalm. 113. *Hoc enim facit, & extorquet quodammodo illa figura membrorum, et animus in corpore vivens magis arbitretur sentire corpus, quod suo simillimum videt, &c.* Et paulò post: *Plus valent simulacra ad curvandam infelicem animam, quòd os, oculos, aures, pedes habent: quàm*
ad

ad corrigendam, quod non loquuntur, neque vident, neque audiunt, neque ambulant. Ibidem Augustinus dicit, in templis Christianorum esse quidem vasa aurea, & argentea, sed non talia, quæ os habeant, & non loquantur. Confirmat etiam ex 1. Ioan. vlt. vbi Ioannes non dicit, vt caueant à cultu simulacrorum, sed à simulacris ipsis, quia nimirum non possunt haberi in templo, quin adorentur.

QUARTO probat, quia templa sunt instituta pro imaginibus viuis & iconicis, atque à Deo institutis, quales sunt primitivus, qui est imago internæ sanctificationis, & gratiæ, & sacra Cæna, quæ est imago corporis Domini: sicut ergo templa ornantur istis viuis quodammodo imaginibus, ita debentur necesse est imaginibus mortuis.

QUINTO, probat lib. 4. cap. 9. §. 9. ex Epiphano in epistola ad Ioannem Hierosolymitanum, vbi dicit, contra Scripturæ auctoritatem esse, quod in Ecclesia pendeat imago hominis, & loquitur de imagine, quam ipse dicit fuisse Christi, vel Sancti alicuius.

SEXTO addunt alij, quod Adrianus Imperator (teste Adria-
Lampridio in vita Alexandri Imperatoris) in gratiam Christianorum templa iusserit extrui sine simulacris.

Hæc sunt illorum argumenta, quibus tamen nihil terribilius asserimus nusquam melius, quam in templis imagines Sanctorum collocari. Probatur PRIMO, quia in Testamento veteri, quando Iudæi propensissimi ad idololatriam erant, in templo fuerunt imagines Cherubin, Exodi 25. & 3. Reg. 6.

SECUNDO, probatur ex consuetudine Ecclesiæ, quæ fuit primis quingentis annis, vt appareat impudens Caluini mendacium. Tertullianus in lib. de pudicitia ante medium bis testatur, in sacris calicibus Ecclesiæ Catholicæ depictum fuisse Christum in forma pastoris ouem errantem suis humeris reportantis ad ouile. & tam erat id commune, vt Catholici, contra quos in eo lib. scribit Tertullianus, inde argumentum sumerent ad probandum pœnitentiam, etiam grauium delictorum, in Ecclesia concedi. At certè calices sacri in Ecclesiis, & in loco maximè sacro poni solent.

Sozomenus lib. 5. cap. 20. & Nicephorus lib. 10. cap. 30. scribunt, tempore Iuliani Apostatæ statuam Christi, quæ apud Panceadam fuerat, in templum à Christianis introductam, quod

quod certè factum est ante annum Domini CCCC. cum ad eum annum Sozomenus non peruenerit. Eusebius lib. 3. & 4. de vita Constantini, dicit, in templis à Constantino exstructis in Palæstina, fuisse maximam copiam imaginum aurearum & argentearum.

NAZIANZENSIS epist. 49. ad Olympium, conqueritur, quod ciuitas Diocæsariensis euertenda esset, in qua ipse templum mirificè exornarat. & addit: *Neque enim si statua dei ciantur, hoc nos excruciat, etiamsi aliqui excruciat, Verum, &c.*

DAMASVS in vita Syluestri scribit, Constantinum in loco, vbi fuerat baptizatus, posuisse agnum ex auro purissimo, ad dexteram agni statuam argenteam Saluatoris; ad læuam autem, statuam argenteam Ioannis Baptista. in Ecclesia autem ipsa Lateranensi posuisse imagines argenteas Saluatori, Apostolis duodecim, & Angelis quatuor. In VII. Synodo, actio. 6. refertur, quemadmodum discipuli S. Epiphani, templum Epiphanio erexerunt, & imaginem eiusdem in eo posuerunt.

BASILIVS oratione in S. Barlaam in fine, in ipsa concione ostendit imaginem sancti Barlaam alicubi in templo depictam, & ait, gaudere se, quod melius pictores expresserint manum eius pro Christo combustam, quam ipse oratione descripserit: *Abeo, inquit, fortium Martyris factorum pictura à vobis superatus. Gaudeo tali vestra fortitudinis victoria hodie victus. Video manus ad ignem, luctam exactius à vobis descriptam. Video luctatorem in vestra imagine illustrius depictum.*

Gregorius NYSSENSIS oratione in Theodorum, initio: *Obletatur, inquit, dum adem, & templum Dei, & magnitudine structura; & adiecti ornatus decore splendido elaboratum intuetur, vbi & faber in animalium figuram lignum formauit, & pictor induxit etiam flores artis in imagine depictos, fortia facta Martyris, repugnantias, cruciatus, efferatas & immanes tyrannorum formas, impetus violentos, flammeam illam fornacem, beatissimam consummationem athleta, certaminum praesidis Christi humanae formae effigiem, omnia nobis tanquam in libro quodam, qui linguarum interpretatio- nes contineat, coloribus artificiosè depingens, certamina atque labores*

labores

labores Martyris nobis expressit, ac tanquam pratum amenum & floridum, templum ornavit. Solet enim etiam pictura tacens in pariete loqui, maximeque prodesse.

In Missa CHRYSOSTOMI, quam Erasmus Latinam fecit; sic habetur: *Sacerdos egreditur e paruo ostio portans Evangelium, procedente ministro cum lucerna, & conuersus ad Christi imaginem inter duo ostia, inflexo capite cum exortatione dicit, &c.*

EVODIVS lib. 2. de miraculis S. Stephani scribit, in Ecclesia, ubi reliquiae S. Stephani seruabantur, fuisse quoque imaginem eiusdem Martyris depictam, ad quam visendam frequentes homines concurrere soliti erant.

PRUDENTIVS in hymno de S. Cassiano scribit, se in templo S. Cassiani vidisse super altare eius imaginem.

Erexi ad caelum faciem, stetit obuia contra

Fucis colorum picta imago Martyris,

Plagas mille gerens, totos lacerata per artus,

Ruptam minutis praefrens punctis cutem.

Item de S. Hippolyto:

Picta super tumulum species liquidis viget Umbra,

Effigians tracti membra cruenta viri.

PAVLINVS epist. 12. ad Seuerum, conqueritur, quod una cum S. Martino in templo depingi curauerat. & rogat, ut saltem ista carmina adscribi iubeat:

Adstat Martinus perfecta regula Vita,

Paulinus veniam quo mereare docet.

Hunc peccatores, illum spectare beati,

Exemplar Sanctis ille sit, iste reis.

Et natali 10. S. Felicis, inquit: *Sanctasque feramur in aula*

Miremurque sacras, veterum monumenta, figuras, &c.

Nicephorus libro 14. cap. 2. scribit, Pulcheriam Augustam posuisse in templo, quod Constantinopoli ipsa exstruxerat imaginem B. Mariae, quam e Hierosolymis ad eam miserat Eudocia.

VALENTINIANVS iunior admonitus a Sixto Papa (ut in vita Sixti scribunt Anastasius, qui suppleuit Pontificale Damasi, Platina, & alij) posuit in Ecclesia S. Petri supra tumulum, id est, super altare B. Petri, imaginem auream Saluatoris

ris, gemmis pretiosissimis ornatam, & duodecim Apostolorum imagines item aureas.

B. AUGUSTINVS lib. i. de consensu Euangelistarum, cap. ro. testatur, multis in locis suo tempore cerni potuisse Christum depictum inter Apostolos Petrum & Paulum: & idem dicit de historia Abrahæ mactare volentis filium lib. 22. contra Faustum, cap. 73. Non est autem credibile Augustinum loqui de priuatis domibus, ad quas non omnibus patet aditus, sed de publicis locis, & locis non prophanis, sed sacris; nam B. GREGORIUS lib. 9. epist. 9. dicit, in locis venerabilibus, non sine ratione depictas imagines Sanctorum fuisse ab antiquis. vbi nomine antiquorum non potest intelligere homines sui seculi, sed superiorum; floruit autem ipse post annum CCCC. Ergo loquitur de Patribus, qui ante annum CCCC. floruerunt.

Denique Adrianus I. in libro pro imaginibus, qui habetur post VII. Synodum circa finem, refert Syluestrum, Damásum, Celestinum, Sixtum, Leonem, Ioannem, & Pelagium, Pontifices templa picturis exornasse. qui tamen omnes ante annum Domini CCCC. sederunt. Vides igitur, quàm egregiè mentiatur Calvinus, cum ait in Instit. lib. i. cap. ii. §. 13. in templis Christianorum non fuisse imagines primis CCCC. annis.

TERTIO, probatur ex quatuor Conciliis, duobus Orientalibus, & duobus Occidentalibus. In Oriente celebrata est VII. Synodus tota pro hac re. Item in VIII. Synodo, can. 3. renouantur decreta VII. Synodi. In Occidente celebratum est Concilium Romanum sub Gregorio III. quod quidem nationale fuit, sed concurrerunt ad id Concilium ferè mille Episcopi. In eo Concilio damnata est hæresis Iconomachorum, imagines è templis deturbantium sub ipsis initiis huius contentionis. Vide Sigebertum in Chronico anni DCC. XXXIII. Celebratum est etiam Concilium tempore Stephani & Caroli Magni, pro eadem re, vt testatur Adrianus I. qui Stephano successit, in lib. pro imaginibus ad Carolum.

QUARTO, probatur ratione; nam signa sacra nusquam melius, quàm in sacris locis poni possunt. Deinde nullum est ornamentum templorù melius, quàm sacrarum imaginum, quia imagines simul templum ornant, & continent mentes homi-

homi-

hominum, ne vagentur inanibus cogitationibus. Præterea templum est imago quædam cœli; nam Apostolus Hebr. 9. comparat tabernaculum Mosaicum cum cœlo: & Chryso-
 mus homil. 36. in priorem ad Corinth. dicit, templum Christianorum esse quasi regiam cœli, siue terrestre quoddam cœ-
 lum. Sicut ergo templum est imago cœli, ita decet, ut in templo sint imagines eorum, qui in cœlo sunt, id est, Christi & Sanctorum. Denique ubi melius ponentur imagines Sanctorum, quàm in domibus ipsorum, id est, in basilicis Sanctorum, ubi reliquæ ipsorum quiescunt?

Ad PRIMVM argumentum patet solutio. non enim illud argumentum, sed mendacium fuit. Ad SECUNDVM respondet, Concilium Elibertinum solum prohibere imaginem Dei, quæ pingitur ad ipsius Dei effigiem representandam. Sed non videtur satisfacere, tum quia Concilium loquitur in genere de picturis, tum etiam quia non erant in viâ tempore, immò nec vnquam fuerunt in Ecclesia tales imagines, quæ sunt vera idola, ut ostendimus supra testimoniis Origenis, Augustini, & Damasceni: Concilium autem loquitur de eo, quod fieri solebat, & interdicit ne deinceps fiat.

Nicolaus Sanderus libro 2. de cultu imaginum, cap. 4. respondet, Concilium illud prohibuisse imagines in templis quia tempus & locus id requirebat. tunc enim periculum erat ne Gentiles existimarent, nostros adorare ligna, & lapides: denique periculum erat, ne in persecutionibus fuissent imagines contumelia affectæ à persecutoribus. Hæc solutio bona est.

Neque obstat quod quidam dicunt, hoc Concilium celebratum fuisse post Concilium Nicænum, & proinde non fuisse periculum persecutionum; nam reuera Concilium hoc celebratum fuit ante Nicænum, cum adhuc durarent persecutiones, ut patet ex canone 25. ubi agitur de iis, qui adferbant literas à Confessoribus. Solebant enim ij, qui in persecutione confitebantur fidem, postea dare literas commendatitias pro lapsis ad Episcopos. & in toto ferè Concilio agitur de iis, qui labuntur ad idololatriam. Fateor tamen rationem illam canonis (*Ne id, quod adoratur & colitur, in parietibus depingatur*) non multum quadrare huic expositioni.

Alanus Copus in Dialog. lib. 5. cap. 16. dicit, hic prohiberi imagines, quia ab illis Christianis adorari cœperant tanquã Dij, & hunc esse sensum; Placuit in Ecclesia non esse picturas, ne aliquid in parietibus existens adoretur & colatur vt Deus. In quem sensum accepit istum canonem B. Iuo in suis decretis part. 3. cap. 40. sed huic etiam expositioni ratio canonis nõ omnino quadrat; nam debuisset dici potius, ne id quod pingitur, adoreretur: quã ne id quod adoratur, pingatur.

Alij ergo dicunt tantum prohiberi, ne imagines depingantur in parietibus Ecclesiã, non autem ne depictæ in tabellis aut velis in Ecclesia habeantur. & rationem esse volut propter honorem imaginum, quia in parietibus facillimè corrumpuntur, vel humore parietũ, vel situ, vel alia ratione. qua ratione fuit olim prohibitũ etiam, ne crux in pavimentis sculperetur, ne videlicet cõculcicaretur. & tum hic erit sensus; Placuit picturas in Ecclesia, id est, in ipsa fabrica, siue muris Ecclesiã esse non debere, ne id, quod adoratur & colitur, in parietibus depingatur, id est, ne contingat rem sacram & venerabilem, quales sunt sanctæ imagines, in parietibus esse, vbi facillimè corrumpantur. huic expositioni aptissimè conuenit ratio canonis.

Adde postremò, quidquid Concilium statuerit, magis illud Concilium esse pro nobis, quã contra nos; nam contra nos tantum esse potest Concilium XIX. Episcoporum, quod prouinciale fuit, & minimè cõfirmatum, & in aliis decretis videtur errasse, præsertim cùm in plurimis casibus, ne in articulo quidem mortis, velit absolui pœnitentem.

[Sic enim accipio, quod ait Concilium, communionem dari: quamuis non desint, qui per communionem accipiant solam Eucharistiam. Moueor autem his rationibus. PRIMO, quoniam in ipso Elibertino Concilio pro eodem accipitur reconciliatio & communio. nam can. 69. sic legimus, placuit agere debere pœnitentiam, & sic reconciliari, nisi necessitas infirmitatis cõegerit ante tempus dare communionem. Vbi vides idem esse reconciliare, & dare communionem, aut certe in ipsa communionem includi reconciliationem. Solebant enim veteres Sacramentum reconciliationis semper coniungere cum Sacramento Eucharistia. Et ideo Tertullianus & Cyprianus, & alij scriptores eiusdem antiquitatis pro eodem accipiunt cõmunionem,

NNNnnn

nionem,

nionem, reconciliationem, & pacem. SECUNDO, quia S. Innocentius in epist. ad Exuperium, cap. 2. Corrigens observationem antiquam, qualis fuit tempore Concilij Elibertini, satis aperte indicat, consuevisse penitentibus nonnullis, etiam in fine Vita, negari reconciliationem. Quasitum est, inquit, quid de his observari oporteat, qui post baptismum omni tempore continentia voluptatibus dediti in extremo fine Vita sua penitentiam simul, & reconciliationem communionis exposcunt. De his observatio prior, durior; posterior, interuenientis misericordia, inclinatio est. Nam consuetudo prior tenuit, ut concederetur penitentia; sed communio negaretur. nam cum illis temporibus crebra persecutiones essent, ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non reuocaret a lapsu, negata merito communio est, concessa penitentia ne totum penitus negaretur, & duriores esse remissionem fecit temporis ratio. Sed posteaquam Dominus noster pacem Ecclesiis suis reddidit, iam depulso terrore, communionem deo obuentibus placuit, & propter Domini misericordiam quibus Viaticum profecturus, & ne Nouatiani Haretici negantur Veniam, asperitatem, & duritiam subsequi Videamur. Tribuatur ergo cum penitentia extrema communio, Et homines huiusmodi vel in supremis suis, permittente Salvatore, a perpetuo exitu vindicentur. Hac Innocentius, in cuius Verbis illud expendendum videtur, non dixisse Innocentium, concessam penitentiam, sed concessam penitentiam, negatam communionem. Concedebatur enim lapsis primo penitentia, id est, insungebatur actio penitentiae, deinde alio tempore reconciliatio tribuebatur. Vnde est illud Augustini in epist. 180. ad Honoratum, alius peccatum flagitantibus, alius reconciliacionem, alius etiam ipsius penitentiae actionem. Porro apud Innocentium nomine penitentiae non reconciliacionem, sed penitentiae actionem esse intelligendam, perspicuum est ex eo quod dicit, penitentibus penitentiam, & reconciliacionem communionis, concessam sine se penitentiam, ne totum negaretur, & negatam communionem ne homines de reconciliacione securi non reuocarentur a lapsu, & quia remissionem duriores fecit temporis ratio. Vnde vides apud Innocentium id esse negari communionem, quod negari reconciliationem, & remissionem. Quod clarius adhuc perspicitur

perspicitur in Verbis sequentibus, Vbi dicitur, posteriore tempore concessam fuisse communionem, ne Videretur Ecclesia imitari Nouatiani asperitatem, & duritiam, qui Veniam negabat. Ex sententia igitur Innocentij negare communionem est negare Veniam, & Nouatiani duritiam imitari, qui, teste Cypriano lib. 2. epist. 4. Ambrosio lib. 1. de penitentia, cap. 2. & Socrate lib. 4. cap. 23. penitentiam concedebat, atq; ad eam hortabatur, sed reconciliationem à Deo petendam, non à sacerdotibus imperiendam docebat. Sed nihil apertius dici potuit eo, quod extremo loco adiunxit Innocentius, tribui videlicet hoc tempore cum penitentia communionem, ut homines in exitu de hac Vita à perpetuo exitio vindicentur. Sequitur enim eos, quibus negatur communio, à perpetuo exitio minimè liberari. quod non esset consequens, si negata communione non etiam reconciliatio negaretur.]

Pro nobis autè facit, quòd hinc apertè colligitur, eo tempore fuisse imagines in templis. non enim diceret Concilium: *Placuit picturas in Ecclesia esse non debere*, nisi iam esse cœpissent. Præterea hinc habemus, vel ipsas imagines, vel certè Sanctos, quorū sunt imagines, coli & adorari; id enim significat illud: *Ne id quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur*. Adde quod hoc ipsum Concilium can. 26. indicit ieiunium omni Sabbatho. & can. 33. prohibet vsum vxorum Episcopis, Presbyteris, Diaconis. quorum vtrumq; execrantur aduersarij nostri.

Ad TERTIVM dico, Augustinum loqui de simulacris præsupposito errore Gentilium. Vult enim Augustinus dicere, quando quis putat simulacrum esse Deum, & accedit, ut adoret, & inuocet ipsum simulacrum, mirabiliter confirmatur, & fouetur in errore, ab ipsa membrorum humanorum similitudine. Ita eum esse intelligendum, probo ex verbis eius; nam in epist. 49. q. 3 ait: *Cum his sedibus collocantur honorabili sublimitate, ut à precantibus, atq; immolantibus attendantur ipsa similitudine animatorum membrorum, atque sensuum, &c.* Vbi nota illud: *ut à precantibus attendantur.* Et quod ibidem addit: *Accedete præsertim Generatione multorum, &c.* Experientia enim docet, imagines quæ non habentur pro Diis, neminem licet rudissimum ita decipere, ut putentur viuere & spirare.

Ad illud de vasis Ecclesiæ aureis dico, Augustinū voluisse ostendere simulacra Gentilium, continere homines in errore, non ratione materiæ, quia pretiosa sint, sed ratione figuræ, quia figuram habent nostræ similem; id autem ostendit Augustinus dupliciter. PRIMO, quia multi dorsum conuertunt ad solem, & interim supplicat simulacro solis: nō quia sol non sit longè nobilior, sed quia figura illa solis globosus nō tam facilè persuadet solem viuere & sentire, quem admodum figura simulacri, quæ est nostræ similis. SECUNDO, quia Catholici etiam habēt in locis sacris vasa ex materia pretiosa, & tamen quia deest figura humana, ne Gentiles quidem putarent ea vasa viuere vel spirare.

DICIS, si calices non putantur viuere, quia carent humana forma, ergo imagines quæ habent humanā formam, si in templo sint, putabuntur viuere. RESPONDEO, Augustinus non dicit, imagines humanæ formæ putari viuere: sed si putentur, putari propter formam, nō propter materiam. Non ergo Augustinus dicit, imagines in Ecclesia non fuisse, sed solum formam humanam simulacrorum, multum valere ad fouendum errorem in iis, qui simulacra pro Diis colunt. Ad confirmationem dico, Ioannem loqui de idolis. Sic enim est in Græco: φυλάξατε ἑαυτὲς ἀπὸ τῶν εἰδωλῶν, ex quo textu Latinum interpretari textum licet.

Ad QUARTVM dico, PRIMO, Calvinum rectè imitari suos maiores; nam etiā antiqui Iconomachi dicebant, nolle se imagines istas mortuas, sed sufficere sibi Eucharistiā, quæ est imago corporis Domini, quibus Catholici responderunt in VII. Synodo, act. 6. tomo 3. Eucharistiā non debere vocari imaginem, vel figuram corporis Domini, cum ipsam Domini corpus reuera sit. SECUNDO dico, imagines viuas & mortuas non esse inter se contrarias, sed alias iuari ab aliis, vt ostendimus. Deniq; imagines Sanctorum non rectè vocari mortuas. Imaginis enim vita, est repræsentatio. Illæ ergo sunt mortuæ, quæ nihil repræsentant.

Ad QUINTVM, Thomas VValdensis tom. 3. tit. 19. ca. 157. dicit, Epiphaniū propter hæresim Antropomorphitarum tunc vigentem hoc fecisse. Alij dicunt, Epiphaniū loqui de imagine hominis prophani, quæ ibi honorabatur instar imaginum Christi & Sanctorum; ita respondet Marianus Victorius

rius in annotatione ad hanc epistolam. communior & verior solutio est, verba illa esse supposititia. quod patet PRIMO, quia post finem epistolæ ista adiecta sunt; epistola enim planè finita erat, ut apparebit legenti.

SECUNDO, quia hæretici Iconomachi non obiecerunt hunc locum Catholicis, cum tamen obiecerint omnia dicta Patrum, quæ vllum colorem habere poterant, ut patet ex VII. Synodo, act. 6.

TERTIO, quia Epiphanius Diaconus in VII. Synodo, act. 6. conuincit duo alia similia loca, Epiphaniij scriptis fuisse inserta ab hæreticis.

QUARTO, quia ut ibidem dicitur, discipuli Epiphaniij in eius templo imaginem eius posuerunt, quod certè non fecissent, si eorum præceptor dixisset, id esse contra Scripturæ auctoritatem.

QUINTO, quia tempore Epiphaniij Basilius, Nyssenus, & alij viuebant, qui imagines in templis laudabant.

SEXTO, quia sententia illa, esse contra Scripturæ auctoritatem, pendere in templo imaginem hominis, indigna esset Epiphanio, viro doctissimo, cum sit ineptissima, nusquam enim id legitur prohibitum, immò contrarium legitur, ut patet de imaginibus Cherubin in forma humana, quæ erant in templo Salomonis.

SEPTIMO, quia Gregorius lib. 9. epist. 9. dicit, nullum unquam Episcoporum ante Serenū Massiliensem fregisse imaginem Christi vel Sanctorum.

OCTAVO, quia B. Hieronymus in epist. ad Pammachium, contra Ioannem Hierosolymitanum, totam ferè hanc epistolam Epiphaniij à se Latinam factam recitat, & tamen non meminit huius veli. NONO, quia nec stylus conuenit cum reliqua epistola.

Ad illud de Adriani templis sine simulacris, dico, Adrianū iussisse fieri templa sine simulacris Gentiliū. Christiani enim nolebant orare in templis Gentilium, quia plena erant idolis. Ideo Adrianus iussit eis fieri templa sine eiusmodi idolis. Vnde idem Lampridius ea simulacra ibidem appellat numina. numina autem non vocantur imagines, nisi proponantur adorandæ pro Diis.

NNNnnn 3

CAPVT

CAPVT X.

Imagines utiles esse etiam extra historiam.

POSTREMVM Caluini dictum, quòd imagines sine notatione historiae, non sint utiles, est manifestè falsum; nam ipse non probat vllò argumento non esse utiles, & nos probare possumus esse utiles pluribus modis. PRIMÒ, quia Deus in templo iussit fieri imagines Cherubin, sine vlla historiae notatione, Exod. 25. & certè non sine causa.

SECUNDO, quia semper Christiani habuerunt imagines, etiam solitarias, & extra historias, cum tamè primi Christiani non ducerentur sola delectatione. Tempore Christi res imagines factae leguntur. PRIMA est, quam Christus ipse in teo faciei suae admoto fecit, & Regi Abagaro misit. Id enim refert Euagrius lib. 4. c. 26. & Metaphrastes in vita Constantini Magni, & Damascenus lib. 1. de imaginibus: & hanc non esse fabulam, testatur ingens miraculum factum Edeffae per hanc imaginem, vti ibidem scribit Euagrius. Testatur etiam dies festus, qui agebatur Constantinopoli, in die translationis huius imaginis ex Edeffa Constantinopolim.

SECUNDA est, quam apud Paneadem mulier liberata à fluxu sanguinis Christo erexit. testis est Eusebius lib. 7. hist. cap. 14. qui eam se vidisse asserit. meminit eiusdem Sozomenus lib. 5. cap. 20. Damascenus lib. 1. de imaginibus, & Theophylactus in cap. 9. Matth.

TERTIA est, quam dicitur Nicodemus fecisse, & quam Iudaeis per ludibrium crucifixam, innumerabilibus miraculis claruit. Refert hoc Athanasius in libello de passione imaginis Domini, cap. 4. Et quanquam dubium esse possit, an sit hoc opus Magni Athanasij: tamen certum est esse antiquissimi auctoris, quandoquidem citatur tanquam antiquissima historia in VII. Synodo, act. 4.

Præter has Christi imagines, exstant etiã beatae Virginis, quas B. Lucas pinxisse dicitur. quarum meminit Theodorus Lector, qui ante mille annos floruit, lib. 1. collectaneorum, Nicephorus lib. 14. hist. ca. 2. & Simeon Metaphrastes in vita S. Lucæ. Tertullianus lib. de pudicitia, meminit imaginem Christi in forma pastoris ouem ferentis in humeris suis depictam.

Et in sacris calicibus, ut supra diximus Ælius Lampridius in vita Alexandri Seueri, referi, Alexandrum Imperatorem in suo larario imagines Christi & Abrahæ habuisse. At certè credibile est, eum à Christianis didicisse, quemadmodum Christus pingi deberet. Eusebius lib. 7. hist. cap. 14. dicit, passim consueuisse pingi imagines Apostolorum, & se multas antiquissimas vidisse. Ambrosius in epist. de inuentione sanctorum Geruasij & Protasij, quæ apud Surium exstat, dicit se cognouisse eum, qui sibi apparuerat, fuisse B. Paulû, ex imagine picta quam apud se habebat.

Chrysostronus oratione in sanctû Meletium, dicit Meletij imagines aded celebres fuisse, ut etiam in annulis, in poculis, in phialis, in thalami parietibus, atq; vbiq; alibi conspicerentur. Similiter Theodoretus in historia religiosa, in vita Simeonis Stylitzæ dicit, Romæ in omnibus officinis pro foribus pendere consueuisse imagines S. Simeonis.

Augustini tempore frequentissimas imagines fuisse, colligitur ex lib. 1. de consensu Euang. c. 10. vbi dicit, passim inueniri imagines Christi inter Petrû & Paulum depicti. Multa alia testimonia Athanasij, Basilij, Nazianzeni, Nysseni, Chrysostroni, Cyrilli Hierosolymitani, & Cyrilli Alexandrini, & aliorum multorum Patrum, vide in VII. Synodo, act. 4. & lib. 3. Damasceni apologetico in fine. Adde etiam præter ista, omnia illa quæ paulò antè nos attulimus, ad probandum, imagines fuisse in templis primis quingentis annis.

TER TIO, probatur ab vtilitatibus. PRIMA est instructio & eruditio. melius enim interdum docet pictura, quàm Scriptura; cuius vtilitatis meminit S. Gregorius Nyssenus, oratione in Theodorum, & S. Gregorius Papa lib. 7. epist. 109. & lib. 9. epist. 9.

DICES, historiarum quidem depictarum instruunt, at non imagines solitariae. RESPONDEO, etiam solitarias imagines, ut à Christianis pinguntur, semper continere quasi per cõpendium aliquam historiam. nam cum pingitur Christus, semper pingitur vel in forma pueri in sinu matris, vel in forma viri alligati ad columnam, vel in cruce pendentis, vel resurgentis è tumulo, vel ascendentis in cælum, &c. Sic etiam Sancti semper cum insigni virtutis, vel passionis, vel potestatis pinguntur, Petrus cum clauibus, Laurentius cum craticula, Andreas cum

NNNnnn 4 cruce,

cruce, &c. Martyres omnes cum palma, Sancti omnes cum diademate, ex quibus signis seu instrumentis docemur quod per compendium, quid illi quos veneramur egerint, quidque passi sint.

SECUNDO, vtilis sunt imagines, quamuis solita rursus ad caritatem erga Deum, & Sanctos fouendam, & augendam. Qui enim diligit, libenter inspicit imaginem absentis amici, & inspiciendo magis inardescit. Hinc Seuerus Sulpicius quia vehementissimè sanctum Paulinū diligebat, nec tanto poterat apud eū semper esse, rogauit eum per literas, vt imaginem suam ad viuum expressam ad se mitteret. cui modestissimè se excusans, respondit Paulinus epist. 8. ad Seuerum, se nondum habere perfectam imaginem secundi Adami, sed gerere adhuc primi Adami effigiem, & ideo nolle mittere. Gregorius quoque lib. 7. epist. 53. mittens Secundino imaginem Saluatoris, dicit, se scire eum imaginem cupere, vt in amore ipsius domini recalesceret.

TERTIA vtilitas est excitatio ad imitandum. Explicat prolixè hæc vtilitas in VII. Synodo, act. 6. extrema. de eadem loquitur Basilius oratione in quadraginta Martyres. Notum est apud Terentium in Eunucho, quam vehementer iuueni quendam inspecta tabella, in qua pictus erat Iupiter, stuprum inferens Dianæ, ad simile flagitium perpetrandum provocarit. Cōtrā verò Nazianzenus in carmine de virtute, quod citatur in VII. Synodo, act. 4. dicit, impudicam mulierem, cum ad quendam euocata veniret, in ipso limine conspexisse imaginem Polemonis continentissimi hominis, & inde cōfusa erubuisse, & pœnitentia ductam rediisse domum suam.

QUARTO, vtilis sunt imagines, quia conferuant in nobis memoriam Christi, & Sanctorum, & simul in angustiis docent, nos habere patronos, quos inuocemus. Hinc Theodoretus in vita Simeonis Stylitæ, dicit Romæ frequentissimas fuisse imagines sancti Simeonis, vt ea ratione sibi tutelam & præsidium multi pararent.

QUINTA vtilitas est confessio fidei. dum enim diligimus & honoramus imagines Sanctorum, testamur nobis placere eorum fidem, & doctrinā, & sanctos mores: & simul nos detestari omnem impietatē, & idololatriam, contra quam ipsi vsq; ad mortē pugnaverunt. & nunc præcipuè testamur, nobis

bis non placere nouitates Lutheranorū, & Calvinistarum, dum id religiosè veneramur, quod illi sacrilegè destruunt.

SEXTA est honor Dei & Sanctorum; nemo enim vnquā dubitauit, quin erigere statuas, vel imagines magnis viris, ad honorem eorum pertineat. Certè Eusebius lib. 7. hist. cap. 14. hanc præcipuam fuisse causam indicat, cur Christiani cœperint Sanctorum imagines desiderare.

Neque obstat, quod ait hoc ex Gentilium consuetudine natum; non enim loquitur de aliqua Gentilium superstitione, sed de naturali, & proinde bona consuetudine, qua soliti erāt statuas erigere iis, quos honore dignos iudicabant, quāquam in eo postea errarent, quod sceleratis etiam hominibus, & falsis Diis eas erigebant.

CAPVT XI.

Proponitur questio de cultu imaginum cum argumentis aduersariorum.

DEMONSTRAVIMVS hactenū imagines Christi, & Sanctorum fieri, atque haberi, & in templis, aliisque sacris locis collocari posse: sequitur nunc controuersia de cultu, vtrum videlicet eiusmodi imagines aliquo genere cultus prosequendæ sint. De qua controuersia Damascenus in libro de hæresibus circa finem, duas extremas hæreses adducit. VNAM eorum, qui dicebant, imaginibus deberi diuinos honores, quos hæreticos vocat Christianocategoros, id est, Christianorum accusatores, quia propter eos accusabantur Christiani tanquam idolorum cultores. Eodem modo certum est Alexandrum Senerum coluisse imagines Christi & Abrahæ, cum ceteris suis idolis, teste Ælio Lampridio. Hæc hæresis refellitur omnibus Scripturæ testimoniis, quæ prohibēt, ne cultum Deo proprium tribuamus creaturæ.

ALTER error priori contrarius est eorum, qui nullum omnino honorem imaginibus Sanctorum deferri patiūtur. Refert hunc errorem Damascenus in libro de hæresibus in fine, & est eorum omnium, quos recensuimus in secundo ca-

pite disputationis, qui quidem contendunt, non esse illo modo colendas imagines, propter hæc argumenta.

PRIMO, quia Scripturæ utriusque Testamenti seuerè interdicit cultum simulacrorū, Exod. 20. Deut. 4. Rom. 1. &c. Et quia Catholici respondent, Scripturas reprehendere cultum, qui tribuitur simulacris tanquam Diis: Calvinus libro Instit. cap. 11. §. 9. & 10. conatur ostendere etiā Iudæos & Gentiles nō habuisse simulacra pro Diis, sed in simulacris Deum verum coluisse: & tamen reprehendi, quia Deus non patitur cultum suum ullo modo communicari cum imaginibus. certè si Deus non debet coli in imagine, eodem modo Sancti, licet colendi essent, nō essent tamen colendi in imaginibus. Quòd Iudæi non habuerint simulacra pro Diis, sed Deum verū in idolo coluerint. probat Calvinus, quia Exod. 32. populus dicebat de vitulo aureo: *Isti sunt Dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti.* Vbi fatentur se in vitulo colere eum Deum, à quo fuerant liberati de Aegypto, & ibidem Aaron indicturus diem festum in honorē vituli aurei, iussit præconis voce dici: *Cras solennitas Domini est;* Vbi in Hebræo illud, *Domini, est יְהוָה*. Et Iud. 17. mulier quædam ait: *Sanctificauit, & dedit Domino mille & centum argentei, ut faciam sculptile atque conflatile.* Vbi etiam pro Domino est nomen proprium Dei veri יְהוָה.

Quod etiam Gentiles coluerint Deum verum in idolis, probatur PRIMO ex Augustino in Psalm. 113. qui refert Gentiles respondere solitos, cum accusabantur idololatriæ, se non colere ipsa idola, sed numen quod per idolum significabatur. ITEM ex eo, quod Gentiles mutabant simulacra pro arbitrio, nec tamen Deos mutabant. ITEM, quia vni Deo plura simulacra erigebant; nam vnum Iouem esse dicebant, & tamen innumerabilia illi simulacra dicabant. DENIQUE quia noua idola quotidie sacrabant, nec tamen dicebant, se novos Deos facere.

SECUNDO, adducunt Concilia tria, Constantinopolitanum, sub Leone Iconomacho, teste Paulo Diacono lib. 21. Item aliud Constantinopolitanum Episcoporum CCCC. XXXVIII. sub Constantino Copronymo, teste Paulo Diacono lib. 22. rerum Romanarum; ytrumque definiuit imagines aboleri.

abolendas. vtriusque acta prolixè referunt Centuriatores, Cent. 8. cap. 9. Tertium fuit Concilium Francofordiense, in quo reprobata fuit VII. Synodus, quæ imagines retinendas censuerat. ita referunt Ado in Chronico anni DCC. XCV. Abbas Urspergensis in Chron. anni DCC. XCIII. Hincmarus Remensis libro contra Episcopum landunensem, cap. 20. & Ioannes Auentinus in historia seu annalibus Boiorum libro 4. Annonius lib. 4. Rhegino lib. 2.

Porro Magdeburgenses Centuria 8. cap. 9. in fine, ex isto Concilio adducunt argumenta X. contra imagines, & solvunt argumenta 44. Nicænæ Synodi, & respondent ad XI. testimonia Patrum, quæ allata fuerant pro imaginibus à Nicæna Synodo. Sed tam argumenta, quàm solutiones sunt merè nugæ; nunquam enim ea Nicæna Synodus existit, vt infra suo loco dicemus.

TER TIO, adducunt libros quatuor Caroli Magni contra imagines, ex quibus Calvinus lib. I. Instit. cap. II. duo dedit. PRIMO, Nicænum Concilium fuisse statim refutatum ab Orthodoxo Principe. SECUNDO, in Concilio illo Nicæno manifestam impietatem definitam. nam, vt ex libro Catoli patet, in eo Concilio definitum est, imaginibus deberi honorem sacrificiorum, & eum cultum, qui tribuitur viuificæ Trinitati. prodiit iste liber anno M. D. XLIX. addunt Centuriatores, Cent. 8. cap. 9. col. 645. exstare alium librum adhuc acriorem contra imagines, Ludouici Pij, si tamen credere dignum est.

QUARTO, adducit Patres; nam Irenæus lib. I. cap. 24. ponit inter hereses Carpocratis, quod coleret imaginem Christi & Pauli. Epiphanius hæc. 79. dicit, hæreticos esse, qui imaginem B. Virginis circumferunt & colunt. AMBROSIVS de obitu Theodosij: *Inuenit, inquit, Helena crucē Domini, Regem adoravit, non lignū vtiq; quia hic Gentilis est error, sed adoravit illum, qui pependit in ligno.* HIERONYMVS in cap. 3. Danielis: *Cultores, inquit, Dei, imagines adorare non debent.* AVGVSTINVS de moribus Ecclesiæ, cap. 36. *Novi, inquit, picturarum adoratores.* GREGORIUS lib. 7. epist. 54. & 109. & lib. 9. epist. 9. dicit, imagines adorandas non esse. Alia quædam testimonia adducuntur ab Iconomachis, in VII. Synodo, act. 6. & ibidem refelluntur; sed facilia sunt.

QUINTO,

QVINTO, adducunt exemplum Ezechiaë, 4. Reg. 18. qui confregit serpentem æneum, quia coli iam cœperat.

SEXTO, adducit Calvinus experientiam, quæ docet, paulatim in cultu imaginum irreperere superstitionē, & errorem, quo putatur imagini alligata Diuinitas. nam cur alioquin una imago Christi vel Mariæ, magis frequentatur, quàm alia? cur precaturi ad imagines accedunt? cur peregrinantur aliqui magno labore ad aliquam imaginem, cum habeant domi suæ fortè meliores & pulchriores?

SEPTIMO, adducunt aliquot ratiunculas; nam imago inquit, non est capax honoris, cum sit res inanima, & sensus ac rationis experta. Item imago non est sancta ratione digni, aut ferri, aut marmoris, aut alterius cuiusvis materiae, sed nec ratione lineamentorum, aut colorum, aut alterius rei, quæ in ipsa sit; cur igitur colitur. Denique homo est imago Dei, & tamen non solet adorari: quantò minus igitur ligna, & lapides adorandi erunt, licet imaginem Dei, aut Sanctorum referant?

Atque hæc sunt illorum præcipua firmamenta, quibus respondetur infra cap. 13. nam ceteras nugas Magdeburgensium libenter omittam, indignæ sunt enim quibus respondeatur: Christus, inquit, mortuus est pro hominibus, non pro imaginibus, ergo imagines non sunt colendæ, egregie scilicet. Item si imagines necessariò colendæ essent, soli diuites saluarentur, qui eas emere possunt. Item Christus non dixit, qui imagines recipit, sed qui vos recipit, me recipit, ergo honor imaginis non refertur ad exemplar. quod quidem non argumentari, sed ludere est.

CAPVT XII.

Imagines Christi & Sanctorum rectè coli.

OS cum Ecclesia asserimus, imagines Christi & Sanctorum honorandas esse, modò tamen (vnde in Concilio Tridentino sess. 25. declaratur) in imaginibus non collocetur fiducia. nec ab eis aliquid petatur, nec in eis inesse credatur vlla Diuinitas, sed solum honorentur propter eos, quos nobis representant. Quæ sententia

sententia probatur; PRIMVM, testimonio Scripturæ. habemus tria genera testimoniorum. Primò ea testimonia, quæ expressè agunt de imaginibus, nimirum Exod. 25. de Cherubin propitiatorij. Et Num. 21. de æneo serpente. Imagines enim Cherubin super arcam existentes, Exod. 25. necessariò adorabantur ab iis, qui arcam adorabant. Immò Hieronymus in epist. ad Marcellam, vt migraret Bethleem, ideò dicit, tabernaculum fuisse veneratum à Iudæis, quia ibi erāt Cherubin. Serpens quoque æneus non poterat non honorari, cum in loco sublimi à Deo positus fuisset, & salutem miseris in se aspicientibus adferret. Vnde Augustinus lib. 3. Trinit. cap. 10. loquens de quibusdam signis, quæ venerationem tanquam religiosa merentur, ponit pro exemplo serpentem æneum. Præterea tam de imaginibus Cherubin, quam de imaginibus serpentis, quòd honorari debuerint, patet ex regula beati Augustini lib. 3. doctrin. Christ. capit. 9. vbi dicit, signa vtilia diuinitus instituta, veneranda esse, quia honor eorum ad prototypum transit. Fuisse autem illas imagines Cherubin & serpentis à Deo institutas, & vtilis, certum est. Iam verò, si licuit venerari imagines Angelorum, cur non etiam Sanctorum? Si licuit venerari imaginem Christi in forma serpentis (nam serpentem Christi fuisse figuram habemus Ioan. 3.) cur non potius venerabilis erit imago Christi in forma hominis?

Deinde, habemus alia testimonia, quæ docent, creaturas honorandas religiosè propter solam relationem ad Deum, vt Psalm. 95. *Adorate scabellum pedum eius*. Matth. 5. *Nolite iurare per cælum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum est pedum eius*. Vbi nota, iuramentum esse actum religionis, quo honoratur primariò Deus, secundariò id, per quod iuratur. Prohibet ergo Deus iuramenta sine debitis circumstantiis, per cælum & terram, nec contumelia fiat eiusmodi creaturis, quatenus relationem habent ad Deum. Sed similem relationem habent imagines: igitur eadem ratione colendæ sunt.

Vltimum genus testimoniorum est eorum, quæ docent, creaturas dici sacras, vel sanctas propter relationem ad res sacras. Exod. 3. *Locus in quo stas, terra sancta est*; propter Angeli scilicet præsentiam. Exod. 12, dicitur dies Paschæ, dies sancta

sancta

sancta & venerabilis propter significationem, & quia dedicata erat cultui diuino. Exod. 28. dicuntur vestes Sacerdotum sanctæ propter eandem causam. Isaiæ II. sepulchrum Christi gloriosum. 2. Tim. 3. dicuntur Scripturæ sacræ literæ: *Ab infantia, inquit, sacras literas nosti.* Cur literæ illæ dicuntur sacræ, nisi quia signa sunt rerum sacrarum? nec solum literas, sed etiã verba ipsa prolata, venerari consueuimus, præsertim nomen, I E S V S; & Euangelium audimus stantes de rectoripite, immò etiam luminibus accensis, quamuis in mente, vt Hieronymus probat libro in Vigilantiũ: at imagines Christi & Sanctorum sunt etiã institutæ ad significandas & præsentandas res sacras, cur ergo eas honorare non liceat, nam rem sanctam esse hoc ipso quod sancta est, venerabile patet ex illis verbis Exod. 12. *Dies prima erit sancta, & septima eadem religione venerabilis.* vbi vides pro eodem accipi rem sanctam & religiosè venerabilem.

S E C V N D O, probatur ex Conciliis Ecclesiæ. Habemus in primis canonem 82. sextæ Synodi, vbi dicuntur imagines renerabiles, tametsi enim isti canones non sint firmæ auctoritatis, tamẽ iste canon semper receptus fuit ab Ecclesiâ, & statuit vt minimum vsum Ecclesiæ antiquæ. Deinde habemus Synodum Romanam sub Gregorio III. Episcoporum factam mille pro imaginibus celebratam, anno DCC. XXXIII. iuxta Sigebertum in Chronico. Item Synodum habitam in villa Gentiliacensi, anno DCC. LXVI. iuxta Sigebertum, vel DCC. LXVII. iuxta Adonem; in ea de imaginibus actum, & admoniti Græci, vt cum aliis pijs de imaginibus sentire vellent, vt Paulus Æmilius testatur lib. 2. Rursus aliam Synodum pro imaginibus Romæ celebratam sub Stephano III. anno DCC. LXVIII. iuxta Sigebertum, cuius Synodi meminit aliquoties Adrianus in libro de imaginibus ad Carolum.

Post annum deinde DCC. LXXXVIII. septima Synodus act. 7. definiuit, imagines esse venerandas, non quidem cultu patriæ, sed honore illo, quo etiã prosequimur sacras literas, sacra vasa, &c. testis Paulus Diaconus, Cedrenus, Zonaras &c. Est autem hoc Concilium eiusmodi, vt nullo modo dubitari possit, quin generale & legitimum fuerit. Nam habuit in primis legatos Romani Pontificis, & trium aliorum Patriarcharum, Alexandriæ, Antiochiæ, Hierosolymæ, nec

non Patriarcham Constantinopolitanum, omnes consentientes, ut ex subscriptionibus patet. Præterea adfuerunt Episcopi CCC.L. teste Cedreno, id est, plures quam in prima, secunda, vel tertia Synodo generali. Præterea consensit Imperator Constantinus. Ad hæc disputatum est acriter, & diu allatis in medium Scripturis, Conciliis, & Patribus. Si ergo vltimum est Concilium generale legitimum, cerrè hoc est.

Neque obstat, quod contrarium dicantur statuisse Concilia Constantinopolitana præcedentia & Francofordiense sequens. Nam etiamsi illa omnia fuissent legitima, tamen cedere deberent Nicæno; quia hoc plenarium & generale, illa particularia fuerunt. Est enim regula Augustini libro 2. de Baptismo, cap. 3. Concilia particularia plenariis sine dubitatione cedere debere. Fuisse autem illa tria particularia, patet; nam in Constantinopolitano sub Leone non fuerunt vocati, nec adfuerunt vlli Patriarchæ, excepto Germano Patriarcha Constantinopolitano, qui tamen non consensit, & idè depositus fuit.

In Concilio Constantinopolitano sub Constantino Copronymo non sunt vocati, nec adfuerunt nec per se, nec per Legatos, Romanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus Patriarchæ, sed solus Pseudoëpiscopus, quem hæretici deposito sancto Germano Patriarcham fecerant. Testantur hæc Cedrenus, & Zonaras in vita Constantini Copronymi, & ipsi etiam Magdeburgenses Centuria 8. capit. 9. col. 551. & Paulus Diaconus, qui tunc viuebat, lib. 22. rerum Romanarum.

Deniq; Francofordiense omnium iudicio particulare fuit, & (si verum est, quod Centuriatores dicunt) adfuerunt quidè Legati Romani Pontificis, sed Synodo assensu non sunt.

Ad hæc accedit, quod ex euentu colligitur Nicænum fuisse legitimum, nam solùm illud tandem obrinuit, imagines enim in templis permâserunt, & suum honorem in Ecclesia semper habuerunt; immò etiam solius huius Concilij acta exstant, reliqua tria mox euauerunt, & solùm in historiis aliqua eorum memoria seruata est, quod idem accidit primo Nicæno. Fuerunt enim plurima Concilia celebrata ab hæreticis contra Nicænum primum, sed ipsa cum suis erroribus euauerunt, sola fides & canones Nicæni ad nos peruenerunt.

Habe-

Habemus præterea VIII. Synodum generalem, a cione vltima, can. 3. & Synodum Trident. sess. 25.

TERTIO, probatur ex Patribus, BASILIVS in Iulianum, vt citat Adrianus Papa in epistola ad Imperatores, in VII. Synodo, act. 2. *Historias*, inquit, *imaginum illorum honore, et palàm adoro. hoc enim nobis traditum à sanctis Apostolis, non est prohibendum, &c.*

CHRYSOSTOMVS in liturgia: *Sacerdos*, inquit, *ad imaginem Christi caput inclinat.*

AMBROSIVS serm. 10. in Psal. 118. *Qui*, inquit, *imaginem coronat Imperatoris, & itaq; illum honorat, cuius imaginem coronauit; & qui statuam contempserit Imperatoris, Imperatori & itaq; fecisse videtur iniuriam, &c.*

AVGVSTINVS lib. 3. Trinit. cap. 10. loquens de signis sacris, quales sunt imagines, literæ, & Sacramenta: *Sed quia*, inquit, *hac hominibus nota sunt, quia per homines fiunt, honorem tanquam religiosa possunt habere, stuporem tanquam mira non possunt, &c.* vbi nominatim ponit serpentem æneum inter ea, quæ merentur honorem religiosum. Idem lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 9. dicit, eos seruire scilicet vtilibus, qui honorant vtilia signa, nec sciunt quid significent, quales erant olim Iudæi: qui autem venerantur vtilia signa, & sciunt quid significent, dicit eos non tam honorare ipsam signum, quàm rem significatam, & idèd liberos esse. Quod autem imagines Sanctorum sint vtilia signa diuinitus instituta: & proinde veneratione digna tam à seruis, quàm à liberis, patet ex lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 25. vbi dicit, picturas, & statuas pertinere ad superflua instituta hominum, exceptis illis, quæ ob finem bonum suo loco, & tempore proponuntur ab eo, qui habet auctoritatem. Tales autem esse Christi, & Sanctorum imagines, certissimum est. DENIGIVS lib. 10. Confess. cap. 34. reprehendit pictores, & similes artifices, quod necessarium & moderatum vsum, & piam significationem longè aliquando transgrediantur. vbi admittit quasdam esse picturas necessarias, quasdam etiam piam significationem habentes, & proinde venerabiles.

PAVLINVS natali 10. sancti Felicis, de imaginibus in templo depictis, sic ait:

Miremurq; sacras, & veterum monumenta, figurat.

Vbi cum sacras vocat figuras, honorandas etiam docet. res enim sacrae omnes honorandae sunt.

GREGORIUS lib. 7. epist. 5. ad Ianuarium Episcopum Caralitanum, loquens de imagine B. Mariae, & cruce quae posita fuerant in Synagoga Iudaeorum, quas iubet inde auferri: *His, inquit, hortamur affatibus, ut sublata exinde cum ea qua dignum est Veneratione, imagine atq; cruce, debeatis quod Violenter ablatum est reformare.* Et lib. 7. epist. 53. ad Secundinum docet, imaginem sacram honorandam etiam prostratione ad terram, non tamen ut Deum: *Et nos, inquit, non quasi ante Diuinitatem, ante illam prosternimur, &c.*

DAMASCENUS lib. 4. cap. 17. de fide, dicit esse Apostolicam traditionem, cultum crucis & imaginum.

PRAETEREA crucem, id est, crucifixi imaginem fuisse in Ecclesia semper honoratam, certissimum est. nam LACTANTIUS in carmine de passione Domini:

Flecte genu, inquit, lignumq; crucis Venerabile adora.

SEDVLIUS lib. 5. carminis Paschalis:

Neue quis ignoret, inquit, speciem crucis esse colendam.

AMBROSIVS oratione de obitu Theodosij: *Sapienter, inquit, Helena egit, quae crucem Christi in capite Regum leuauit & locauit, ut crux Christi in Regibus adoretur.* Et lib. de incarnationis Dominicae Sacramento, cap. 7. *Nunquid, inquit, cum in Christo imaginem Dei, crucemq; Veneramus, diuidimus eum?*

HIERONYMUS in vita Pauli: *Prostrata, inquit, ante crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, adorabat.*

ATHANASIUS quaest. 16. ad Antiochum, dicit, Christianos imaginem crucis colere potius, quam lanceam, vel columnam, & similia instrumentorum passionis Dominicae; quia si Gentiles accusent nos, quod colamus lignum, possumus mox sepatate duo ligna crucis ab inuicem, & eo modo sublata figura crucis, conculcare duo illa ligna, ut ostendamus nos non ligna, sed imaginem crucifixi venerari. Deniq; Patres testantur, Christianos semper accusatos a Gentilibus, quod colerent crucem, quae est imago crucifixi.

TERTULLIANUS in apologetico, cap. 16. dicit, Christianos appellatos religiosos crucis: neq; ipse hoc negat esse verum. MINATIUS Felix in Octauio respondet Gentilibus obiectanti-

OOOOO

cienti-

cientibus adorationem crucis. Nec obstat quod ipse dicitur
Nos crucem neq; adoramus, neq; optamus; nam loquitur de
 adoratione propria Deo, de qua accusabantur. Interim et
 obiectione constat, crucem aliquo modo honoratā à Chris-
 tianis. Iulianus apud Cyrillum lib. 6. idem obiicit. At certe
 nunquam Gentilibus in mentem venisset, ut nostris obno-
 rent adorationem crucis, nisi vidissent primis illis & san-
 ctissimis Christianis crucem summæ venerationi fuisse.

Ridicula est autem responsio Magdeburgensium, et
 Concilio Francofordiensi Cent. 8. capit. 9. in fine dicitur,
 non esse eandem rationem crucis & imaginum aliarum, quia
 Christus nos redemit cruce, non imagine. Ista enim respo-
 sio primò iugulat ipsos Centuriatores, ipsi enim non ad-
 mittunt crucem posse honorari. Deinde imperita solutio
 est; nam Christus non redemit nos ista cruce, quam modo
 auream, modò argenteam, modò lapideam, modò depictam
 in tabula, vel signatam in aëre veneramur, sed illa vna li-
 gnea, cuius imago est, quam veneramur. Nec enim habu-
 mus ubique crucem illam Christi veram, & multò minor
 eam veteres habebant tempore Tertulliani & Minuti, cum
 postea repertam esse constet temporibus Magi Constanti-
 ni. Magis autem redemit nos Christus corpore suo, quam
 cruce lignea. Quare si licet venerari imaginem crucis, multò
 magis imaginem corporis.

Argumentum **Q V A R T V M**, à miraculis. Deus enim per
 imagines Christi & Sanctorum multa miracula operatur,
 quo intelligimus placere illi, ut imagines honorentur. Illu-
 stre imprimis est, quod Eusebius refert lib. 7. hist. cap. 14. re-
 restatur, ex basi statuæ Christi æneæ ab Hæmorroïssa posita
 apud Paneadem, herbam quandam omnibus incognitam
 oriri solitam, quæ ubi creuisset vsque ad fimbriam imaginis
 Christi, eamque attigisset, vim haberet omnes morbos dis-
 pellendi. quod etiam refert Theophylactus in cap. 9. Ma-
 thæi. Addit Sozomenus lib. 5. hist. cap. 20. de eadem imaginis
 aliud miraculum, quòd videlicet cum Iulianus Apostata sta-
 tuam Christi inde amouisset, & suam in eodem loco posui-
 set, mox ignis de cælo statuam Iuliani discerpit, & caput
 reliquo corpore diuulsi planè ad eum modum, quo olim
 accidit idolo Dagon, 1. Reg. 5.

Non est autem prætereundum hoc loco insigne mendacium Centuriatorū. quod enim Iuliani statuæ accidit, id illi tribuunt etiā statuæ Saluatoris. Sic enim loquuntur Centuria 4. cap. 13. col. 1447. *Videtur, inquit, etiā ea fulmine confracta esse, et exstaret testimonium, superstitionem illam, quæ statuis vis aliqua tribuitur, Deo non placere.* Et ibidē superstitionem vocant herbæ illius vim, quæ morbos omnes curabat. At cū dicunt, imaginē Christi fulmine disiectam, mētiuntur apertissimē contra fidem omnium historicorū. Cū autem miracula testatissima Christi, superstitioni Diabolicæ adscribunt, imitantur Scribas & Pharisæos, qui eiusdē Christi miracula in Beelzebub fieri, calumniabantur,

Multa alia miracula per imagines à Deo facta legi possunt apud ipsos Magdeburgenses Cent. 6. & sequent. cap. 13. qui tamen respondent ad hoc argumentum ex libris Carolinis, non sequi, imagines esse adorandas, quia miracula faciunt. Multa enim sunt alia, per quæ Deus miracula facit, quæ tamen non adorantur. Nam Helisæus per aquas Iordanis curauit lepram Naaman, Christus sputo curauit cecum; nec tamē adoramus aquam, vel sputum; quin etiam per homines malos aliquando facit Deus miracula, & tamen eos homines omni honore indignos iudicamus.

RESPONDEO, spectandum esse finem miraculorum; id enim, quod miraculo confirmatur, Dei testimonium habet. Nam Helisæus & Christus nō adhibuerunt aquam vel sputū in miraculis, ut aquam vel sputum honorarent, sed ut ostenderent, ille quidem se esse Prophetam Dei, iste autem se verum Dei Filium. Similiter homines mali non faciunt miracula, ut se ac vitam suam commendent, sed fidem. Quare non ipsi, sed fides, quā prædicant, veneranda est.

Miracula autem per imagines facta, idē facta sunt, ut probarent ac sancirent imaginum cultum; Nam cur, quæso, ignis cœlestis discerpit statuam Iuliani, nisi ut vindicaret iniuriam factam statuæ Christi? Et cur ab imagine à Iudæis confossa, sanguis prodiit, qui infirmos plurimos curauit, ut est apud Athanasium lib. de passione imaginis Domini. Gregorium Turon. de gloria Martyrū, cap. 12. Reginū in Chronico anni DCCC. IV. nisi ut ostenderet se honorare id, quod Iudæi contumelia afficiebant?

○○○○○ 2

Præ-

Præterea beneficia, quæ per imagines à Deo conferuntur, cur illis duntaxat conferuntur, qui imagines honorant, & qui existimant Deo placere cultum imaginum? Nam illud miraculum factum Edessæ per imaginem Christi, refert Euagrius lib. 4. capit. 26. factum est in salutem eorum qui Christi imaginem venerabantur. Scribit etiam Zonaras in vita Michaëlis Balbi, cum Leo Armenius imaginem persequeretur, filium eius Sabbatium Constantinum, qui mutus erat, accessisse ad statuam sancti Gregorij Nazianzeni, & sanctum ipsum mente precatum, loquendi usum & uino miraculo recepisse. At si cultus imaginum esset idololatria, Deus certè tum maximè idololatriæ fauere visus fuisset. Scribit Paulus Diaconus lib. 21. rerum Romanarum cum Iconomachus quidam inspecta statua B. Virginis, lapides in eam iecisset, eamque comminisset, per quædam Virginem ipsam ab eo visam, terribiliter his verbis comminantem: *In caput tuum hoc fecisti.* Deinde paulò post eundem ingenti lapide percussum, atque ita contritum esse, ipse statuam comminuerat.

Argumentum QUINTVM duci potest à simili hoc modo; homo dignus est veneratione, quia imago Dei est, ergo & ceteræ imagines Christi vel Sanctorum dignæ sunt veneratione. quod enim vni imagini conuenit, quia imago est, id necessariò omnibus imaginibus conuenit. Esse autem hominem venerabilem quatenus Dei est imago, Cyrillus & Augustinus testantur.

CYRILLVS catechesi 12. sic ait: *Imago lignea terreni Regis honoratur, quanto magis rationalis imago Dei?* AVGUSTINVS epistola 203. ad Maximinum Episcopum Donatistarum, explicat, cur in titulo epistolæ dixerit: *Honorabilem fratri,* & ait se non honorare Episcopatum eius, sed honorare imaginem Dei, quam in illo sciebat esse, cum homo esset.

RESPONDENT Magdeburgenses ex libro Carolino, argumentum nihil concludere, cum non sint similes depictæ imagines homini, vt imago Dei est; imago enim Dei est in mente, similitudo autem inter hominem & picturam est in exteriori figura. Imperitè; nam argumentum procedit à simili proportione, vt enim homo se habet ad Deum, cuius est imago,

imago, ita se habet pictura ad Christum, cuius est imago: si ergo homo idè est honorabilis, quia est imago rei honorabilis, certè etiam imago picta est honorabilis, quia imago est rei honorabilis.

Respondent **SECUNDO**, hominem non adorari saltem religiosè, sed solùm ciuilitè. At licet homo, vt Rex, vel Imperator honoretur ciuilitè, tamen homo, vt imago Dei, honoratur religiosè; causa autem cur honoretur sacra res est, quemadmodum qui honorat hominem, quia sanctus, vel Propheta, vel Sacerdos, vel Episcopus est, certè religiosè honorat, non ciuilitè, vt supra diximus.

Argumentum **SEXTVM** item à simili, imago Regis est venerabilis ciuili quodà honore, ergo imagines Christi & Sàctorum sunt honorabiles cultu religiosi. Et confirmari potest hoc argumentum ex insigni fraude Iuliani Apostatæ, quam describunt Gregorius Nazianzenus orat. i. in Iulianum. Paulus Diaconus in vita Iuliani, & alij; erat in more positum, vt imagines Imperatorum ab omnibus adorarentur, id quod etiam Christiani faciebant, quippe qui sciebant solùm ciuilem adorationem illam fuisse, qualem etià ipsi Imperatori licet Ethnico deferrebant. Iulianus igitur vt cogeret Christianos saltem per errorem adorare idola, iubebat suam imaginem ita depingi, vt simul pingeretur Iuppiter de cælo coronam & purpuram Imperatori deferens; pingerentur etiam Mercurius & Mars in Imperatorem respicientes, vt eo modo indicaret, se sapientem & fortem esse. Itaq; seipse inter Deos depictum proponebat, vt Christiani de more venerantes imaginem Imperatoris, simul venerarentur imagines falsorum Deorum. Monet autem Nazianzenus fuisse venia dignos Christianos simpliciores, qui non aduertebant dolum, nec putabant se adorare aliud, quàm Regis imaginem.

RESPONDENT Centuriatores loco notato nō esse hæc similia, quia imago Regis adoratur propter absentiam Regis, qui non potest esse simul vbique in toto regno: Deus autem vbique est præsens. At imprimis non querimus, cur adoratur imago Regis, sed ex eo, quod adoratur, colligimus, rectè adorari imaginem Christi. Præterea Christus, vt homo, non est vbique, nec Sancti sunt vbique. Denique falsum est, imagines Principum non adorari præsentè Principe; immò

OOOooo ; sicut

sicut contumeliam facere imagini grauius peccatum est
præsente Principe, quàm absente; ita etiam honorare ima-
ginem præsente Principe, res est illi gratissima.

Argumentum SEPTIMUM à contrario; Imago est caput
iniuriæ & contumeliæ, ergo & honoris atque cultus. Euse-
bius lib. 9. hist. cap. 10. scribit in dedecus Maximini, imaginem
eius fuisse vel deiectas, vel aris coloribus foedatas. Idem de
imaginibus Domitiani scribit Suetonius.

THEODOSIVS quoq; (optimus alioqui & piensimus
Princeps) cùm Antiocheni imaginem vxoris eius deiecit,
ita iratus est vt parum abfuerit, quin totam Antiochiam
uerterit. Exstant de hac re duæ orationes Chrysostromi, una
est, secunda & tertia ad populum Antiochenum, quibus de-
plorat scelus illud in Theodosium commissum. Vide etiam
Theodoretum lib. 5. cap. 19. hist. Denique Iulianus Apostata
Christi statuam non deiecit, nisi eo modo Christo inu-
riam fieri credidisset. Neque Deus Iuliani statuam fulmine
percussisset, nisi ab eo iniuriam accepisset, & nisi ad Iuliani
contumeliam id pertinere visum esset.

Argumentum OCTAVVM, idola Gentium merito ex-
ecramur & confingimus, & hinc laudatur valde Theodosius,
quòd teste Theodoro lib. 50. cap. 20. hist. iusserit idola vbi-
que destrui: at certè id non fit, nisi ratione significacionis,
quia sunt imagines falsorum Deorum; igitur è contrario
imagines Christi & Sanctorum, quia res verè bonas & san-
ctas significant, honorabiles sunt.

Argumentum NONVM, ab improbitate Iconomacho-
rum, & pietate eorum, qui imagines colunt & coluerunt,
nam Iconomachi, vt ostendimus 2. cap. disputationis, fue-
runt omnes aut Iudei, aut Samaritani, aut Mahometani, aut
Necromantici, aut manifestè hæretici, quos impios esse ne-
gare nemo potest. At qui imagines defenderunt, fuerunt san-
cti viri & docti, vt Gregorius & Hadrianus summi Pontifi-
ces, Germanus & Tarasius Episcopi Constantinopolitani,
Ioannes Damascenus, Methodius, Leontius, Ionas Auro-
lianensis, Paulus Diaconus, & alij pij doctique viri omnium
consensu. Non est autem credibile, Deum per hostes suos
potius, quàm per amicos & sanctos Ecclesiam docere vo-
luisse.

Quid,

Quid, quod ipse etiam Diabolus odit imagines? nam ut in Prato spirituali cap. 45. legimus, Eremitæ cuidam cōquerenti, quod spiritus fornicationis illum vexans, cum illo conuenisset, nec abscedere vellet, apparuit Diabolus, ac promisit se discessurum, si is imaginem B. Virginis, quam in cubiculo habebat, non amplius se veneraturum polliceretur. Sed fortè Diabolus fingit odiū in imagines, ut homines decepti magiseas colant. At si ita est, cur Diabolus tam sæpe per Iudæos & Mahumetanos procurauit imaginum euerfionem & confractionem?

Argumētum DE CIMVM, ab infelici exitu Iconomachorum, & felicitate eorum qui imagines defenderunt. Nam in primis tempore Leonis Iconomachi, posteaquam imagines Sanctorum in foro Constantinopolitano crematæ fuerunt, orta est pestilentia tam grauis, ut Constantinopoli trecenta hominum millia interirent. Vide Chronicum Matthæi Palmerij, anno DCC. XLI. Item eadem occasione amisit idem Leo & successores eius imperium Italiæ, nec vnquam amplius recuperare potuerunt. Vide Zonaram & Paulum Diaconum in vita eiusdem. Eo tempore Rex Arabum Ezides, qui imagines Christianorum confringi iusserat, non superuixit vnum annum, cum tamen XXX. anni promissi illi fuissent ab eo, qui illum ad Iconomachiam incitauit.

Tempore Constantini Copronymi inauditæ calamitates Orientem inuaserunt; nam terræmotus ingentes integras vrbes deiecerunt, & multa millia hominum occiderunt. Item pestis grauissima orta est, ita ut vineæ, horti, putei, aliaque loca vix sufficeret sepeliendis hominibus. Et ne dubitaretur quam ob causam ista acciderent, simul vbiq; in vestibis hominum, in velis sacris, indumentis sacerdotalibus, diuinitus existerant cruces parue, quasi oleo designatæ. Deus enim indicare volebat, velle se vbiq; conspici crucis imaginem, quæ Constantinus Copronymus eo tempore omnino obliterare contendebat. Ad hæc tam horribile frigus accessit, ut mare Ponticum ad centum milliaria congelaretur, essetque glaciæ profunditatis XXX. cubitorum. cui superuenit nix, quæ etiam in glaciem versa est, ad altitudinē XX. cubitorū super aliam glaciem XXX. cubitorum. Paulò post cœpit solui glaciæ, & fragmenta ingentia instar magnorum montium, vel

OOOoo 4 insu-

insularum, magno impetu discurrebant, quædam etiam ad Constantinopolim allisa partem mœnium, & vicinas domos euerterunt. Testatur autem Paulus Diaconus se vidisse hæc omnia. Eodem anno tanta siccitas postea fuit, ut flumina, fontes, putei ferè omnes siccaentur; ita ut omnes intelligerent, & dicerent, propter impietatem in Deum & Sanctos quam exercuerant Iconomachi, ista omnia fieri.

Denique obstinatus Imperator Constantinus ita perit ut in morte clamaret, se adhuc viuum igni inextinguibili traditum comburendum. Testis Zonaras & Paulus Diaconus in eius vita. E contrario Pipinus & Carolus filius eius, qui cum Romano Pontifice imagines defendebant, ad regnum & imperium prouecti felicissimè vixerunt, & regnauerunt, ut ex iisdem auctoribus patet.

CAPVT XIII.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SUPEREST iam, ut argumenta aduersariorum soluamus. Ad PRIMVM Caluini dico, in illis Scripturis reprehendi idololatriam, id est, cultum imaginum, quæ habentur pro Diis, vel per quas coluntur tanquam Dij ij, qui verè non sunt.

Ad probationem illam, qua Calvinus conatur ostendere, Iudæos & Gentiles adorasse Deum in idolis; dico in verbis Caluini contineri multa mendacia. PRIMVM est, quod Iudæi & Gentiles non vocauerint Deos sua idola; nam lib. 1. cap. 11. §. 10. Institut. obijciens sibi responsionem Catholicorum, ait: *Non vocamus, inquit, nostros Deos, nimirum imagines: deinde respondet; Neque illi, aut Iudæi, aut Gentiles olim vocabant, & tamen Prophætæ passim illis fornicationes cum ligno & lapide exprobrare non desinebant. At si Iudæi non vocabant idola suos Deos, unde est illud Exodi 32. Fecit nobis Deos, qui nos precedant? & isti sunt Dii tui Israël? Vnde illud Michææ, Iudic. 18. Deos meos quos misisti feceram, absculisti? Et 3. Regum 12. de duobus Scutulis Hieroboam, ecce Dii tui Israël?*

Quod autem simulacra ab Ethnicis vocarètur Dij, nemo negabit.

nescit, qui aliquid in Poëtis, vel etiam Oratoribus legerit. Sed vnus locus nunc sufficiet ex Danielis 5. *Bibebant, inquit, Vinum, & laudabant Deos suos aureos, & argenteos, areos, ligneosq;, & lapideos.* Et alter ex lib. Sapient. cap. 13. *Appellauerunt Deos opera manuum suarum.* Poterátne clarius Scriptura diuina Caluini mendacium redarguere?

SECUNDVM mendacium est, quòd Iudæi, cùm fecerunt vitulum aureum, non sint oblitī Deum verum. Nam planè è diametro pugnant verba Caluini cum verbis Scripture. Caluinus enim lib. I. ca. II. §. 9. sic ait: *Nec tam incogitantes erant Iudæi, vt non meminissent Deū esse, qui eos eduxerat de terra Aegypti.* At Scriptura Deut. 32. *Deum, inquit, qui te genuit, dereliquisti, & oblitus es Domini Creatoris tui.* Et in Psalm. 105. *Fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt sculptile: & oblitī sunt Deum, qui saluauit eos, qui fecit magnalia in Aegypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.* Et Hier. cap. 2. *Ambulauerunt post Vanitatem, id est, post idola, & non dixerunt; Vbi est Dominus, qui ascendere nos fecit de terra Aegypti? Quid clarius?*

TERTIVM mendacium est, quòd Iudæi in omnibus suis idolis Deum vnum & verum colere voluerint. Sic enim ait Caluinus lib. I. cap. II. §. 8. *Deum quidem esse nouerant, cuius Virtutem experti erant. Sed à praeunte imagine volebant cognoscere Deum sibi itineris esse ducem.* Et §. 9. ait: *Deum aeternum Iudæi, & vnum, & verumq;, cœli ac terra Dominum sub talibus simulacris persuasi erant se colere.*

At hoc esse mendaciū probabo, PRIMO, quia si Iudæi volebant tantum signum corporeum, non erat opus, vt facerent vitulum; nam habebant nubem & columnā ignis, quæ melius ducebant, quàm vitulus, qui portari necesse habebat: non ergo signum corporeum, sed Deum corporeum quærebant.

SECUNDO, quia nulla causa reddi potest, cur potius vitulum fecerint, quàm ouem, aut aliquid aliud, nisi quia assueti erant videre maximum Deum Ægyptiorum, qui est vitulus niger albis maculis insignis, quem ipsi vocant Apim. de quo Cicero lib. I. de natura Deorum, & Augustinus lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 5. & scriptores omnes, Herodotus, Diodorus, Plutarchus, Plinius, Suidas, Eusebius, &c. Iudæi ergo quia videbant in Ægypto in summo honore vitulū, putauerunt ipsum

Deum cœli esse vitulum illum, & ideo illi imaginem vituli statuerunt.

TERTIO, quia Iosue cap. vi. datur optio Hebræis, an velint seruire Diis alienis, quibus seruiūt Thare & Nachor idololatræ, an idolis Amorrhæorum, an Deo Israël? non ergo in idolis adorabant, vel putabant se adorare Deum Israël. Nam alioqui potuissent respōdere, ineptam esse optionem illam, quandoquidem in ipsis idolis Amorrhæorum, & Thare & Nachor Deum verum colerent. Idem confirmatur ex 3. Reg. 18. vbi Elias dicit: *Vsquequo claudicatis in duas partes, si Dominus est Deus, sequimini eum, si Baal est Deus, sequimini illum.* Vbi clarè opponitur Baal Deo vero. Quando ergo Iudæi colebant idolum Baal, certè non colebāt Deum verum. Adde illud Deut. 32. *Immolauerūt Demonis, & non Deo, Diis quos ignorabant.* Adde etiam, quòd falsò accusarentur Iudæi seruisse Diis alienis, si in idolis semper coluissent Deum verum. At, inquires, quomodo ergo de vitulo dicitur Exod. 31. *Hi sunt Dij tui, qui te eduxerunt de terra Aegypti.* Quomodo etiam ibidem de vitulo dicitur: *Cras solennitas Domini יהוה est?* Iudic. 17. *Sanctificauit hoc argentum Domini, & faciam idolum?* Ad PRIMVM respondeo, significari illis verbis, putasse Iudæos beneficium liberationis de Aegypto se accepisse, non à Deo Moysi, sed ab Api Deo Aegyptiorum. Ad SECUNDVM & TERTIVM, duplex solutio est. VNA Caietani in cap. 32. Exod. quod verè nomen ipsum, Domini, tribuatur à Iudæis idololatræ idolo, & hoc fortè significare Scripturam, Sap. 14. cùm ait: *Incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt.* Nullum enim est Dei nomen incommunicabile, præter hoc יהוה. nam cetera tribuuntur aliquando etiam creaturis.

DICES, at nomen illud יהוה est proprium nomen Dei Israël, non ergo potuit comunicari. RESPONDEO, fortè Iudæos illos, qui plures veros Deos esse credebant, nō putasse hoc esse nomen proprium, sed appellatiuū. Fortè etiam comunicasse illud nomen per similitudinem. Quomodo enim Aegyptij vocare solent Nilum, suum Iouem; & nos de homine strenuo dicimus, hic est noster Achilles; de sapiente, hic est noster Cato: ita Iudæi de vitulo dicebant, hic est noster יהוה, habeat sibi Moses suum.

ALTERA

ALTERA solutio est Abulensis, Caietani, & aliorum in ca. 17. Iudicum, qui dicunt, duo genera idolorum fuisse apud Hebræos. VNVM sine nomine certi Dei, quale fuit idolum Michæ, Iudic. 17. & fortè vitulus aureus, quem fecit Aaron, Exod. 32. & renouauit Hieroboam, 3. Reg. 12. pon enim Scriptura vocat vitulum Deum Moloch, vel Baal, &c. sed semper ait: *Hi sunt Dij tui Israël.*

ALTERVM genus fuit cum certo nomine, vt Baal, Moloch, Astaroth, Chamos, &c. vt videre est 3. Reg. 11. & alibi. Igitur dicunt, nec improbabiler, posse de primo genere admitti, quòd Iudæi in idolo putauerint, se colere Deum verum. Ceterum in hoc etiam eos errasse grauissimè, tum quia idolo sacrificabant, & in ipso idolo diuinam vim inesse credebant tum etiam quòd imaginabantur Deum esse corporeum, & ipsi idolo similem. Ex quo sequebatur, vt putarent se colere Deum verum, sed reuera non colerent, nisi figmentum suum. Quemadmodum Manichæi dicebant, se colere Deum Patrem, & Filium eius Christum: sed quia per Deum intelligebant lucem corpoream, per Christum accipiebant solem istum corporeum; nihil habebant Dei, & Christi, nisi solum nomen.

Quòd autem Iudæi Deum putarent corporeum, & idolo similem, secundum hanc sententiam, patet ex vitulo aureo. Nam ideo faciebant Deum in forma vituli, quia viderant in Ægypto vitulum in summo honore; inde enim existimabāt, summum Deum esse vitulum illum. & hoc etiam modo Iudæi verè obliuiscabantur Dei, licet non putarent se eius obliuisci. In idolis autem secundi generis adèd certū est Iudæos nec coluisse, nec putasse se colere Deum Israël, vt id fateatur etiam Petrus Martyr Calvinista in cap. 17. Iudicum.

QUARTVM mendacium est, Ethnicos non putasse idola esse Deos. Sic enim ait Calvinus lib. 1. c. 11. §. 9. *Nec ita stupidi fuisse Ethnici credendi sunt, vt non intelligerent Deum alium esse, quàm ligna, & lapides.* Hæc ille. Licet autem aliqui non fuerint ita stupidi, vt putarent idola lignea, vel lapidea esse Deos; tamen plurimi ita stupidi erant, vt verè crederent ipsa idola viuere, & sentire, & Deos esse. Neq; erat hæc tanta stupiditas, quàm Calvinus videri vult. Nam mouebantur Ethnici ad credendum, idola esse Deos propter quatuor causas.

causas. PRIMO, quia id eis dicebatur à Pontificibus suis. SECUNDO, quia videbant totū ferè mundum id credere. TERTIO, quia Diaboli opera interdum idola mouebantur, & loquebantur, & futura prædicebāt, seu potius moueri, & loqui videbantur; nam reuera Diabolus ea mouebat, & in eis loquebatur, sed populus credebat ipsa verè moueri, & loqui. Solita verò idola loqui, patet ex cap. 21. Ezech. & cap. 10. Zachariæ, & ex lib. I. cap. vlt. Valerij Maximi. QUARTO, quoniam forma humana prædita; & qui videt sua membra sentire & viuere, facilè persuadetur viuere, & sentire etiam sibi similia, præsertim si id à sapientioribus affirmari audiat. Sed quæcunq; fuerint causas, probo multos Ethnicorum credidisse, ipsa idola esse Deos, & proinde mentiri Calvinum.

Igitur credidisse idola esse Deos probo, PRIMO ex Scriptura; nam omnes Prophetæ laborant, vt doceant idola aurea, & argentea non esse Deos, & probant, quia non loquuntur, non vident, &c. Vide Isaiam ca. 46. Dauidem Psal. 113. & Psal. 134. & Habac. 2. sed præcipuè epistolam Hieremiæ Baruch 6. vbi ad singula argumenta concludit: *Vnde notum sit vobis, quia nō sunt Dī.* At certè stulti essent Prophetæ, si id retellere conarentur quod nemo assereret. Præterea Act. 19. de Paulo dicunt Ethnici: *Paulus hic suadet, dicens, quia non sunt Dī, qui manibus fiunt.* Ergo ipsi putabant esse Deos eos, qui manibus fiunt. Præterea Hierem. 2. & Sap. 13. & 14. Scriptura dicit, Ethnicos solitos inuocare idola, & eis commendare salutem suam: nemo autem inuocat, aut orat simulacrum, inquit Augustinus in Psal. 113. qui non putet ab illo se exaudiri.

SECUNDO ex Patribus. AVGVSTINVS lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 7. *Fateor, inquit, altius demersos esse qui opera hominum Deos putant, quam qui opera Dei.* Et infra: *Idola simulacra generantur, & vel tanquam Deos, vel tanquam signa, & imagines Deorum.* Et epist. 49. ac in Psal. 113. dicit, Ethnicos multos putasse ipsa simulacra viuere, spirare, & audire, & proinde esse Deos viuentes, & in hoc errore foueri ex ipsa similitudine humanorum membrorum.

TERTVLLIANVS in Apologet. cap. 12. dicit, Deos Gentilium plura pati, dum fiunt, ab artificibus, quàm patiantur Christiani cū occiduntur, quòd eos nolint adorare

EVSEBIVS lib. 5. præparat. cap. 15. *Triginta, inquit, Deorum*

milia

millia in terra esse censet Hesiodus. ego autem multò plures lapideos, atq; ligneos hominum creatores esse & ideo. Denique Cyprianus, Lactantius, Arnobius, Minutius Felix, Clemens Alexandrinus, Athanasius, Theodoretus, & alij, qui scribunt contra Gentes, ridēt Ethnicos, quòd ligna, & lapides pro Deo colant: Et quid est, quod ait Horatius lib. i. serm. Satyra. 8.

*Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Cum faber incertus faceret scamnum, anne Priapum,
Maluit esse Deum?*

Nec solùm Poëtæ, sed etiam viri sapientissimi hoc senserunt; nam HERMES Trismegistus apud Augustinum lib. 8. de ciuit. Dei, cap. 23. dicit, alios Deos factos à summo Deo, alios autem ab hominibus: Deos autem ab hominibus factos dicit esse statuas, quibus arte quadam magica alligatur Dæmones, ita vt statua sit quasi corpus Dei, spiritus autē inclusus sit anima, & totum idolum sit Deus, quomodo corpus, & anima est homo. Et ARNOBIUS lib. i. contra Gentes: *Venerabar, inquit, ó cecitas, nuper simulacra modò ex fornacibus prompta, in incudibus Deos, & ex malleis fabricatos. Et infra: Tanquam inesset vis presens, adulabar, affabar, & beneficia poscebam. Et infra: Deos esse credebam ligna, lapides, ossa, aut in huiusmodi rerum habitare materia. Vide igitur, Lector, an non mentiatur Calvinus, cùm negat Ethnicos habuisse idola pro Diis.*

AT, inquit, Ethnici mutabant simulacra pro arbitrio, nec tamen Deos mutabant. RESPONDEO, Ethnicos eadem stultitia, qua putabant aliquos Deos posse fieri manibus hominum, potuisse etiam credere Deos aliquos potuisse destrui manibus hominum.

SED rursus, ait Calvinus, vni Deo multa simulacra ponebant. RESPONDEO, Ethnicos habuisse alios Deos in cælo, alios in terra: nec putasse absurdum, si vnus Deus cœlestis, vt Iuppiter, vel Apollo, haberet in terra multos collegas minores, id est, multa idola eiusdem nominis.

Deniq; addit Calvinus, Ethnici nouas imagines sacrabāt, nec tamen putabant se nouos Deos facere. RESPONDEO, falsum esse, non putasse Gentiles, se nouos Deos facere, saltem terrestres.

QVINTVM mendacium est, lib. 1. Instit. cap. 11. §. 10. *Propheta, inquit, passim Iudæis & Gentilibus fornicationes cum ligno & lapide exprobrare non desinebant, tantum ob ea, quæ quotidie ab eis fiunt, qui Christiani haberi solent, nempe quod Deum in ligno, & lapide carnaliter venerabatur.*

Hoc est maximum & perniciosissimum mendacium. Nam imprimis Iudæi & Gentiles immolabant idolis, ut patet de Iudæis Exod. 32. & alibi de Gentilibus 1. Corint. 10. & alibi hanc Scriptura vocat fornicationē: Christiani autem inquam imaginibus immolarunt.

Præterea Iudæi & Gentes, vel idola putabant Deos, ut ostendimus, vel certè in idolis creaturas pro Deo colebant, quod Christiani non faciunt. Quod autè Gentiles in idolis colerent creaturas pro Diis, probatur; nam plurimi in simulacris colebant pro Diis homines mortuos, quos & ipsi mortuos esse credebant, sed non facilè audebant id populis dicere. Probat hoc Lactantius lib. 1. cap. 14. & 15. ubi etiam refert, Ciceronem Tulliolam suam Deam facere conatum esse, erecto illi simulacro. Et August. lib. 8. cap. 26. de ciuit. Dei probat, Paganorum Deos homines fuisse. & lib. 18. c. 5. docet Serapidis simulacrum digito ad os admoto indicare solitum, ut taceretur Serapidum fuisse hominem, immò & penam capitis constitutã ait iis, qui Serapidem hominem fuisse dicerent, cum tamen verè hominem fuisse, & mortuum, acceptum cõstaret. Idem probat Cyprianus initio libri de idolorum vanitate, & Eusebius de præparat. Euang. lib. 2. cap. 7. & Tertullianus Apologet. cap. 11.

Alij non homines mortuos, sed dæmones in idolis pro Diis colebant, ut patet ex Hermete apud August. lib. de ciuit. Dei, cap. 23. Quanquam dæmones non solum inuitati magicis artibus, ut Hermes dicit, sed etiam sponte sua in idolis habitabant, & se supponebant pro mortuis hominibus, ut locorum adorarentur, ut docent B. Cyprianus initio libri de idolorum vanitate, & B. Aug. li. 8. ciuit. Dei, c. 24. & lib. 22. contra Faustum, c. 17. & idem patet ex eo quod dæmones assumpserunt sibi nomina vel idolorum, in quibus residebant, vel hominum mortuorum, quorum vice colebantur. Ad iurati enim, & rogati nomen, quidam dicunt se vocati Beelzebub, quidam Moloch, quidam Chamos, &c. alij Iouem, aut Mercurium,

aut Apollinem, &c. vt obseruarunt Origenes lib. 6. contra Celsum paulò antè medium. Eusebius lib. 4. præpar. c. 6. Lactant. li. 2. c. 16. & Sulpitius in vita B. Martini. hoc idem Scriptura testatur, cum Deut. 32. dicit: *Immolauerunt demoniis, et non Deo.* Et Psal. 95. *Dij Gentium demonia, &c.* Et 1. Cor. 10. *Qua immolant Gentes, demonibus immolant, & non Deo.*

Alij nec simulacrū, nec homines mortuos, nec dæmones in idolis colere se dicebant, sed partes mundi; nam in idolo Apollinis colebant Solem, in idolo Neptuni mare, in idolo Iouis ætherem, &c. vt referunt Eusebius lib. 3. præpar. cap. 2. & Augustinus in Psal. 113. & lib. 4. ciuit. Dei, cap. 10. & lib. 7. ciuit. Dei, cap. 5. & sequentibus.

Alij deniq; nec ipsas corporeas mundi partes in idolis colere se dicebant, sed animas earum partium, id est, Solis, Lunæ, Terræ, &c. vt referunt Eusebius lib. 3. ca. 3. præpar. & Augustinus loco citato. Sed omnes isti, vt patet, creaturas pro creatore coluerunt: nisi quis ita desipiat, vt homines mortuos, dæmones, elementa, stellas, creaturas esse neget. Id igitur Scriptura in Ethnicis reprehendit, quòd adorauerint creaturam pro creatore: quod sanè Catholici nec faciunt, nec fecerunt vnquam, cum imagines nec Deos putent, nec imagines Deorum.

CAPVT XIV.

Soluitur argumentum secundum.

AD SECUNDVM argumentum ex Conciliis. Dico imprimis Concilia duo Constantinopolitana fuisse illegitima. Quod patet PRIMÒ, quia non adfuit Romanus Pontifex nec per se, nec per legatos, vt ex Zonara, Cedreno, Paulo Diacono, & ex Synodo Nicæna II. actio. 6. patet. Porro regula est Ecclesiastica Concilij I. Nicæni, sine sententia Romani Pontificis, non licere Concilia generalia celebrari, vt præter alios refert Socrates lib. 2. cap. 13. SECUNDO, quia non consenserunt vlli Patriarche nec per se, nec per legatos, vt ex iisdem auctoribus patet. TERTIO, quia omnes auctores, qui de Conciliis generalibus scribunt; vt Psellus, Photius, Zonaras, Nicephorus, Cedrenus, Nicetas, Paulus Diaconus, Rhegino, Ado Sigebertus,

tus, Abbas Vrspergensis, & alij, ista Concilia Constantinopolitana vel non numerant inter Concilia Ecclesiæ, vel aperte reprehendunt.

Dico SECUNDO, etiam si legitima fuissent, tamen eis derogatum esse per Concilium plenarium & verè generale, id est, secundum Nicænum.

Est autem hîc notandum, Concilium istud Constantinopolitanum falsè vocari Ephesinum III. à multis recentioribus, ut ab eo, qui edidit Concilia in quadâ admonitione missa VII. Synodo, & ab auctore summæ Conciliorû in principio VII. Synodi, à Sixto Senensi lib. 5. Bibliothecæ sanctæ, annot. 247. & ab aliis. Causa erroris fuit, quia Concilio illi profano præsedit Theodosius Episcopus Ephesinus. Nam quod verè non Ephesi, sed Constantinopoli habitum sit, patet ex omnibus antiquis historicis, & ex ipso Concilio, quod insertum habetur actioni 6. Nicæni Concilij.

Notandum SECUNDO, Calvinû, & Magdeburgenses imprudenter laudare Concilium Constantinopolitanum prædictum; nam illud Concilium etiam si de imaginibus impiè sensit, tamen de cultu & inuocatione Sanctorum, & de meritis operum rectè sensit, & anathema dixit iis, qui id docent quod nunc Calvinus & Magdeburgenses docent. Nam can. 15. anathematizat eos, qui non inuocant B. Mariam. can. 17. eos, qui non colunt, & nō inuocant Sanctos ceteros. can. 18. eos, qui non credunt Deum redditurum vitam æternam pro meritis operum secundum iustam iudicij sui libram. Habentur autem hi canones inserti in Concilio Nicæno II. act. 6. & eosdem fideliter recitant Magdeburgenses Cent. 8. cap. 9. ex quo sanè perspicui potest eorû incredibilis vel stupiditas, vel impudentia, qui id laudant, à quo anathematizantur.

De Concilio autem FRANCOFORDIENSI, quo præcipuè nituntur aduersarij, dico tria. PRIMO, quidquid illud Concilium definiert, non esse magni faciendum; nam sine dubio illi anteponendum est Concilium Nicænum II. quod certum est fuisse vniuersalius, antiquius, & sine controuersia à summo Pontifice approbatum; nam constat ex ipso Concilio adfuisse legatos Papæ Adriani, & rursus approbatû à Leone III. patet ex Luone 4. parte, cap. 147.

Dico SECUNDO, si verum est quod dicunt Centuriatores

Cent. 8.

fordiense, quod citatur in præfatione librorum Carolinorum, restatur in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ Constantinopoli conuenerat, & imagines adorari iussit. Vbi cum nominat Constantinopolim, videtur loqui de Synodo hæreticorum contra imagines: at cum dicit, ibi decretum, vt imagines adorentur, videtur loqui de Synodo Catholicorum.

Pari ratione libri ipsi Carolini dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ facta fuerat Constantinopoli in Bithynia sine auctoritate Papæ pro imaginibus adorandis. Vbi cum nominat Constantinopolim, & dicit à Synodo abfuisse Papæ auctoritatem, videtur loqui de Synodo hæreticorum: Cum autem dicit, in Bithynia, & pro imaginibus Synodum illam celebratam, videtur loqui de nostra Nicæna. Nam Nicæa est metropolis Bithyniæ, Constantinopolis autem in Thracia est.

Iam verò Hincmarus Remensis, cap. 20. lib. contra Hincmarum Laudunensem, qui ipso ferè tempore floruerat, dicit, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ Niogge conuenerat sine Papæ auctoritate. Vbi etiam duo contraria coniungit, vt patet. Aimoinus lib. 4. cap. 85. de gestis Francorum, & Abbas Urspergensis in Chronico anni DCC. XCIII. scribunt in Synodo Francofordiensi damnatam VII. Synodum Græcorum, quæ conuenerat Constantinopoli sub Constantino & Irene. vbi etiam ipsi contraria iungunt inter se.

Multi autem historici recentiores dicunt in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum de tollendis imaginibus quam Græci VII. generalem dicebant. ita Platina in vita Adriani, Blondus decadis secundæ lib. I. Sabellicus lib. 8. Eneadis 8. Paulus Æmilii lib. 2. de gestis Francorum. Propter hanc confusionem Alanus Copus Dialogo 4. & 5. docet, in Synodo Francofordiensi solùm damnatam Synodum Constantinopolitanam hæreticam: Nicænam autem non solùm non damnatam, sed etiam confirmatam, quam sententiam optarem esse veram, sed tamen suspicor esse falsam.

PRIMO, quia libri illi Carolini, licet falsò inscribantur Carolo, vt dicemus, tamen sine dubio scripti sunt tempore Caroli, vt patet ex refutatione eorundem librorum, quem edidit Adrianus I. & scripti videntur in Concilio Francofordiensi

diensi, & acta continere Synodi Francofordiensis. id enim asserit Hincmarus eius temporis auctor, & ipsi libri hoc præ se ferunt: quod autem Synodus, quæ in his libris refutatur, sit verè Nicæna II. dubitari non potest, si legantur vel ipsi libri, vel Adriani responsio.

SECVNDO, quia auctores antiqui omnes conueniunt in hoc, quod in Concilio Francofordiensi sit reprobata Synodus VII. quæ decreuerat imagines adorandas. Ita Hincmarus, Aimoinus, Rhéginus, Ado, & alij passim docent. Dicere autem hos omnes mentiri, vel libros eorum esse corruptos, vt Copus dicit, videretur mihi paulò durius.

TERTIO, quia si isti auctores loquerentur de falsa VII. Synodo, id est, de Synodo Constantinopolitana contra imagines, certè meminissent etiam in suis historiis Synodi Nicænae verè septimæ. At non meminerunt vllius Concilij VII. nisi istius, quod reprobatum dicunt.

Neque obstat, quod libri Carolini, & Abbas Urspergensis, & Aimoinus dicunt reprobatam Synodum Constantinopoli habitam; nam Abbas sequutus est libros Carolinos, vt etiam Aimoinus: auctor autem eorum librorum vel lapsu memoria, vel ex imperitia posuit Constantinopolim pro Nicæa, nam alioqui cum dicat Synodum celebratam in prouincia Bithyniæ, vbi Nicæa est non Constantinopolis, satis indicat, se de Nicæa loqui. Et similiter Abbas, & Aimoinus cum dicant, Synodum celebratam sub Constantino & Irene, clarè demonstrant, se loqui de Nicæna Synodo, etiamsi per errorem nominent Constantinopolim.

Neque etiam obstat, quod Hincmarus, & libri Carolini dicant, Synodum reprobatam in Concilio Francofordiensi fuisse coactam sine auctoritate Papæ, quod est falsum de Nicæna, & verum de Constantinopolitana: Nam Hincmarus sequutus est libros Carolinos, vt ipse indicat. Auctor autem eorum librorum hoc mendacium finxit cum aliis multis, vt imponeret Synodo Francofordiensi, vt mox dicemus.

Neque obstat vltimo quod Platina, Blondus, Sabellicus & Paulus Æmilius dicant, reprobatam Synodum de tollendis imaginibus; nam in primis isti omnes recentiores sunt. Deinde quod ipsi dicunt, non pugnat cum antiquorum historicorū dictis; nam in Synodo Francofordiensi duæ Synodi repro-

bata fuerunt, nimirum Constantinopolitana contra imagines, & Nicæna pro imaginibus, ut patet ex libris Carolinis, & ex Hincmaro. Et fortasse hæc est causa, cur antiquorum historicorum aliqui nominent Nicæam, aliqui Constantinopolim, cum dicunt Synodum Græcorum reprobata in Concilio Francofordiensi. Videtur igitur mihi, in Synodo Francofordiensi verè reprobata Nicænam II. Synodum, sed per errorem, & materialiter, eo modo prorsus quo olim Synodus Ariminensis damnauit homousion. Nam auctor librorum Carolinorum imposuit Synodo, duoque mendacia illi obtrusit: Vnum mendacium fuit, in Synodo Nicæna definitum fuisse, ut imagines adorarentur cultu latriæ: Alterum, decretum illud factum a Græcis sine consensu Papæ Romani.

His duobus mendaciis pro veritate habitis, Synodus Francofordiensi reprobauit, & meritò, Nicænam Synodum tanquam profanam & illegitimam. Quòd illa duo fuerint persuasa Concilio patet ex ipsis libris Carolinis; nam in præfatione disertè habetur hoc modo: *Allata est in medium, scilicet in Synodo Francofordiæ) questio de noua Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt, in qua scriptum habebatur, ut qui imaginibus Sanctorum ita sicut Deificæ Trinitati seruitium, aut adorationem non impenderent, anathema iudicaretur, qui supra, sanctissimi Patres nostri omnimodis orationem, & seruitutem eis impendere reuocantes contempserunt, atque consentientes condemnarunt.* Hæc ibi. In ipso etiam opere introducit Constantinus Episcopus Constantiæ Cypri in Concilio Nicæno anathema dicens iis, qui non adorant imagines eo cultu, quo adoratur sanctissima Trinitas. En clarè primū mendacium. Iste auctor clarè docet, ad summū Pontificem pertinere iudicium controuersiarum fidei, & idè Synodum illam pro adorandis imaginibus nihil valere, quod Pontificis auctoritate caret.

Præterea auctores illi antiqui, qui dicunt reprobata esse falsam Synodum, quæ decreuerat imagines esse adorandas sine dubio per illud, *adorandas*, intelligunt adorandas cultu latriæ; nam ipsi quoque docent imagines esse venerandas, & tamen execrantur illam Synodum, quæ iubet imagines adorari. A D O in Chronico anni D C. X C V I. dicit, Romæ in die exaltationis Crucis, à toto populo crucem osculari, & adorari so-

ri solitam. Et in Chronico anni DCC. XVII. vocat imaginem venerandam, quam euerterat Philippicus hæreticus, & restituerat Theodosius Catholicus Imperator. R E G I N O lib. I. Chronici sub finem, agnoscit crucis adorationem, & deturbationem imaginum per Leonem Iconomachum factam scelus appellat. I O A N N E S Auentinus lib. 4. annalium dicit, Carolo Magno Imperatore designato imaginem eius in templo ab omni populo veneratam ipso præsentem. A B B A S Vrspergensis Chronico, inuehitur in Leonem Isaurum, & Constantinum Copronymum propter imaginum deiectionem, eosque vocat impios, & Antichristi præcursores, & è contrario Gregorium Papam laudat, & sanctum virum fuisse dicit, qui propter imagines Christi & Sanctorum, Imperatorem excommunicauit.

Quòd autem verè mendacia sint, quòd Synodus Nicæna caruerit Papæ auctoritate, & quòd decreuerit imagines adorandas cultu latriæ, certissimum est; nam in ipso Concilio Nicæno II. act. 2. recitantur epistolæ Papæ Adriani pro imaginibus, & in omnibus actionibus semper primi subscribunt Legati Romani. Deinde quod ad cultum attinet, in prima actione Basilius Ancyranus, qui antea fuerat hæreticus, cum resipisceret & confessionem Catholicam ederet, toto Concilio audiente, & probante dixit, se imagines quidem colere, non tamen latria, cum ea soli debeat Deo. Similiter Constantinus Episcopus Constantiæ Cypri in VII. Synodo, act. 3. loquutus est. Similiter loquuntur etiam ceteri act. 4. & 7.

Neque mirum videri debet, quod auctor librorum Carolinorum tam manifesta mendacia obtruserit Synodo Francofordiensi de Nicæna Synodo paulò antè habita; nam si nunc Magdeburgenses, & Caluinus scribere audent, nos colere imagines diuinis honoribus planè vt Deos, cum tot libri Catholicorum, & ipsum generale Concilium Latinum, & in Germaniæ finibus Tridenti celebratum, disertè clament contrarium: quid mirum si idem confictum sit de Synodo Græca, quam paucissimi legere poterant, & quæ in Oriente celebrata fuerat?

Si dicas, ergo saltem Concilium Francofordiense, quod frequentissimum fuit, & legitimum, errare potuit. R E S P O N D E O, potuit errare & errauit, non in iuris, sed in facti quæstio-

ne. Et præterea non mirum si errare potuit; nam non consensere Legati Romani, ut Magdeburgenses dicunt: Papa autem non solum non consensit, sed etiam refutavit Francofordiense decretum, ut patet ex libri Adriani de imaginibus ad Carolum, ubi refutantur omnia mendacia illorum librorum Carolinorum.

CAPVT XV.

Soluitur argumentum tertium.

QUOD autem ex libris Caroli adferunt, in quibus præcipuum firmamentum causæ suæ constitutum. Dico eos libros neque esse Caroli, neque eiusmodi, quibus vlla fides haberi possit.

Quod Caroli non sint, probatur PRIMO, quia exstat liber Adriani Papæ I. ad Carolum, in quo libri isti accuratè refelluntur, ex quo Adriani libro perspicuè intelligitur libros istos ab aliquo hæretico compositos, & à Carolo ad Pontificem missos, ut eis responderet. Esse autem Adriani hunc librum, qui exstat in tertio tomo Conciliorum, cum aliudè, tum etiam ex Iuone intelligi potest; qui multa ex hoc libro nomine Adriani in 4. partem sui decreti transtulit.

SECUNDO, constat ex historiis Græcorum & Latinorum, ut Zonaræ & Cedreni in vita Leonis Isauri, necnon Pauli Diaconi in vita eiusdem, Romanos Pontifices, Gregorium III. Adrianum I. & Leonem III. defecisse à Græcis Imperatoribus, eos excommunicasse, vestigalia eis tribui ex Italia prohibuisse, seque in tutelam Francorum contulisse, atque in eos eandem imperium transtulisse, ea de causa præcipuè, quod Græci Imperatores hæresi Iconomachorum patrocinarentur, cum è contrario Francorum Reges in fide antiqua constantes essent: Quomodo ergo verisimile est Carolum Imperatorem eadem hæresi laborasse, & pro errore Græcorum contra Romanum Pontificem scripsisse: Sed verba Zonaræ audiamus.

Igitur, inquit, Papa Gregorius deserti Imperatoris obedientia ob peruersam illius opinionem, pacem cum Francis fecit, cum prius saepe dedisset operam, ut Leonem per literas ab odio Dei reuocaret, atq; ad cultum sacrarum imaginum reduceret. Et infra in vita Irenes: Adriano veteris Romæ Papa mor-

uo Leo suffectus est, vir reuerendus & honorabilis, qui cum se ad Carolum Francorum Regem contulisset, ab eo tempore Roma Franci potiti sunt, Carolo à Leone coronato, & Romanorum Imperatore appellato; nam Papa Gregorius nihil sibi rei esse voluit cum impijs Ecclesie Constantinopolitana gubernatoribus, & pacem cum Francis fecit.

TERTIO, scribit Ionas Aurelianensis lib. I. de cultu imaginum (floruit autem Ionas tempore Ludouici Pij Caroli filij) Claudium Taurinensem eius hæresis patronum, toto tempore quo vixit Carolus, nunquam fuisse ausum mutire, idemq; ibidē, virum piissimum ac sanctæ memoriæ Carolum Augustum appellat. Si ergo Iconomachi, viuentē Carolo, non audebant hæresim suam prædicare; si defensores imaginum Carolum, vt pium, ac sanctum venerabantur, quanta impudentia est, libros contra imagines Carolo attribuere?

QUARTO, scribit Paulus Æmilius lib. 2. historiæ Francorum, necnon Regino in Chronico in Concilio quodam Gentiliaci coacto, Pipinum Regem Caroli Magni patrem, Græcorum errorē contra sacras imagines Imperatoris Græcilegatis præsentibus confutasse. Ex eodem quoque Paulo constat, non diu postea ad Concilium, quod Romæ Stephanus Papa celebravit, contra eundem Græcorum errorem misisse Carolum Magnum Episcopos duodecim, ex præcipuis regni. qua ergo audacia aduersarij Christianissimum Principem in Iconoclastam transformare nituntur? præsertim cum Paulo Æmilio in hac parte assentiantur Magdeburgenses, Cent. 8. cap. 9. col. 570.

QUINTO, constat ex historicis omnibus, & ex ipsius Caroli epistolis & carminibus, immò ex ipsis rebus gestis, Carolum & Adrianum semper coniunctissimos fuisse. Exstat adhuc Adriani epitaphium ab Imperatore Carolo nõ minus eleganter, quam piè descriptum apud Platinam, cuius hoc est initium:

Hic pater Ecclesie Roma decus inclitus auctor,

Adrianus requiem Papa beatus habet.

Vir cui Vita, Deus: pietas, lex: gloria, Christus:

Pastor Apostolicus promptus ad omne bonum.

Et infra:

Post patrem Carolus lacrymans hæc carmina scripsit,

Tu mihi dulcis amor, te modo plango pater.

PPPP 4

Tu

*Tu memor esto mei, sequitur te mens mea semper,
Cum Christo teneas regna beata poli.*

Num credibile est igitur Carolum alterius religionis, ac fidei dei fuisse, quàm Adrianum? & in ipsum Adrianum tam acriter scripserit, cum eum tantoperè coluerit, & post obitum laudariis

Denique certum est Carolum hominem Græcè & Latine peritum, prudentem, & ingeniosum fuisse, libri autem isti hominis barbari, imperiti, leuis, ac penè stulti esse videtur. Nam Constantinopolim urbem notissimam in Bithynia esse locum, cum nemo nesciat esse in Thracia, nisi fortè, quia frequenter ibi terremotus fiunt, solum mutauerit; deinde Concilium per cultu imaginum Constantinopoli celebratum asserit, cum tamen Nicææ celebratum nemo sit qui nesciat, nisi qui nihil legit. & quod grauius est, per calumniam & mendacium multa tribuunt isti libri Nicænis Patribus, quæ nunquam dixerunt, & interdum quæ aduersarij dixerant; quale est illud, quod Eucharistia sit imago corporis Christi; quod non solum Patres Nicæni non defendunt, ut iste auctor somniat, sed etiam ex professo refellunt. Unde accepit Caluinus alterius mendacij occasionem. Quia enim Iconomachi dixerant, vnam solam imaginem adorandam, id est, Eucharistiam, atque hoc dictum Pseudocarus Nicæne Synodo attribuerat: Caluino placuit ita rem totam immutare, ac dicere: *Ceterum ne suo solenni, plaudite, fabula careat, additur clausula (nimirum à Concilio Nicæno) gaudeant, & exultent, qui Christi habentes imaginem, sacrificium illi offerunt*, quod est mendacium impudentissimum. Concilium enim Nicænum tantum abest, ut voluerit imaginibus sacrificium offerri, ut disertè in act. 7. declarauerit non veram latrariam, sed honorariam tantum adorationem imaginibus deferri.

Accedat P O S T R E M O, quod liber iste tanquam alter Melchisedech, est sine patre, sine matre, sine genealogia; prodit enim repentè in lucem, nec scitur quando, aut vbi, aut quomodo, aut à quo repertus; nec habet nomen auctoris, nec impressoris, nec loci, vbi impressus est. Quæ sunt omnia argumenta atque indicia fraudum.

Sed esto, sit liber Caroli Magni, quid tandem aduersarij obtinebunt? prorsus nihil. Auctor enim huius libri disertè oppugnat omnia ferè dogmata Caluinistarum; apertè enim docet

ad Romanum Pontificem pertinere vltimū iudicium de controuersis fidei, & eum non a Conciliis, sed à Deo ipso primatum habere; idem vult exorcismum adhiberi in Baptismo, templa dedicari certo ritu, orandum esse pro defunctis, Sanctos inuocandos, reliquias venerandas, Chrismatis, aquæ, salisque benedicti vsum in Ecclesia retinendum, in Eucharistia verè esse corpus Christi, idque adorandum, & tanquam verum ac proprium sacrificium offerendum, quæ sunt omnes exploratæ hæreses apud aduersarios. Si ergo volunt nos credere huic auctori, cum docet, Nicænam Synodum errasse, credant eidem ipsi, cum asserit tam multa, quæ iam enumerauimus.

Quòd si etiam constaret, Carolum ipsum hunc librū scripsisse, & in omnibus cum Calvinistis conuenire, quid haberent aliud, quàm testimonium vnius hominis laici & militis, quod opponere velle Concilio generali Episcoporum, stultitia est manifesta. Nā, vt rectè ait Damascenus orat. 2. de imaginibus: *Christus non commisit Ecclesiam Regibus, & Imperatoribus; sed Episcopis, & Pastoribus.*

CAPVT XVI.

Soluitur argumentum quartum.

AD QVARTVM argumentum ex testimoniis Patrum, ordine respondeamus. IRENAEVS lib. 1. cap. 24. nō arguit Carpocratem, quòd imaginem Christi haberet, sed quòd eam coleret eo modo quo Gentes colunt idola, nimirum sacrificiis, vt clariùs explicant Epiphanius hæres. 29. & Augustinus hæres. 7. & præterea quòd imaginem Christi, & Pauli eodē loco haberet, quo imagines Homeri, Pythagoræ, Platonis & Aristotelis. Epiphanius similiter hæres. 79. reprehendit Collyridianos, non quòd imaginem B. Virginis, & ipsam Virginem honorarent, sed quòd haberent pro Dea, ei que sacrificium offerrent.

Iam AMBROSIVS quando ait, oratione de obitu Theodosij: *Helena crucem inuenit, Regem adorauit, non lignum vti que, qui est error Gentilium, &c.* Vult dicere, crucem non adorari propter se, sed propter Christum qui in ea pependit. Licet enim ipsum lignum honoremus, non tamen honoramus, quia lignum est, sed quia Christum crucifixum representat.

PPPP 5

sentat. Vnde Ambrosius ibidem sic ait: *Sapienter Helena episcopi, qua crucem in capite Regum leuauit, & collocauit, ut crux Domini in Regibus adoretur.*

Porro HIERONYMVS in cap. 3. Danielis, cum dicit, eos, qui Deum colunt, non debere statuas adorare; loquitur de statuis Regum, qui habebantur pro Diis, & quorum statue diuinis honoribus afficiebantur. Reprehendit enim eos, qui id faciunt, quod tres pueri facere noluerunt in Babylone.

Ad locum Augustini de moribus Ecclesie, cap. 36. PRIMO, fortè eum loqui de idolis Gentium, cum ait: *Non picturarum adoratores.*

DICO SECUNDO, eum fortè loqui de quibusdam, qui imagines Sanctorum superstitiosè colebant, ita ut accederent ad idololatriam; nam fuisse aliquos Christianos, qui imagines quasi Deos adorarent, testatur Damascenus in fine libri de hæresibus.

DICO TERTIO, Augustinum scripsisse eum librum in primordiis conuersionis suæ ad fidem Catholicam, & idè obfensum quibusdam ritibus, putasse eos sapere idololatriam, quos tamen postea melius instructus excusauit omnino ab idololatria. id quod ostendimus cum ageremus de reliquijs, nam in eodem loco dicit, eos, qui ponebant epulas super tumulos mortuorum, offerre solitos epulas cadaueribus, & inde vocat eos sepulcrorum adoratores: & tamen lib. 8. ciuitatis Dei, cap. vlt. dicit, eos, qui id faciunt, non offerre mortuis epulas, sed solum ponere cibos super tumulos Martyrum, sperantes eos à Deo sanctificari per Martyrum preces.

Ad loca Gregorij dico, Gregorium solum reprehendere cultum imaginum superstitiosum, id est, quo imagines coluntur ut Dij. Vt patet ex epistola ad Secundinũ lib. 7. epist. 5. Scio, inquit, quod imaginem Saluatoris non idè petis, ut quasi Deum colas, sed ob recordationem filij Dei in eius amore te calefcas, &c. Quod autem aliqua veneratio debeat imaginibus, patet ex sententia Gregorij, patet ex lib. 7. e-

epist. 5. *Sublata, inquit, qua dignum est generatione, imagine, atque cruce, &c.*

CAPVT XVII.

Soluitur argumentum quintum.

AD QUINTVM de serpente æneo contracto ab Ezechia, respondeo, non mirum esse, si id Ezechias fecerit. Hebræi enim illi adolebant incensum, vt Deo; nam etiamsi adolere incensum non sit necessariò sacrificium, cum videamus in Ecclesia etiam non sacerdotes incensum offerre, idque non solum Deo, sed etiam populo: tamen in lege veteri non licebat, nisi sacerdoti adolere incensum, & proinde sacrificium videretur tunc fuisse. vide 3. Reg. 12. & 2. Paralip. 26.

Præterea Hebræi obliti significationis, propter quam serpentem erexerat Moyses, honorabant illum propter materiam, quomodo cetera idola, hoc est, putabant beneficia sanitarum ab ipso serpente æneo profecto. Id enim indicare voluit Ezechias appellando serpentem **תִּשְׁתֵּי**, id est, ænulum, vbi diminutiuum ponitur per contemptum; vel, vt alij legunt, **תִּשְׁתֵּי**, id est, æs eorum.

CAPVT XVIII.

Soluitur argumentum sextum.

AD SEXTVM argumentum Caluini, sumptum ab experientia, quia Catholici magis frequentant vnã imaginẽ quàm aliam eiusdem rei; & quia precaturi ad imagines accedunt; & quia peregrinantur ad imagines, cum habeant domi pulchriores. Ex quibus ille colligit, nos credere in imaginibus inesse Diuinitatem.

RESPONDEO, vnã imaginem magis frequentari, quàm aliam, propter varias causas. PRIMA, quia Deus per vnã operatur miracula, & non per aliam; quæ etiam causa est, cur magis frequentemus precibus vnum Sanctum, quàm alium. Cur autem Deus hoc faciat, non est nostrum discutere.

SECUNDA causa est, quia quædam imagines pictæ sunt à sanctis viris, vt Luca, Nicodemo, & aliis, aliæ à p̄fanis. Certè autem peculiarem deuotionem merentur imagines, quæ
 non

non solùm sunt sanctæ propter significationem, sed etiam propter artificem. In quo genere excellebat imago Edessena, quæ ab ipso Christo facta credebatur: necnon imago sancti Stephani, quæ ab Angelo formata & allata fuisse putatur, de qua Euodius lib. 2. de miraculis.

TERTIA causa est, quia aliquæ magis excitant ad pietatem, quàm aliæ, cùm sint magis piæ, & religiosæ, &c. porro peccaturi ad imagines accedimus, nõ vt inuocemus imagines, sed vt memoriam eius, quem orare volumus, nobis imago refricet. Peregrinationes ad imagines rariores sunt in Ecclesia; ordinariè enim peregrinationes ad reliquias, & loca sancta fieri solent, vt ad sepulcrum Domini, ad limina Apostolorum, ad S. Iacobũ, ad domum Virginis Lauretanæ, &c. si quæ tamen peregrinantur ad imagines, illa tria spectant, quæ diximus.

CAPVT XIX.

Soluitur argumentum septimum.

AD ARGUMENTUM SEPTIMUM, ad primam rationem, quòd imago non sit capax honoris, cum sit res inanima, & sensus, ac rationis experta. **RESPONDEO**, inde solùm probari, imaginem non esse honoris capax propter se. & idèò imagines non honorari absolute, sed relatiuè ad prototypum.

AD SECVNDAM dico, imaginem esse sanctam propter deum. **PRIMO**, propter significationem, & repræsentationem rei sanctæ, & hoc modo quælibet imago Christi, vel Sanctorum in officina existens, potest honorari.

SECVNDO, propter Ecclesiæ institutionem; nam quem admodum calices, & vestes, & ipsi homines eo ipso fiunt sacri, quòd dedicantur cultui diuino, & separantur à profano usu; ita etiam imagines fiunt sacræ, cùm ponuntur ab Ecclesia in templis, vel aliis locis sacris, non vt pascant oculos curiosorum, sed vt excitent memoriam & amorem Sanctorum, & seruiant cultui rerum sacrarum. in cuius rei signum solent esse quando imagines benedici, & precibus sacerdotalibus quodam modo sacrari, antequam in templis collocentur.

AD TERTIAM dico. **PRIMO**, hominem vt imaginem Dei esse dignum veneratione, vt supra ostendimus ex Cyrillo ca-

tech. 12. & Augustino epist. 203. Dico SECVNDO cum Thoma Waldensi, tomo 3. de sacramentalibus titul. 19. cap. 154. hominem non proponi ab Ecclesia colendum vt imaginem Dei, quia periculum esset, ne homo propter se coli putaretur; nam etiam propter se homo capax est honoris.

CAPVT XX.

Proponitur quaestio: Quo genere cultus imagines sint honoranda.

VENIO nunc ad postremam quaestionem, quo genere videlicet cultus dignae sint imagines. Tres sunt sententiae.

PRI MA, quod imago non sit vlllo modo in se colenda, sed solum coram imagine colendum exemplar. ita quidam, quos refert, & refellit Catharinus: idem videtur sensisse Alexander 3. part. quaest. 30. artic. vlt. necnon Durandus lib. 3. sent. dist. 9. quaest. 2. & Alphonsus à Castro verbo, Imago. Fundamentum huius sententiae est, quia secundum Basilij sententiam in VII. Synodo saepius repetitam, honor imaginis transit ad exemplar; non ergo, inquiunt hi Doctores, in imaginem terminatur: proinde ipsa imago non est quae honoratur, sed solum per illam, & in illa honoratur exemplar. Et confirmatur ex verbis, qui dicuntur compositi tempore VII. Synodi, qui que visuntur Venetiis in aede aurea antiquissimo opere incisa, & referuntur à Sabellico lib. 8. Enneadis 8.

Nam Deus est quod imago docet, sed non Deus ipsa: Hanc videas, sed mente colas quod cernis in ipsa.

Quod autem dicitur de imagine Christi Dei, dici etiam posset de imaginibus Sanctorum, nimirum; Nam Petrus est quod imago docet, sed non Petrus ipsa, &c.

SECV NDA opinio est, quod idem honor debeat imagini & exemplari, & proinde Christi imago sit adoranda cultu latrae, B. M A R I A E cultu hyperduliae, Sanctorum aliorum cultu duliae. Ita Alexander 3. part. quaest. 30. art. vlt. B. Thomas 3. part. quaest. 25. artic. 3. & ibidem Caietanus, B. Bonaventura, Marsilius, Almayn, Carthusianus, Capreolus, & alij in 3. distinct. 9. idem etiam habet Henricus quod lib. 10. q. 6. quam-

uis addat, nullam imaginem adorandam esse latria; nam ipse putat quidem eundem esse honorem imaginis, & exemplaris, sed simul docet, imaginem Christi non esse imaginem Christi, ut Christus Deus, sed ut homo est.

Fundamenta horum auctorum hæc sunt. PRIMÓ, quia Ecclesia canit de cruce: *O crux ave spes unica, auge piæ voluntatem, reisq; dona veniam.*

SECUNDO, quia honor imaginis transit ad exemplar Basilii, igitur idem est honor imaginis & exemplaris; quia si exemplar colitur latria, & imago.

TERTIO, ex Ambrosio, qui libro de incarnationis Dominicæ Sacramento, cap. 7. ait, eadem adoratione coli diuinitatem Christi, & eius crucem: *Num, inquit, cum in Christo imaginem Dei, & crucem adoramus, diu dimimus eum?*

QUARTO, ex Hieronymo epistola de obitu Paulæ: *Prostrata, inquit, ante crucem, quasi pendentem Dominum reuereret, adorabat.* Sed Dominum pendentem adorasset latria, igitur & ipsam crucem latriæ cultu adorabat.

QUINTO, ex Aristotele, qui libro de memoria, & reminiscencia dicit, eundem esse motum in imaginem, ut imago est, & in ipsum exemplar.

SEXTO, mensura adorationis vniuscuiusque rei est ratio, siue excellentia, propter quam adoratur; sed ratio, cur adoratur imago, non est alia, quàm excellentia exemplaris; ergo de omnino debetur honor imagini, qui debetur exemplari.

SEPTIMO, qui imaginem Regis afficit contumelia, habetur reus læsæ maiestatis, ac si ipsum Regem contumelia affecisset; eadem igitur ratio est imaginis, & exemplaris, quod tinet ad honorem, & contumeliam.

TERTIA opinio versatur in medio, estque eorum, qui dicunt, ipsas imagines in se, & propriè honorari debere, sed honore minori, quàm ipsum exemplar, & proinde nullam imaginem adorandam esse cultu latriæ. Ita Martinus Perreus in libro de traditionibus, tractatu de imaginibus; item Ambrosius Catharinus in tractatu de imaginibus; Nicolaus Sandrus lib. 2. cap. vlt. de imaginibus; idè videtur sensisse Gabrielus, qui in 3. dist. 9. q. vnica, & in canonem Missæ, lect. 49. ait, imaginem adorari eadem adoratione cum exemplari, non tamen vni-

vnitocè, sed analogicè. Hoc enim est dicere, coli imagines cultu inferiore, quam ipsum exemplar.

Pro solutione quæstionis, & opinionum conciliatione notandæ sunt tres distinctiones. Id enim, quod honoratur, potest honorari per se, vel per accidens: propter se, vel propter aliud: propriè, vel impropiè. Per se honoratur suppositum, in quo inest ratio venerationis. per accidens id, quod est conitutum rei, quæ adoratur, nec est ipsa ratio adorationis. vt cum honoratur Rex, per se honoratur homo ille, qui est Rex. per accidens honoratur purpura, & reliqua illi adiuncta, & accidentia omnia eius, excepta regia dignitate, quæ licet non sit id, quod honoratur, est tamen id, quo homo ille honoratur. Itaque persona honoratur per se, vt quæ; regia dignitas honoratur per se, vt qua; reliqua honorantur per accidens.

SECVNDA distinctio, potest aliquid honorari propter se, vel propter aliud. Id honoratur propter se, quod habet in se rationem venerationis nõ dependentem aliunde; & hoc modo sola natura rationalis est venerabilis. Propter aliud honoratur id, quod habet quidem in se causam honoris, sed illa causa tota pendet ab alio, & hoc modo signa rerum sacrarum sunt venerabilia; habent enim in se relationem similitudinis, siue representationem rei sacræ, & proinde quandam excellentiam, sed illa tota pendet ab ipsa refacra.

TERCIA distinctio, potest aliquid honorari propriè, vel impropiè. Id propriè dicitur honorari, quod verè ratione sui ipsius honoratur. Impropiè dicitur honorari, quod honoratur loco alterius. Legatus Regis aliquando honoratur vt Legatus, & tunc ipse propriè honoratur, licet propter alium honoretur: aliquando honoratur loco Regis honore proprio Regibus, & tunc ipse impropiè honoratur; propriè autem Rex in ipso tunc honoratur. Id clarius apparet quando vnus pro alio accipit possessionem aliquã; vel cum funus celebratur absente corpore, circa statuam, & fiunt erga statuam omnia, quæ circa corpus fierent. vt cum aliquando, teste Sexto Aurel. Victore, Romæ triumphauit Traianus mortuus, & statua eius pro eo sedit in curru triumphali. Nec enim potest dici, statuam propriè triumphasse, sed Traianum à statua representatum.

CAPVT XXI.

Imagines per se, & propriè colendas.

NUNC iuxta positas distinctiones aliquot sententiarum rem totam explicabimus. Sit igitur hæc PRIMA sententia, siue propositio. *Imagines Christi & Sanctorum venerandæ sunt non solum per accidens, vel impropiè, sed etiam per se & propriè, nam ipse terminent venerationem vt in se considerantur, non solum vt vicem gerunt exemplaris.* Probatur PRIMA quia Concilium VII. act. 7. definit imagines Christi esse venerandas, sed non latria; vult igitur esse venerandas per se, & propriè aliquo cultu. nam si Concilium solum vellet imagines adorari per accidens, vel impropiè, ita vt terminus proprius adorationis non esset imago, sed Christus ipse, non diceret, non debere adorari latria; Christus enim latria adoratur, cum sit Deus.

Neq; obstat, quod quidam dicunt, imaginem Christi non repræsentare Christum vt Deum, sed Christum vt hominem, & proinde in imagine Christi non posse adorari Christum vt Deum, sed Christum vt hominem: Nam imago Christi ipsius Christum, id est, hypostasim diuinam humana carne vestitam repræsentat: sicut imago cuiuslibet hominis non solum figuram, & colorem, sed etiam personam, & totum ipsum hominem repræsentat. Alioqui Apostoli videntes Christum in carne, non debuissent adorare latria; nec Thomas dicere debuisset: *Dominus meus, & Deus meus.* Nam non videbant Christum vt Deum, sed vt hominem.

SECUNDO probatur; nam si imago non est veneranda per impropiè, quia nimirum coram illa, vel in illa, aut per illam adoratur exemplar, certè licebit simpliciter negare, imagines esse venerandas. Quod enim non dicitur nisi impropiè, simpliciter negari potest, vt patet: at Concilium VII. act. 7. contra hæc thema dicit iis, qui negant imagines esse venerandas.

TERTIO, Concilium idem ibidem, definit imagines venerandas eo modo, quo veneramur Euangelia & sacra verba. At qui ista honorantur per se & propriè, vt omnes fatentur

nec enim personam alicuius alterius gerunt: igitur & imagines per se, & propriè venerandæ sunt.

QUARTO, in ipsa imagine verè inest aliquid sacrum, nimirum similitudo ad rem sacram, & ipsa dedicatio, siue consecratio diuino cultui; ergo ipsæ in se, & non solum vt prototypi vicem gerunt, honore dignæ sunt.

Neque obiectiones suprâ adductæ conuincunt. Ad PRIMAM dico, imagines siue honorentur propriè, siue per se, siue per accidens, semper honorari propter exemplar, & semper honorem earum transire ad exemplar, sed alio atque alio modo; nam quando imago adoratur impropiè, quia videlicet honor in ipsam non terminatur, sed per ipsam in exemplar, tunc immediatè, & formaliter honor imaginis transit ad exemplar. At quando imago honoratur per se, & propriè, ita vt in ipsam verè terminetur honor, tunc honor eius transit ad exemplar nõ immediatè, sed mediatè, & quasi consequenter. Nam qui honorat imaginem alicuius, sine dubio honorat propter eum, cuius est imago, & proinde honor imagini verè exhibitus redundat in prototypum. Quemadmodum qui facit eleemosynam pauperi, Christo illam fecisse dicitur, non quod eleemosyna immediatè nõ tendat in pauperè, sed quia qui eleemosynam facit pauperi, propter Christum facit, & Christum honorat in paupere.

Ad SECUNDAM dico, illis versiculis solum doceri, non deberi imagini eundem honorem, qui debetur exemplari, vt patet ex ratione, quæ in ipsis versiculis redditur. Quia videlicet imago non est Deus, sed imago Dei. Inde enim sequitur, non deberi imagini honorem, qui debetur Deo, sed minorem. Nos autem hîc non asserimus, eundem honorem, sed aliquem honorem deberi imagini. Et fortasse auctores primæ opinionis hoc solum dicere voluerunt, nimirum honorem proprium exemplaris non posse exhiberi imagini, nisi impropiè: de honore autem inferiore nihil dixerunt. Quod si ita est, ab eis non dissentimus.

QQQppp

CAPVT

CAPVT XXII.

Non esse dicendum, imaginibus deberi cultum latriæ.

SECUNDA propositio. *Quantum ad modum loquendi, præsertim in concione ad populum, non est dicendum imagines vllas adorari debent latriæ, sed e contrario, non debere sic adorari.* Probatu-
 mo, Concilia non affirmant, sed simpliciter negant imagines adorari latriæ, igitur & nos eodē modo loqui debemus, cuiusmodi modus loquendi Conciliorum est modus loquendi Ecclesiarum, & proinde sequendus ab iis, qui nolunt errare. Porro Concilia non asserere, sed negare imagines adorandas esse cultu latriæ, probatur; nam in primis nullum est Concilium, quod asserat imaginibus deberi cultum latriæ; deinde Concilium Nicænum II. act. 7. clamat imagines adorandas, sed non latriæ. similiter nostro tempore Concilium Senonense, cap. 74. & Concilium Moguntinum, cap. 41. dicunt, à concionatoribus debere moneri populum, ne imagines adoret; quod sine dubio intelligitur de adoratione latriæ. Dicent fortasse Concilia ista loquuntur de latriæ, quæ exhibetur alicui propter se, non de ea quæ exhibetur alicui propter aliud. At id nihil facit ad rem; hic enim non de sensu, sed de verbis agimus. satis nobis est, in Conciliis simpliciter negari, imaginibus deberi latriam. nos enim modum loquendi Conciliorum sequi debemus.

SECUNDO, nullæ sunt exactiores formulæ loquendi in materia fidei, quàm eæ, quibus vtuntur, qui hæresim abiurant. Atqui in VII. Synodo, act. 1. *Basilii Ancyranus*, & act. 3. *Constantinus Cypri Episcopus* abiurantes hæresim, dicunt, se recipere & colere imagines non tamen latriæ.

TERTIO, Patres passim dicunt, imagines non esse adorandas, vt patet ex Augustino epist. 119. cap. 11. *Prohibetur, inquit, coli aliqua in figmentis hominū Dei similitudo, non quia non habet imaginem Deus, sed quia nulla imago eius coli debet, nisi illa, qua hoc est, quod ipse.* Item ex Gregorio, qui lib. 7. epist. 109. & lib. 9. epist. 9. monet Serenum Episcopum, vt populum instruat, ne imagines adoret, & sæpius repetit, non de-
 bere

bere imagines adorari. At certè loquuntur de adoratione latræ; nam alioqui imagines venerabiles esse nō negant. Porro Ioannes Damascenus lib. 1. & 3. Apologetico sæpius repetit, imagines honorari debere, sed nullo modo latræ. Adrianus Papa I. in epist. ad Carolum Magnum, can. vlt. multis verbis docet & repetit, imagines esse honorandas cultu, quo honoramus sacras Scripturas, sed non colendas cultu quo colimus Deum. Idem habet Ioānes Aurelianensis in libro de cultu imaginum. Cur ergo quæso, non loquimur, vt Patres nostri loquuntur?

QUARTO, dicere populo, imaginem Christi, vel crucem adorandam esse latræ cultu, illo ipso, quo adoratur Deus, nō caret magno periculo; nam qui defendunt imagines adorari latræ, coguntur vt subtilissimis distinctionibus, quas vix ipsimet intelligunt, nedum populus imperitus.

QUINTO, iste modus loquendi offendit aures Catholicorū, & præbet occasionem hæreticis liberius blasphemandi.

SEXTO, secundum rei veritatem (vt ostendam paulò post) non potest dici, adorari latræ imagines, nisi per accidens, vel improprie; per se autem, & proprie nullo modo. Et præterea illa adoratio per accidens, vel impropria rarissimè exerceri solet. Ordinaria enim adoratio est illa, quæ exhibetur imaginibus externis per se, & proprie, at quod simpliciter dicitur, non intelligitur de eo, quod per accidens, vel improprie, & aliquando conuenit rei, sed de eo, quod per se, & proprie, & vt in plurimum conuenit, ergo simpliciter loquendo non est affirmandum, sed negandum imagines adorari latræ.

CAPVT XXIII.

Imagines Christi improprie, vel per accidens posse honorari cultu latræ.

TERTIA propositio. Si de re ipsa agatur, admit-
ti potest, imagines posse coli improprie, vel per
accidens eodem genere cultus, quo exemplar ip-
sum colitur.

QQQppp 2

Ac

Ac PRIMVM, quod imago possit coli impropiè eo cultu, quo ipsum exemplar, probatur; nam aliquando imago accipitur pro ipso exemplari, & ea, quæ fierent circa ipsum exemplar, si adesset præsens, fiunt circa imaginem, mente tamen defixa in exemplari. Sic concionatores alloquuntur imaginem crucifixi, ei que dicunt, tu nos redemisti, tu nos Patri conciliaasti; ista enim non dicuntur imagini, nec ut lignum est, nec ut imago est, sed ut accipitur loco exemplaris, id est dicuntur ipsi Christo, cuius tamen imago vicem gerit. Quod admodum etiam in die Parasceues, cum crucifixus pariter deregitur, & ostenditur, & adorandus proponitur, illa omnia per imaginem ipsi Christo vero exhiberi intelliguntur. tamen autem propriè nullus honor defertur imagini, sed soli exemplari: tamen impropiè dici potest ipsa etiam imago honorari.

Quòd autem possit imago adorari adoratione ipsius exemplaris, propriè quidem, sed per accidens, probatur; nam aliquando nõ accipimus imaginem pro exemplari, nec consideramus solam imaginem, vel solum exemplar, sed consideramus exemplar, ut obiectiuè relucet in imagine, & ipsum sic representatum, & quasi vestitum imagine veneramur: tunc autem necessariò adoramus imaginem eodem cultu, quo ipsum exemplar, sed per accidens; nam qui adorat aliquem, adorat etiam omnia, quæ cum illo coniuncta sunt. sicut qui adorat regem vestitum, adorat simul regem, & vestes; sed imago concipitur eo tempore coniuncta cum exemplari, quod adoratur; igitur etiam ipsa adoratur, per accidens tamè, quia ipsa nec est suppositum quod adoratur, nec ratio adorationis, sed quiddam adiunctum.

Videtur autem hæc fuisse mens auctorum secundæ opinionis; nam illi omnes cum explicant, quomodo imago adoratur eadem adoratione, qua ipsum exemplar, semper determinunt tandem vel ad impropiam adorationem, vel ad adorationem per accidens. Alexander, & Bonaventura satis clare indicant se loqui de adoratione impropiâ. Dicunt enim idèò imaginem Christi adorari latriæ cultu, quia non tam ipsa, quàm Christus in ipsa adoratur.

Porro B. Thomas, & qui eum sequuntur, intelligendi sunt de adoratione per accidens; nam in primis hoc probat argu-

mentatio eorum de unitate motus in imaginem, & in exemplar. Tūc enim est idem motus in imaginem, & in exemplar, quando exemplar consideratur ut obiectiuè relucet in imagine, ut diximus.

Deinde **Capreolus** disertè admittit adorationem istam imaginum esse per accidens, quomodo adorantur vestes Regis, cum Rex vestitus adoratur. immò **B. Thomas** ipse art. 4. eiusdem quæstionis dicit, ita honorari honore regio imaginem Regis, sicut vestes Regis. Certum autem est vestes Regis non honorari regio honore, nisi per accidens.

Denique eodem tendit speculatio Caietani, cum ille dicit imaginem Christi adorari latria, non ratione materiæ, nec ratione formæ, seu figuræ, sed ratione actualis repræsentationis; non enim vult dicere, repræsentationem illam actualem esse rationem, cur imago adoretur latria. sed vult dicere, illam repræsentationem esse conditionem, ratione cuius imago concipitur coniuncta cum exemplari, & proinde per accidens adoratur.

CAPVT XXIV.

*Imagines per se, & propriè non esse colendas
eo cultu, quo exemplar ipsum colitur.*

QUARTA propositio. Imago per se, & propriè nō est adoranda eodem cultu, quo ipsum exemplar; & proinde nulla imago est adoranda cultu latriæ per se, & propriè.

Probatur **PRIMO** ex Concilio VII. act. 7. vbi legimus, imaginem Christi non esse adorandam latria. Id autem falsum esset, si imagini per se, ac propriè deberetur idem cultus, qui deberetur exemplari, Christus enim cultu latriæ adorandus est.

DICIS; Concilium loquitur de adoratione, quæ exhibetur rei propter se; imago autem adoratur latria, sed propter aliud. **CONTRA;** nam Concilium dicit, imagines non aliter adorari, quàm adoretur liber Euangeliorum, & sacra vasa. quod idem repetit VIII. Synodus, act. vlt. can. 3. At nemo vnquam

QQQ999 3

quam

quam dixit librum Euangeliorum, vel sacra vasa adorari latria vlllo modo.

SECUNDO probatur ex Augustino, Gregorio, & Damasceno, & ex Conciliis Senonensi, & Moguntino supra citatis, vbi habetur imagines non esse colendas cultu diuino.

DICES; loquuntur de cultu diuino, qui exhibetur alii propter se. CONTRA; quia de hoc non poterat esse dubitatio. Concilia autem de his rebus definiunt, quæ in controversiam veniunt.

TERCIO latria est cultus proprius Deo, sed nulla imago per se, & proprie est Deus, siue consideretur ratione materiam, siue ratione figuræ, & colorum, siue ratione relationis, ergo per se, & proprie non debetur vlli imagini cultus latriæ.

DICET aliquis fortasse, latriam esse cultum proprium Deo quando exhibetur propter se, non autem quando propter aliud. CONTRA; nam de essentia veræ latriæ est exhiberi propter se: latria enim dicitur summus cultus, qui debetur vero Deo, vt primo principio omnium rerum. implicat autem contradictionem, exhiberi summum cultum primo principio, & propter aliud; nam si primo principio, non ergo propter aliud. si propter aliud, non primo principio. Ergo vel imago exhibetur cultus latriæ propter se, & hæc est vera idololatria: vel non exhibetur propter se, & tum ille non est cultus veræ latriæ. PRAETEREA vel ista latria, quæ exhibetur imago propter aliud, est idem cultus cum eo, qui exhibetur Deo, vel alius minor; si idem, ergo æquè colitur creatura, atque ipse Deus: quæ certè idololatria est; nam idololatria non solum est, cum adoratur idolum relicto Deo, sed etiam cum adoratur idolum simul cum Deo. Exod. 20. *Deos aureos, & Deos argenteos non facietis mecum.* Si est cultus minor, non ergo est latria; nam latria est summus cultus.

QUARTA ratio, imagini non conuenit cultus internus nec externus veræ latriæ; nam internus cultus est apprehensio rei, vt primi principij, & prostratio voluntatis conueniens illi apprehensioni: actus autem externus proprius est sacrificium. Certè autem nec apprehēdimus imaginem, vt primum principium, nec illi sacrificamus; non igitur illam adoramus cultu latriæ.

QUINTA

QVINTA ratio, imago, vt imago, opponitur exemplari, & est illo inferior, ergo non potest coli eodem cultu, sed minori, nam vnumquodque honorandum est pro sua dignitate. Certè autem longè maius est, esse Christum, quam esse imaginem Christi.

SEXTA ratio, qui colebant imaginem Christi diuinis honoribus, inter hæreticos numerantur ab Irenæo lib. i. cap. 24. Epiphaniò hæresi 27. Augustino hæresi 7. & Damasceno libro de cætum hæresibus in fine: Atqui isti cùm Christum colerent, sine dubio imaginem eius propter ipsum colebant, nõ igitur licet imagines colere diuinis honoribus, id est, cultu latriæ, etiam si quis dicat, id se facere propter Deum, vel Christum, non propter imagines; nam hoc ipso, quod eas colit diuinis honoribus, conuincitur eas colere propter ipsas, non propter Deum, quidquid ipse verbis dicat.

Accedant P O S T R E M O illi antiquissimi versiculi:

Nam Deus est, quod imago docet, non Deus, &c.

Satis enim apertè significant, non deberi imagini cultû Deo debitum.

Ex his ad argumenta proposita facilè responderi potest. Ad P R I M V M: *O crux aue spes vnica, &c.* respondeo, vel ibi accipi crucem pro ipso Christo crucifixo, vt diximus: vel illam esse prosopopœiam rhetoricam, qua Ecclesia alloquitur crucem eo modo, quo Moses alloquitur cælum & terram, cùm ait Deut. 32. *Audite cæli qua loquor, &c.* & quando beatus Andreas eandem alloquebatur, cùm diceret: *Salue crux preciosa, &c.* significamus autem hac prosopopœia nos desiderare fructum crucis, id est, saluari per meritum Christi, qui in cruce passus est.

Ad S E C V N D V M dicetur infra in responsione ad quintum.

Ad T E R T I V M dico, Ambrosium per crucem intelligere passionem Christi, siue carnem patientem, sicut per imaginem Dei intelligit diuinitatem. Vult enim dicere, vnum esse Christum Deum, & crucifixum, & propterea cum adoratur Christus Deus, non separari ab illo humanitatem; & cùm adoratur Christus crucifixus, non separari diuinitatem.

Ad Q V A R T V M respondeo, Hieronymum ibi non dicere, à Paula propriè adoratam crucem, sed quod prostrata ante

QQQ999 4 crucem

crucem adorabat Christum, quem in cruce representari videbat.

Ad QUINTVM de vno motu in imaginē, & in exemplar, varia dantur solutiones. PERSIUS respondet, id non esse verum, quod eodem motu feramur in imaginem, & in exemplar, cum illa sint opposita, nec possint cognosci, nisi duabus cognitionibus, ait etiam nusquam haberi in Aristotele. B. Thomas adducit. At certe Aristoteles libro de memoria & reminiscencia, cap. 2. id aperte dicere videtur; nam reus volens causam, cur memoria cognoscat absentia, dicit, causam esse, quia in memoria sunt species rerum, quæ sunt quasi picturæ quædam. & si quidem homo speculetur illa phantasmata, ut res quædam sunt in se, non cognoscat præterita, sed rem præsentem cogitabit: at si speculetur eadem phantasmata, ut imagines sunt, tunc cognoscat præterita, quorum illa sunt imagines, quia nimirum non potest cognosci imago, nisi imago, quin simul cognoscatur res, cuius illa est imago. Nec verum est, quod dicit Persius, relatiua quia sunt opposita, non posse cognosci vna cognitione; nam ita sunt opposita, ut vnum ab altero pendeat, & vnum sine altero nec definit, nec cognosci possit.

DVRANDVS aliter respondet; admittit enim esse vnum motum mentis in imaginem, & in exemplar, sed negat propterea esse etiam vnam adorationem; nam licet mens vtrumque simul cognoscat, tamen non dicit, vnum esse alterum, sed intelligit esse distincta, & disparia, & proinde non adorat illa vna & eadem adoratione.

Confirmant alij hanc solutionem, quia licet sit vnus motus mentis, id est, intellectus in imaginem & exemplar, tamen possunt esse contrarij motus voluntatis. Nam qui videt imaginem Christi malè depictam, odit imaginem, ut imago est, & tamen diligit Christum: & è contrario, qui videt imaginem Iudæ pulchrè expressam, diligit imaginem, & odit exemplar.

Hæc solutio non satisfacit; nam S. Thomas non dicit motum in imaginem, ut imago est, esse etiam in exemplar, sed dicit, motum in imaginem, ut imago alterius est, esse etiam in exemplar; & hoc est verum tam de motu intellectus, quam voluntatis. Nam qui amat imaginem Christi, non quia

quia imago est, sed quia imago est Christi, impossibile est, quin simul diligat Christum, quandoquidem Christus est ratio, cur diligat imaginem. Qui autem diligit imaginem pulchram Iudæ, & odit Iudam, non diligit imaginem illam ut Iudæ, sed ut pulchram imaginem simpliciter, id est, delectatur illa proportionem, quæ est inter imaginem & exemplar, non curans quale sit exemplar.

Existimo ergo aliter respondendum. ac primùm, admitto esse eundem motum etiam voluntatis in imaginem & exemplar: sed tunc vel exemplar concipitur & adoratur tanquam principale obiectum, vel non, id est, vel concipio, & adoro ipsum Christum in imagine obiectivè relucens; vel concipio, & adoro imaginem ipsam, ut Christi imaginem, ita ut Christus in obliquo ponatur, non in recto. Si PRIMVM, tunc adoratio quidem est patriæ, sed fertur in Christum per se, in imaginem solum per accidens: & hoc videntur sibi voluisse Capreolus & Caietanus. Si SECUNDVM, tunc adoratio fertur quidem in imaginem per se, & consequenter in Christum, sed non est adoratio veræ patriæ, sed longè inferior.

DICES; at Christo convenit adoratio patriæ veræ, si ergo ista adoratio terminatur etiam ad Christum, erit veræ patriæ. RESPONDEO, Christo convenire veram patriam, quando adoratur, ut est in se, non autem quando adoratur, ut est in imagine per participationem. Quemadmodum qui honorat famulum Regis, certè honorat ipsum Regem; & tamen longè aliter honorat Regem ipsum in propria persona, quàm in famulo suo, ut notum est; & hinc patet responsio ad SECUNDVM. nam cum honoratur imago, honor eius transit ad prototypum, sed honor ille non est talis, qualis debetur prototipo in se, sed qualis ei debetur, ut ab imagine participatur.

Ad SEXTVM dico eodem modo, rationem, cur honoretur imago, esse ipsum exemplar, exemplar tamen aliter honorari debere, ut est in se, aliter ut participatur ab imagine.

Ad SEPTIMVM dico, eum, qui lædit statuam Regis, puniri ut reum maiestatis, quia verè læsit Regem: sed nego tam graviter puniri, ac si læsisset Regem. Quod si aliquis æquè graviter puniretur, id fieret, quia constaret non læsisse statuam ut statuam Regis, sed accepisse statuam pro ipso Rege.

QQQ qqq s CAPVT

CAPVT XXV.

Quo genere cultus adorentur imagines.

QVINTA Conclusio. Cultus qui per se, & proprie debetur imaginibus, est cultus quidam imperfectus, qui analogicè & reductiue pertinet ad speciem eius cultus, qui debetur exemplari. Explico; Imaginibus non conuenit proprie nec latria, nec hyperdulia, nec ullus alius eorū, qui tribuuntur naturę intelligenti. Non enim est capax res inanima, & rationis expertis eiusmodi cultuum: sed cultus quidam inferior & varius pro varietate imaginum. Itaque imaginibus Sanctorum non debetur proprie dulia, sed cultus inferior, qui dici potest dulia secundum quid, vel dulia analogicè, siue reductiue. Similiter imaginibus B. Virginis non debetur hyperdulia simpliciter, sed hyperdulia secundum quid, siue analogicè & reductiue.

Denique imaginibus Christi non debetur latria vera, & simpliciter, sed cultus sine comparatione inferior, qui tamen reducitur ad latriam, vt imperfectum ad perfectum. Probatur, sicut se habet imago ad suum exemplar, ita se habet cultus imaginis ad cultū exemplaris; sed imago est ipsum exemplar analogicè, & secundum quid; nam homo pictus est homo secundum quid, & analogicè, ergo etiam imagini debetur cultus ipsi exemplari debitus, imperfectus, & analogicus.

Præterea, imago reducitur ad speciem exemplaris; nam homo pictus, & equus pictus differunt specie, quia homo verus & equus verus differunt specie; ergo etiam cultus imaginis reducitur ad cultum exemplaris. & fortè B. Thomas & B. Bonauentura, & alij hoc solum dicere voluerunt, cum dixerunt, eodem cultu coli imaginem & exemplar. ita enim eorum sententiam interpretatur Gabriel. quod si ita est, omnes conuenimus.

Ex his habemus etiam, quid sit dicendum de vera cruce Domini, de clauis, spinis, aliisque reliquiis. Sunt enim hæc omnia honoranda minore cultu, quàm Christus, vel Sancti, quorum reliquiæ sunt, sed tamen tali, qui analogicè & reductiue pertineat ad speciem cultus, quo Christus vel Sancti coluntur.

coluntur; nam reliquiæ idè merentur honorem, quia ratione contactus, vel aliquo alio modo habitudinem habent ad eos, quorum sunt reliquiæ.

CAPVT XXVI.

De adoratione Crucis.

ETSI CRUX Domini partim inter reliquias veneretur, partim inter imagines (nam crux illa vera, in qua Dominus pependit, propter contactum sacri corporis & sanguinis, inter preciosissimas reliquias habenda est, nec solum ipsa integra, sed etiam particulæ eius; at crux illa eadem, quatenus figuram crucifixi Domini repræsentat, & similiter ceteræ cruces illi similes, inter sacras imagines numerantur) tamen quia peculiaris errores, & peculiaris argumenta de cruce inveniuntur, peculiarem etiam de illa disputationem instituendam putauimus.

Fuit igitur hæresis in primis Claudij Taurinensis, qui præter ceteras imagines crucem Domini execrabatur, teste Iona lib. 1. vixit autem Claudius anno Domini DCCC. Idem eodem tempore in Oriente dicebant Pauliciani, à quodam Paulo sic appellati, teste Euthymio in panoplia, parte 2. tit. 21.

Deinde circa annum Domini M. C. XXX. exstiterunt Petrus Bruis, & Henricus, qui similiter crucem Domini, eiusq; cultum oppugnabant, teste *Petro Cluniacensi*, qui contra eos epistolam prolixam & eruditam illo ipso tempore scripsit ad omnes Episcopos. Circa idem tempus, vel paulò post exstiterunt in Oriente Bogomiles, qui idem iisdem argumentis docebant, teste *Euthymio* panopl. part. 2. tit. 23.

Non minus postea crucis honorem detestati sunt Wiclisitæ, apud Thomam Waldensem, tomo 3. tit. 20. Calvinus lib. 1. Institut. cap. 11. §. 7. Magdeburgenses Centuria 4. cap. 4. col. 302. cap. 6. colum. 458. & 459. vbi etiam impudenter mentiuntur, vsum signi crucis seculo IV. nouum fuisse. Nam Tertullianus libro de corona militis, meminit signi crucis, cum tamen floruerit seculo II. Sicut etiam Cent. 7. cap. 6. col. 191. mentiuntur, Sergium Papam fuisse auctorem primum, vt
cruce

crux adoraretur, & exosculetur. Nam Sergius Papa sedit anno Domini DC. LXXXVIII. at meminit adorationis & exosculationis crucis Euagrius lib. 4. cap. 26. qui est centum annis Sergio antiquior. meminit etiam Hieronymus in epistola ad Marcellam, ut migret Bethlehem.

Argumenta Bogomilum & Petrobrusianorum erant tria **PRIMUM**, quia crux dolorem & ignominiam Christo contulit, ergo detestanda est iis, qui Christum diligunt.

SECUNDUM, quia stultus & impius iudicaretur filius, qui patibulum amaret, & honoraret, in quo pater eius suspensus fuisset.

TERTIUM, quia si oportet adorare omnes cruces, quia Christus in cruce pependit; oportebit etiam adorare omnia sepulcra, quia in sepulcro Dominus quieuit; & omnia præsepia, quia in præsepio reclinatus fuit; & omnes columnas, lanceas, spogias, flagella, &c. *Immo & omnes asinos* (inquit Claudius) *quia Christus asino vectus fuit.*

QUARTO arguit Claudius, hostes Christi gaudebant de passione Domini, de resurrectione dolebant; & contra, amici eius de passione dolebant, de resurrectione gaudebant, ergo qui crucem honorant, & illam amant, imitantur Christi hostes.

QUINTO argumentabantur Wiclefistæ apud Waldensem, si ratione contactus, vel quia instrumentum passionis fuit, crucem adoramus, oportebit etiam adorare labia Iudæ, quæ contigerunt os Domini osculando, & manum illius leui, qui Dominum tetigit, cum alapam illi infixit; nam hæc omnia tetigerunt Dominum, & instrumenta passionis fuerunt.

SEXTO arguunt Centuriatores, superstitio est characteribus tribuere virtutem: at Papistæ tribuunt figuræ crucis vincellendi Dæmones, & omnia mala: ergo superstitiosi sunt. Quæ obiectiones infra cap. 30. diluentur. antea verò rem explicabimus. Dicemus igitur tria; Primò, de ipsa cruce.

Secundò, de crucis imagine. Tertiò, de signo crucis transeunte.

CAPVT XXVII.

De Cruce vera Domini.

VANTVM ad PRIMVM, antequam veniam ad probationes, notāda sunt aliqua de figura ipsius crucis. Sciendum igitur, crucem ex tribus lignis factam esse, quorum vnum erat longum, cui corpus adhærebat, alterum transuersum superpositum longo, quibus affigebantur manus, tertium lignum erat infixum in ligno longo, vt in eo pedes crucifixi starent, & clauis figi possent. Id testatur IRENÆVS lib. 2. cap. 42. *Habitus, inquit, id est, figura crucis fines & summitates habet quinque, duas in longitudinem, duas in latitudinem, & nam in medio, in qua quiescit, qui clauis affigitur.* Idem habet Iustinus in Dialogo cum Triphone vltra medium.

Vtrum autem lignum transuersum esset suprapositum ligno longo, ita vt non emineret lignum longum sursum versus, non est certum; nam Beda in quæstionibus in Genesim, vbi de victoria Abrahamæ loquitur, dicit, crucem similem fuisse literæ Græcæ Γ , qualem etiam fuisse olim Hebraicum Thau, docet Hieronymus in caput 9. Ezechielis. At B. Augustinus epistol. 120. cap. 26. dicit, lignum longum eminuisse supra transuersum. Et hoc est probabilius; nam est conformius verbis Irenæi, & verbis Apostoli ad Ephesios, cap. 3. vbi alludens ad figuram crucis, nominat sublimitatem, profundum, longitudinem, & latitudinem. Porrò qui dicunt crucem fuisse similem literæ Thau, dicunt verum, quia parum differebat.

Quòd autem scribit Beda in suis collectaneis & floribus, crucem factam ex quatuor generibus lignorum, ex Cedro, Pino, Cypressò, & Buxo: & quod scribitur in historia scholastica de ligno eruto ex probatica piscina, &c. non habent veterum testimonia, nec videntur probabilia.

Illud autem non est ignorandum, veteres aliquid addidisse mysterij gratia, quod etiam nunc ex parte seruatur. Nam lignum longum producebant sursum versus, & flectebant ad modum baculi pastoralis, vt referret literam Græcam P, paulò inferiùs apponebant duo ligna transuersa ad similitudinem crucis S. Andree, quæ referrent literam Græcam X, ita

vt

vt duæ illæ literæ per abbreviationem significarent Christum; infra illum ponebant lignum transuersum, quod uere perficit crucem, & inde pendeat velum expansum; infra lignum transuersum erat lignum longum in similitudinem hastæ: ad infimam partem addebant capulum ad commoditatem gestandi. Hæc omnia significabant crucem esse uexillum Imperatoris Christi; nam crucem testabatur ipsa figura

Christi nomen indicabant duæ literæ I & H. Vexillum, ex velo, hasta, & capulo dignobatur. Vide Ioannem Pierium Valerianum de signis hieroglyphicis, lib. 50. & Primasium lib. 4. in Apocalypsim, ubi hoc ipsum signum uox monogramma & signum Christi. Tale ferebat & labarum Constantini. Nam ut Eusebius refert lib. 9. hist. cap. 9. labarum, quod ante Imperatores gestari solebat & à militibus adoratum, Constantinus in formam crucis redegit, sic ut

men ut etiam vexilli formam non amitteret.

Describit autem ipsum labarum Eusebius libro de uita Constantini, ubi dicit, fuisse hastam totam auro circumdatam, in cuius summitate posita erat corona preciosissima, infra eam, cornu transuersum ad formam crucis, ex quo pendeat velum purpureum auro & gemmis ornatissimum, ad cuius partem infimam uisabantur imagines Constantini & filiorum. In ipsa uero hasta sub corona erant literæ nomine Christi.

Iam uero modus crucifigendi communis non erat, ut multi putant, funibus alligando, sed clauis figendo. Pictores ferè solent solum Christum depingere clauis affixum, latrones autem, & S. Petrum, atque Andream funibus. sed non ita est, omnes enim clauis figebantur, immò & omnes crucem suam ferebant, omnesque antea flagellis cedebantur. Vide Plutarchum de tarda Numinis uindicta; Marcum Tullium in actione 7. in Verrem; Nonium Marcellum, uerbo Partibulum, qui sic ait: *Deligati ad patibulum circumferuntur, inde cruce figuntur.* Macrobius libro 1. Saturn. cap. 11. Iob. phum lib. 6. de bello Iudaico, cap. 12. & in uita sua. Ad id quod ideò dubitabatur, quænam ex tribus repertis crucibus, esset crux Dominica, quia omnes tres habebant similia

foramina, & clauos, &c. Vide Ruffinum lib. 10. historiae, capite 8.

His ergo prenotatis, ad argumenta veniamus: ac primùm, quod lignum crucis venerabile sit, probatur ratione ex Scripturis desumpta. Nam Scripturae testantur, Christum non crucifixum casu, vel inuitum, vel propter sua peccata, sed ipsum spontè elegisse crucem, & elegisse vt altare summi sacrificij, quo placaretur Deus; vt scalam sibi ipsi ad regnum, vt instrumentum liberationis generis humani; ac demum vt instrumentum, quo Diabolum vinceret, ac de eo triumpharet. ex quo sequitur, crucem illam veram à Deo mirificè fuisse honoratam, & nobis omnibus amabilem, & venerabilem esse debere.

Quòd spontè illam elegerit, patet Isaia cap. 53. *Oblatus est, quia ipse voluit.* Ioan. 10. *Ego pono animam meam, nemo tollit eam à me, sed ego pono eam.* In Actis Apostolorum, ca. 2. *Hunc definito consilio, & praescientia Dei traditum interemisistis.* Actor. 3. *Deus, qui pronunciauit per os omnium Prophetarum: pati Christum suum, impleuit sic.* Actor. 4. *Conuenerunt verè in ciuitate ista Herodes, & Pontius Pilatus cum Gentibus, & populus Israël facere, qua manus tua & consilium tuum decreuerunt fieri.*

Quòd crux fuerit ara summi sacrificij, patet, quia Christus ipse crucifixus est summum sacrificium, in epist. ad Hebr. cap. 7. Vnde ad Col. 1. *Pacificans per sanguinem crucis eius,* id est, per sanguinem eius in cruce, quasi in altari fufum. Et hoc significauit lapis erectus & inunctus, & domus Dei vocatus, à Iacob, Genes. 28.

Quòd crux scala fuerit Christo ad regnum, Ioan. 12. *Nunc Princeps huius mundi ericietur foràs, & ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. Hoc autem dicebat, significans, qua morte esset moriturus.* Ad Philip. 2. *Humiliauit semetipsum, factus obediens & sive ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, &c.*

Quòd fuerit instrumentum liberationis, docent plurimæ figuræ, quas collegit Ioannes Damascenus lib. 4. de fide, cap. 12. id enim significauit lignum vitæ in paradiso, Genes. 2. arca lignea Noë domum eius saluans, Genes. 7. virga Moïsis aperiens mare, Exod. 14. lignum aquas dulces reddens, Exod. 15. Sed

Sed præcipuè serpens æneus exaltatus in deserto, Numer. 18. de quo Dominus Ioan. 3. *Sicut exaltauit Moses serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, Et omnis, qui cecidit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Hinc videlicet Ecclesia sequuta Paulum ad Gal. 6. dicit: *Nos autem gloriarì oportet in cruce Domini nostri Iesu Christi, in qua est salus, vita, & resurrectio nostra.*

Quòd cruce Diabolum vicerit, & de eo triumphauerit, ex epistola ad Coloss. 2. *Chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, tulit de medio, affigens illud cruci, expulsum principatus & potestates, traduxit palàm confidenter, triumphans illos in semetipso.* Origenes homil. 8. in Iosue, dicitur, Græcis haberi; Triumphans illos in ligno crucis: & licet nunc non habeamus, in ligno, sed ἐν αὐτῷ, id est, in ipso, tamen optimè referri potest ad crucem, de qua suprà dixerat, ἐν σαύρω, vt refert Theophylactus. Dicit ergo Origenes, in cruce duos fuisse affixos, Christum visibiliter, sponte sua, & in æternum eius opprobrium; & in semetipso Diabolum inuisibiliter, inuitum, & in semetipso Paulus vitur metaphora triumphi, indicare volens, crucem esse curram triumphalem, in cuius summa parte sedet Christus triumphans, & in parte ima trahitur Diabolus allegatus, & ostentatur quasi in pompa. Id enim significat verbum ἰδρυμαίνων & ἑριαμβεύσας.

Argumentum SECUNDUM sumitur à mysteriis in cruce significatis. Nam, vt ait Augustinus epist. 120. cap. 1. *Qui mortuus est, qui a voluit; etiam mortuus est, quando voluit; nec sine causa crucem potius, quàm aliud instrumentum mortis elegit.* Quid autem crux mystica significet, dicent Irenæus lib. 5. Gregorius Nyssenus orat. 1. de resurrectione; Augustinus in epist. 119. & 120. Hieronymus & Theophylactus in cap. 3. ad Ephes. vbi de cruce exponunt verba Pauli: *Vt possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, sublimitas, & profundum.* Nam latitudo vocatur lignum transuersum; sublimitas, pars ligni, vbi est titulus suprà transuersum; longitudo ligni, pars a transuerso vsque ad terram; profundum, pars eiusdem, quæ latet sub terram.

Significat autē ista figura. PRIMO totam perfectionem Christianam, ut Augustinus docet; profundum, Fidem; sublimitas, Spē; latitudo, Caritatem; longitudo, Perseuerantiam.

SECUNDO, Christi passionis effectum; nam lignum supremum significat cœlum Christi passione apertū, & Deum placatum; lignum sub terram infixum, infernum euacuatū, & Diabolum deuictum; lignum transuersum respiciens Ortum & Occasum, totum orbem terrarum redemptum. Itaq; propterea Christum crucifixum adorant cœlestia, terrestria, & inferna, ut Nyssenus deducit.

TERTIO, duo brachia crucis sub vno titulo Saluatoris, significant duos populos (inquit Irenæus) sub vno capite Christo inter se connexos, iuxta illud Ioan. 12. *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.*

Addunt Minutius Felix in Octauio, & Ambrosius serm. 56. crucis figuram esse etiam naturaliter salutarem. Nam aues nunquam volarent, nisi expansis alis crucis formam imitarentur: & naus non moueretur, nisi ex malo & antenna crux fieret: & arator terram non scinderet, nisi ex aratro & stiuâ crucem faceret; & rursus aliam ex iugo & temone. Cœlum ipsum crucem facit, si lineę duçantur ab Ortū ad Occasum, ab Aquilone ad Austrum.

Deniq; etiam Ægyptiis, qui hieroglyphicis characteribus utebantur, crux vitam venturam significabat, ut refert Ruffinus lib. 2. hist. cap. 29.

Argumentum TERTIVM ab inuentione crucis, ex qua multiplex testimonium sumitur, quòd veneratio ligni crucis Deo placeat.

PRIMO, quòd non permiserit Deus lignum illud demergi in mare, vel flammis absumi. Quòd enim hostes Christianorum conati sint abolere crucem, eiusq; omnia vestigia, patet ex eo, quòd altissimè crucem sub terram absconderunt, & in loco crucis, Veneris simulacrum; in loco resurrectionis, Iouis; in loco natiuitatis, Adonidis posuerunt, ut refert B. Hieronymus in epistola ad Paulinum de institutione Monachi. Cur, quæso, non cremarunt crucem, cum vellent & possent, nisi quia Deus abstulit illis mentem, ut ad solatium piorum lignum preciosissimum seruaretur?

SECUNDO, quòd Deus eo tempore crucem inueniri voluerit,

RRRrrr

lucrit,

luerit, quo tunc poterat coli, nimirum ad initium imperij Constantini; nam si antea reuerata fuisset, regnantibus persecutoribus, magis ludibrio quam honore excepta fuisset: si autem diu post tempora Constantini fuisset inventa, fraudata fuisset sancta crux debito honore. Tunc igitur prima diuina prouidentia crucem manifestauit, cum primum percoluit coli.

TERTIO, quia per euidentia miracula demonstrat esse veram crucem, & proinde crucis inuentionem, ac relationem illam esse à Deo. Nam cum tres cruces simul inuenta fuissent, nec posset planè crux Domini à crucebus latrocinum internosci, ad motum fuerunt omnes tres ad mulierem quendam in extremis agentem; & cum duæ priores nihil egissent, gratia admota mulieri, mox illam reddidit sanam. Scribit hoc Ruffinus lib. 10. hist. c. 8. Socrates lib. 1. ca. 13. Theodoretus lib. 1. cap. 18. Sozomenus lib. 2. cap. 1. & Nicephorus lib. 8. cap. 2. nec solum mulierem agram sanauit, sed etiam mortuorum excitauit eodem tempore, ut scribunt Paulinus episcopus ad Seuerum; Seuerus lib. 2. historiae sacrae; & Sozomenus lib. 2. cap. 1. qui & viri mortui & mulieris aegrotæ meminit.

Neque obstat, quod Ambrosius oratione in Theodotum, & Chrysostomus homil. 94 in Ioan. dicunt, crucem Domini ex titulo cognitam, quo carebant alia duæ. nam Ruffinus indicat, ex titulo quidem fuisse cognitam crucem Domini, sed non omnino euidenter, quia titulus non erat affixus cruci, sed iacebat prope eam. ideo, ut nulla remaneret ambiguitas, ad miraculum confugerunt. Nec solum crux miraculo illo claruit, sed etiam clauus quem Helena ad Constantinum misit. de eo siquidem (ut Ambrosius testatur loco citato) loquendo dicebant: *Ecce & clauus in honore est, & quæ ad mortem impressimus, remedium salutis est, atque inuisibilibus potestate Dæmones torquet.*

QUARTO, quia Helena non ex se incitata est ad crucem Domini quærendam, sed diuinis admonita reuelationibus. Sic enim testatur Eusebius in Chronico, quod Hieronymus Latinum fecit: *Helena Constantini mater, inquit, diuinis monitionibus, beatissimum crucis lignum, in quo mundi salus pendit, apud Hierosolimam reperit.* Et idem dicunt Ambrosius, Ruffinus, Paulinus, Sulpitius, & alij. Ex quo apparet impudens

prudens blasphemia Magdeburgensium, qui Centur. 4. cap. 6. colum 458. Helenam supersticiosam vocant, quia Hierosolymam petiit, ut lignum crucis inueniret, quam tamen sancti Patres omnes mirificè laudant, & Spiritu sancto inspirante dicunt eam crucis ligam quæsiuisse. Ipsam verò historiam licet celeberrimam conatur Magdeburgenses dubiam reddere Centur. 4. cap. 13. colum. 1438. & 1439. duabus coniecturis. PRIMÆ est, quia Ambrosius est antiquissimus omnium qui eam historiam referunt: sed illius orationem in Theodosium, ubi hoc habetur, Erasmus non recipit, ut germanam; SECUNDÆ, quia Eusebius lib. 3. de vita Constantini de Helena multa narrat, & de repurgatione montis Caluarie, & tamen non meminit inuentionis crucis.

Ad PRIMAM dico, primò non exstare talem Erasmi censuram, immò ipsi Magdeburgenses Centur. 4. cap. 13. in vita Ambrosij, ex iudicio Erasmi hanc orationem Ambrosio tribuunt. ex quo perspicere potes eorum constantiam.

Dico SECUNDO, si exstaret, non esse Erasmus diuinum oraculum, cui necessariò credi debeat, quando nullam afferat rationem.

Dico TERTIO, fallum esse, quòd Ambrosius sit antiquissimus eorum, qui hanc historiam referunt; nam Sulpitius, Paulinus, Rufinus, Hieronymus, Chrysostomus, qui eandem recitant, æquales Ambrosij dici possunt, cum eodem tempore vixerint, licet Ambrosius esset fortasse paulò senior. Deinde eandem recitat Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosio antiquior, in epistola ad Constantium Augustum: item Constantinus ipse, Ambrosio similiter antiquior, eiusdem meminit in epistola ad Macharium, quam referet Eusebius lib. 3. de vita Constantini, ubi sic habet: *Tanta est Dei nostri benignitas, ut nulla verborum officia presenti miraculo digna esse queant. Hoc enim admirationem omnem stuporemq; præterit, indicium tormenti sacratissimi tot annis humo sepulcrum, & dum interfecto communi hoste, libera familia apparuit, ignorari, &c.* Ibidem addit, nouis miraculis fidem esse declaratam.

Ad SECUNDAM obiectionem dicimus, Eusebium in Chronico huius rei meminisse: in libris autem de vita Constantini non fecisse de hac re mentionem, quia res erat notissima

tissima omnibus, & satis putabat esse, quod eam attigisset in literis Constantini. Huic inuentioni sanctæ crucis addi potest inuentionio sacræ lanceæ, quæ diuina reuelatione reperita est Antiochiæ, anno Domini M. XCVIII. & insigni miraculo nobilitata. Vide Gulielmum Tyrium lib. 6. de bello sacro, Paulum Æmiliium lib. 1. de rebus gestis Francorum, & Dodechinum Mariani Scoti continuatorem in Chronico anni M.C.

Argumentum QUARTVM à testimoniis veterum, quibus sum referunt, quanto desiderio tenerentur fideles habere aut certè videndi particulas veræ crucis, quod ad magnam crucis honorem pertinere nemo ignorat. In primis Basiliscus Hierosolymitanus catechesi 10. & 13. dicit, ex ligno crucis Hierosolymis inuento totum mundum repletum, plurimum inde particulas petentibus & impetrantibus. Constantinus particulam crucis statuæ suæ inseruit, quam Constantinopoli collocauit, existimans per eam crucis particulam totam urbem custodiendam, ut referunt Socrates lib. 1. cap. 11. & Eusebius, siue Paulus Diaconus, qui multa addidit Eusebio, lib. 11. rerum Romanarum. Gregorius Nyssenus in vita Marcellinæ sororis, scribit, eam gestare solitam ad collum crucem argenteam, cui inserta erat particula veræ crucis.

PAVLINVS epist. II. ad Seuerum, scribit, se mittere, tanquam summum donum, particulam crucis veræ auro inclusam, etiam natali 10. S. Felicis, scribit, se restinxisse incendium maximum ostensa particula crucis, quod nulla arte extinguere poterat.

*Ipsè, inquit, domum remeans, modicum, sed grande saluum
De crucis æterna sumptum mihi fragmine lignum*

Promo, tenensq; manu aduersis procul ingero flammis

Chrysostomus homilia, quod Christus sit Deus, scribit, qui poterat potiri particula crucis, auro inclusam seruare, inde se valde ornari & custodiri, merito credere. Euagr. lib. 1. hist. cap. 26. & Procopius lib. 2. de bello Persico, narrat, Apolloniam fuisse particulam sanctæ crucis, quam sibi ostendi populus voluit, cum ciuitas diu obsessa iam iam capienda videretur, ut nimirum conspecta cruce Domini, alacrius moterentur. Sed cum ab Episcopo crux illa ostenderetur semel iterum, & tertio; effuluisse semel iterum, & tertio splendidum

dum ignem, nō comburentem, sed lucentem, quo territi hostes, obsidionem soluerint. GREGORIUS lib. 7. epist. 126. ad Recharedum Regem Visigothorum, mittit crucis particulam, vt eximium munus.

AMBROSIVS oratione in Theodosium, loquens de clauo inserto ab Helena galeæ Imperatoris: *Sapienter, inquit, Helena egit, qua crucem (particulam videlicet crucis, nimirū clauum vnum) in capite Regū leuauit, et crux Christi in Regibus adoretur.*

HIERONYMVS in Psal. 98. exponit de cruce, illud: *Adorate scabellum pedum eius.* Et in epist. 17. ad Marcellam, dicit: *Ergone erit illa dies, quando nobis liceat speluncam Saluatoris intrare, crucis deinde lambere lignum, &c.*

AUGUSTINVS lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. scribit: Ad terram sanctam ex monte Caluarie allatam in Africam, miracula fieri solita, & se cum alio Episcopo eam infodisse, & orationis locum super eam constituisse. Quo honore Augustinus prosequeretur crucem, quando sic honorauit terram, vbi fuerat crux?

His adde Sibyllæ carmen, quod habetur lib. 6. carminum Sibyllinorum, prope finem:

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit.

Argumentum QVINTVM ab exaltatione crucis. Constat enim ex Paulo Diacono, Zonara, & Cedreno in vita Heraclij, Heraclium in recuperatione crucis, quam Persæ ex Hierosolymis abstulerant, diuinitus adiutum, ita vt etiam de cælo Deus lapidibus grandinis pugnaret contra Persas, vt olim fecerat cum Iosue. In ipsa etiam restitutione crucis in suum locum, miracula quædam contigerunt, vt refert Sigebertus in Chronico anni D C. XXXI. vnde etiam festum institutum testantur Otho Frisingensis lib. 5. cap. 9. Beda & Ado in martyrologio.

Argumentum SEXTVM, si locus, in quo Angelus stetit, terra sancta est, Iosue cap. 5. Exod. 3. cur non magis crux, vbi stetit Christus? si sudaria & semicinctia Pauli honorabantur propter contactum, cur nō magis crux Christi sanguine respersa? Si Sacramenta honorantur, quia instrumenta gratiæ, cur non crux, quæ instrumentum est redemptionis?

CAPVT XXVIII.

De imagine Crucis.

AM verò de imagine Crucis habemus PRIMA testimonium Matt. 24. *Tunc apparebit signum filii hominis in cælo*; ex qua apparitione miro modo venerabile reddetur signum illud; id est, crucis. Nam etsi Calvinus, Musculus, & alij, quos refert in synonima ad hunc locum Marloratus, negant hinc agi de cruce, ac velint hunc esse horum verborum sensum: *Tunc apparebit signum Filij hominis*, id est, tunc apparebit Filius hominis manifestè, ac si edito signo in se omnium oculos conuerteret: Omnes tamen veteres ad vnum exponunt de cruce. Origenes, Chrysostomus, Hieronymus, Hilarius, Theopylactus, Euthymius, Beda in cap. 24. Matth. item Cyrillus catech. 15. & Augustinus serm. 130. de tempore. Ecclesia que canit in festo inuentionis: *Hoc signum crucis erit in cælo cum Dominus ad iudicandum venerit.*

Sibylla etiam lib. 6 in fine:

*O lignum felix, in quo Deus ipse pependit,
Nec te terra capit, sed cæli recta videbis,
Cum renouata Dei facies ignita micabit.*

Et quidem Thomas VValdensis tomo 3. tit. 20. ca. 15. non omnino improbabiler dicit, ipsam veram crucem ligatam, quæ nunc diuersa est in multas particulas, tunc reformandam, & colligendam, & apparituram in cælo, nam id videtur asserere Sibylla & Chrysostomus in sermone de cruce latrone; nec alij Patres contradicunt.

Neq; obstat illud Ecclesiæ: *Hoc signum crucis erit in cælo*, nam etiam vera crux dici potest signum crucis, id est, instrumentum habens figuram crucis. Sed si hoc non admittatur, saltè imago crucis lucida in cælo apparebit ex aère, vel igne condensato, vt Abulensis & Iansenius, & alij docent.

Hinc autem multiplex argumentum ducitur ad probandum honorem crucis. nam PRIMO, honorabilis est crux quia ab ipso Christo vocatur signum eius, id est, vexillum Christi: si enim vexillum Imperatoris milites adorant, vt patet ex Sozomeno lib. I. hist. cap. 4. cur vexillum Christi non adorabitur? SECUNDO, honorabilis est, quia in cælo appa-

rebit, loco nimirum sublimi & honorifico. TERTIO, quia manibus Angelorum feretur, vt Augustinus docet serm. 130. QUARTO, quia splendebit clariùs Sole. quod probant Augustinus & Chrysoſtomus, quia tunc apparebit, & conſpicietur ab omnibus, quando Sol, & Luna, & ſtellæ obſcuratę fuerint, vt patet ex Matthæo, cap. 24.

Argumentum SECUNDVM ſumi poteſt à testimoniis ſacerorum Conciliorũ. nam Synodus VI. can. 73. Synodus VIII. act. vlt. & Synodus VIII. act. item vlt. canones ediderunt de veneratione crucis.

TERTIVM argumentum ab vſu & testimoniis veterum. IUSTINVS in Apologia ſecunda: *Signa, inquit, & nota, quæ apud nos ſunt, huius rei (crucis) virtutem declarant.* Tertullianus in Apolog. cap. 16. obiectioni Gentilium reſpondet de adoratione crucis lignę; idem facit Minutius in Octauio. ex quo apparet, ab ipſo Eccleſiæ exordio, etiam ante crucis verę inuentionem Chriſtianos ſolitos habere, & venerari crucis imaginem. Origenes lib. 6. in epiſt. ad Romanos dicit, crucis figuram ante oculos poſitam, ſi attentè conſideretur, valere ad depellendam omnem tentationem.

Constantinus Magnus labarum in formam crucis redegit, vt patet ex Eufebio lib. 9. c. 9. hiſt. & ex lib. 1. de vita Constantini. quia verò labarum adorabatur, nunquam Constantinus crucem in labaro poſuiſſet, ſi putaret, eſſe idololatã à venerari crucem: immo Sozomenus lib. 1. cap. 4. hiſt. ſcribit, ideo Constantinum vertiſſe labarum in crucem, vt milites aſſueſcerent crucem venerari.

DICES, etiam ante Constantini tempora labarum habuit formam crucis, vt Tertullianus in Apologet. cap. 16. Iuſtinus in ſecunda Apologia, & Minutius in Octauio teſtantur.

RESPONDEO, labarum ante Constantini tempora habuiſſe quandam crucis ſimilitudinem, quia erat velum in ligno ſuſpenſum: non tamen propriè crucis figuram habuiſſe, niſi tempore Constantini. Idem Constantinus, vt refert Eufebius lib. 1. de vita Constantini, Romæ deuicto Maxentio, in loco celeberrimo erexit crucem cum his verbis: HOC SALVTARE SIGNVM. Et ruruſum in manu dextera ſtatue ſuę crucem apponi iuſſit cum his verbis: HOC VNO VERAE FORTITVDINIS SIGNO VRBEM VESTRAM LIBERAVI, &c.

RRRXXX 4 Idem

Idem etiam decreto cavit, ne deinceps vlli facinorosi deo affigerentur, vt crux non amplius horrore, sed amori & venerationi omnibus esset, vt scribit Sozomenus lib. 1. cap. 8. Augustinus serm. 18. de verbis Domini. Et è contrario in pœcuniis, quas omnes amant, crucis figuram excudi iussit, vt ibidem Sozomenus refert.

Constantini pietatem imitatus Theodosius, prohibuit crux humi sculperetur, vel pingeretur, ne sacrū signum pedibus calcaretur. ita enim habetur li. 1. Codicis, tit. 8. L. Cui sit nobis. quod testimonium ex Petro Crinito lib. 9. cap. 9. vniuersarij corruptè citât, quasi Theodosius prohibuisset imaginem crucis sculpi, vel pingi.

Theodosium sequutus Arcadius filius, auream monetam cum signo crucis cudi iussit, teste Prospero de prædicationibus & promissionibus part. 3. cap. 34.

Tiberius quoque optimus Imperator, Theodosij legens sequutus, cum vidisset in palatio humi crucem in marmore incisam, mox erigi iussit, dicens: *Cruce Domini frontem & pectus munire debemus, & nos eam pedibus terimus*. testis Paulus Diaconus li. 18. rerum Romanarum, vbi etiam addit, sub illo marmore repertum ingentem thesaurum auro centum millium aureorum, in remunerationem videlicet pietatis tam religiosi Principis.

Constantini tempore scripsit Lactantius carmen de cruce, in quo inter cetera legimus:

Flecte genu, lignumq; crucis venerabile adora.

Non diu postea Athanasius quæst. 16. ad Antiochum reddidit causam, cur Christiani faciant & colant potius imaginem crucis, quàm lanceæ, vel spongiæ; quia videlicet si Ethnicus dicant nos colere lignum, mox duobus lignis crucis distinctis figuram crucis destruiamus, nec amplius veneramus.

Ioannes CHRYSOSTOMVS in supplicationibus arguit, ut cruceas cruceas cum ardentibus facibus præferri iubebat, vt Socrates lib. 6. cap. 8. & Sozo. lib. 8. cap. 8. testantur. Idem etiam Chrysostomus in libro, quod Christus sit Deus, dicit, suo tempore crucis figuram omnibus in locis depingi solitam, in vrbibus, in domibus, in cubiculis, in vasis, in solitudine, in montibus, &c. AVGVSTINVS tractat. 36. in Ioan. & in Psal. 36. *Qui tantum, inquit, honorem tribuit supplicio suo, quod seruat*

seruat fidelibus suis? Cyrillus lib. 6. in Iulianum, respondet Iuliano reprehendenti Christianos, quod lignum crucis adorarent, eiusq; figuram ante domos suas depingerent. Ruffinus lib. 2. cap. 29. hist. testatur, apud Ægyptum, cum ad fidem conuerterentur Ægyptij, vbique fuisse depictas cruces loco thoracis Serapidis, quem Ethnici venerabantur. Beda lib. 1. hist. Angl, cap. 25. scribit, Augustinum à B. Gregorio missum ad Anglorum conuersionem, crucem argenteam, & imaginem Christi in tabula depictam pro vexillo prætulisse. Ipse etiam Gregorius lib. 7. epist. 5. de crucis ueneratione loquitur. LEO serm. 8. de passione Domini: *Pulchra specie, inquit, triumphi sui portabat trophaum, & inuictissima patientia signum salutis adorandum populis omnibus inferebat.*

SECVLVS in carmine Paschali:

*Pax crucis ipse fuit, violentaq; robora membris
Illustrans propriis, pœnam uestiuit honore,
Suppliciumq; dedit signum magis esse salutis,
Ipseq; sanctificans in se tormenta beauit:
Nèue quis ignoret speciem crucis esse colendam,
Qua Dominum portauit ouans, &c.*

Argumentum QVARTVM ab apparitione, & miraculis crucis. PRIMO, apparuit Constantino crux lucidissima in aère cum illis uerbis: *ΕΥ ΤΕΤΩ ΒΙΝΕ*, id est, in hoc uince. refert Euseb. lib. 1. de uita Constantini, ubi etiã addit, se id accepisse ab ipso Constantino iurante rem ita se habere. Neq; apparuit illi crux in somno, ut Sozomenus lib. 1. cap. 3. & Paulus Diaconus lib. 11. rerum Romanarum dicunt; sed planè uigilanti, & iter facienti cum toto exercitu, ut Eusebius dicit.

Porro non frustra dictum esse Constantino: *In hoc signo uince*, apparet ex uictoriis Constantini; nam lib. 2. de uita Constantini scribit Eusebius, in præliis iussisse Constantinum semper deferri labarum cruce insignitum ad eam partem agminis, quæ magis laborabat; & quocunq; labarum accessisset, mox etiam uictoriam sequi solitam. Addit ibidem, eum, qui labarum deferebat, cum metu hostium irruentium reliquisset labarum, continuò necatum esse: qui autem illud de manu abiicientis suscepit, nunquam feriri potuisse, etiamsi innumerabilia propè tela in illum coniecta fuissent; omnia enim (mirabile dictu) in hasta crucis insigebantur.

RRRrrr 5

SECVN-

SECUNDO, apparuit crux lucidissima supra montem O-
liuetum tempore Constantij Imperatoris, de qua appari-
tione exstat epistola Cyrilli Hierosolymitani ad Cōstantum.

TERTIO, apparuit tempore Iuliani Apostatae, qui eam
persequeretur, vt narrat Gregorius Nazian. orat. 1. in Iulianum. Nam cū Iulianus inspiceret extra pecudum arboris
gratia, inuenit crucem coronatam; & quidem aruspice
riti, vt refert Paulus Diaconus in eius vita, dicebant, signifi-
cari religionem Christianam, quæ crucem venerabat usque
perpetuam, nec posse vinci à Iuliano. Adulatores autem
dicebant, significari angustias, & quasi carceres crucis; sed
uentus priorem sententiam veram ostendit. EODEM tem-
pore, cū Iudæi, Iuliani iussu, exstruere vellent templum in
Hierosolymis in dedecus crucifixi, apparuit rursus in aere
circulus ingens lucidus, crucem splendidissimam ambiens. Et
præterea in vestibus ferè omnium hominum eius loci appa-
ruerunt cruces quasi summo artificio elaboratae, vt scribit
idem Nazianzenus orat. 2. in Iulian.

QUARTO, apparuit crux in aëre tempore Archadij, cuius
Imperator bellum susciperet pro fide contra Persas, Chris-
tianorum persecutores, in quo bello diuinitus adiutus
fuit. testatur hoc beatus Prosper in lib. de promissionibus
diuinis parte 3. cap. 34.

QUINTO, apparuerunt cruces in vestibus hominum
tempore Leonis Iconomachi, cū hæretici contra imagi-
nes sacras insanirent, vt testatur Paulus Diaconus in vita
Leonis Iconomachi. Ad hoc genus referri potest apparitio
crucis in Anglia in arbore, anno M. D. LIX. de qua vide
Alanum Copum.

Præter has apparitiones miracula sine numero per crucis
figuram effecta referri possent. Insigne est illud Hilarionis,
quod refert B. Hieronymus factū ad Epidaurum. Nam cū
mare egrederetur terminos suos, & periculum esset, ne ciui-
tatem obrueret, Hilarion in littore tres cruces pinxit; mare
autem cū eò peruenisset, cœpit intumescere, & in magnam
altitudinem instar muri cuiusdam excreuit sursum versus,
quasi fremens & indignans, quod progredi ulterius prohiberetur,
tādē crucis virtuti cedens, fluctus suos in seipsum
retorsit. Multa quoque miracula facta narrat Beda lib. 3.
cap.

cap. 2. hist. Angl. per ligneam crucem, ob Osvaldo Rege sancto erectam, ac illud omnium primum, quod ipse cum paucis contra innumerabiles hostes pugnavit, & vicit.

Argumentum VLTIMUM à ratione. Nam si signa rerum sanctarum sancta & venerabilia sunt, vt supra ostendimus: certè quælibet crux sancta & venerabilis est, quia gerit imaginem Christi crucifixi, id est, Christi in ipso opere redemptionis occupati, quo nihil sanctius cogitari potest.

CAPVT XXIX.

De signo Crucis.

RESTAT signum crucis, quod in fronte, vel in aëre pingitur, vel super quascunq; res digito exprimitur. Quod signum sacrū esse & venerabile, PRIMO ostendi potest ex figuris Testamenti veteris. Nam sanguis agni in postibus domorum, de quo Exodus 12. nihil aliud significabat, nisi signum crucis in frontibus Christianorum, Augustino teste in libro de catechizandis rudibus, cap. 20. Item illud Tau, quod Ezechielis, cap. 9. iubetur describi in frontibus gementium, apertissimè signū crucis, quod in fronte potissimū pingimus, indicabat, teste Cypriano in libro aduersus Demetrianum, & Hieronymo in commentario Ezechielis. His adde illud Apocal. 14. *Habentes nomen eius, & nomen Patris eius in frontibus suis*; id est, signum crucis. Item illud Apocal. 7. *Nolite nocere terra, & mari, neq; arboribus, quoadusq; signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum.* Hoc enim signum, esse signum crucis, docent Oecumenius, Beda, Anselmus & Rupertus in hunc locum, Iacob quoq; cum cancellatis manibus benedixit filiis Ioseph Gen. 48. significauit, fore aliquando tempus, quo benedictiones signo crucis fierent.

SECUNDO, probatur ex testimoniis veterum, qui primis quingentis annis floruerunt. Dionysius cap. 4. 5. & 6. Ecclesiast. hierar. dicit, in omnibus Sacramentis adhiberi signum crucis. Iustinus quæst. 118. respondet Gentibus quærentibus, cur Christiani ad Orientem orarent: & dicit, causam esse, quia Deo danda sunt meliora: *Sicut etiā, inquit, dextera potius*

etius, quàm sinistra signum crucis exprimimus, cum alicui benedicimus, Hippolytus quidam scriptor vetustissimus, & Apostolis familiaris, cuius librum citat Palladius in historia Lausiaca, cap. 148. scribit, virginem quandam signo crucis munitam ex prostibulo illæsam euasisse.

TERTULLIANVS ita loquitur lib. de corona militis *Ad omnem progressum atq; promotum, ad omnem aditum & exitum, ad Vestitum, ad calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubicula, ad sedilia, quacunque nos conuocati exercet, frontem crucis signaculo terimus.* Idem habet lib. ad uxorem, & in principio Scorpiaci.

CYPRIVS lib. 4. epist. 6. in fine: *Muniatur frons, signum Dei incoluere seruetur.* Et libro de unitate Ecclesie, contra medium, dicit, Oziam lepra in fronte percussum, offero so Domino, in qua parte corporis signantur, qui Dominum promerentur. Et libro de lapsis, in principio: *Frons eius signo Dei pura, Diaboli coronam ferre non potuit, corona se Domini reseruauit.*

Cornelius Papa in epist. ad Fabianum, quæ est apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 33. dicit, Nouatianum à Dæmonio acceptum, quòd non recepisset in fronte signaculum Christi.

ORIGENES Exodi cap. 15. homil. 6. sic ait: *Timor & tremor cadunt super eos (Dæmones) cum signum in vobis videtur crucis fideliter fixum, &c.* Gregorium Neocæsariensem sic pe vsus signo crucis contra Dæmones, testatur Gregorius Nyssenus in eius vita. Lactantius lib. 4. cap. 26. dicit, Christum eis omnibus prodesse, qui signum crucis in sua fronte conscripserint.

CYRILLVS catechesi 4. *Non pudeat, inquit, nos crucem Christi. quòd si aliquis id occultet, tu manifestè signate crucem in fronte.* Et infra: *Fac autem hoc signum, & manducans, & bibens, & sedens, & stans, & loquens, & ambulans, & in summa in omni negotio.* Idem repetit catechesi 13.

ATHANASIVS lib. de incarnatione Verbi: *Signo crucis omnia magica, inquit, compefcuntur, &c.*

BASILIVS lib. de Spiritu sancto, cap. 37. inter primas apostolicas traditiones ponit, signare se signo crucis. Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum, dicit, etiam milites in mensa signum crucis adhibere solitos. Chrysostomus hom. 11.

in Matth. caput 12. signo crucis omnia Sacramēta perfici docet. Et homil. quòd Christus sit Deus, plurima de gloria huius signi, & eloquentissimè persequitur.

EPHRAEM lib. de pœnit. cap. 3. *Pingamus*, inquit, *in ianuis, atq; in frontibus nostris, & in ore, & in pectore, atque in membris omnibus suis sicum signi; armemur in superabili hac Christianorum armatura.* Item lib. de armatura spiritali, cap. 2. *Scuti vice crucis signo respsum muni; validissima enim armatura est.* B. Antonius, ut refert Athanasius in vita eiusdem Antonij, contra omnes terrores iubebat solo crucis signaculo tutos esse Monachos. Palladius in hist. Lausiaca, cap. 2. scribit, sanctum senem quēdam cū vidisset in puteo aspidem, signo crucis muniuisse puteum illum, ac deinde sine timore hausisse aquam, & bibisse. Theodoretus in hist. religiosa, passim meminit crucis, & virtutis eius.

AMBROSIVS serm. 43. hortatur, ut omnia opera à signo crucis incipiamus. Et serm. 90. recitatur verba sanctæ Agnetis dicentis: *Posuit signum in faciem meam, et nullum prater eum amatorem admittam.* Id enim est signum crucis, quo dedicamur Deo.

HIERONYMVS in epist. ad Demetriadem: *Claudas cubiculum pectoris, crebro signaculo crucis munitas frōtem tuam.* Item ad Eustochium: *Ad omnem incessum manus pingat Domini crucem.*

AVGVSTINVS tract. 118. in Ioan. ad finem: *Quid est, quod oēs nouerunt, signū Christi, nisi crux Christi? quod signum nisi adhibeatur, siue frontibus credentiū; siue ipsi aqua, qua regenerantur; siue oleo, quo Chrismate inunguntur; siue sacrificio, quo aluntur, nihil eorū ritè perficitur.* Itē lib. 1. Confess. ca. 11. *Signabar iam signo crucis, & condiebar sale Christi tui.*

B. Martinus apud Sulpitiū: *Ego, inquit, signo crucis, nō clipeo protectus; aut galea, hostium cuneos penetrabo securus.*

PRVDENTIVS in hymno ante somnum:

*Fac cum Vocante somno
Castum petis cubile
Frontem, locumq; cordis
Crucis figura signet.
CruX pellit omne crimen,
Fugiant cruceM tenebra,*

Tali dicata signo

Mens fluctuare nescit.

PAVLINVS natali 8. S. Felicis:

*Nos crucis inuicta signum, & confessio munit,
Armatiq; Deo mentem, non quarimus arma
Corporis, & quanquam membris videamur inermes,
Arma tamen gerimus, quibus & sub pace serena
Contra incorporeos animis decernimus hostes.*

TERCIO, probatur ex miraculis signo crucis factis. Iulianus initio Scorpiaci dicit, Christianos signando, & adiurando non solum Christianis, sed etiam Ethnicis se prodesse. Lactantius lib. 4. cap. 27. dicit, praesente Christiano, qui crucem fronte signauerat, Diabolum non ausum Imperatori poscenti responsa dare. Epiphanius haeresi 30. scribit quendam Iosephum nondum Christianum signo crucis Demones expulisse, & deinde Christianum effectum eodem signo incantationes Iudaeorum destruxisse. Nazianzenus orat. 1. in Iulian. scribit, ipsum Iulianum, licet Ethnicum, etiam spectra quaedam videret, dum hecromantici sua mysteria operarentur, signo crucis seipsum munisse, & mox spectra omnia euanuisse. Nyssenus in vita Gregorij Thaumaturgi, scribit, Diaconum eius, signo crucis munitum, exiisse in actu incolumem ex balneis inter innumerabilia spectra, quibus balneis nemo vnquam viuus exierat eorum, qui in actu intrauerant.

Athanasius in vita Antonij; Hieronymus in vita Pauli primi Eremitae, Theodoretus lib. 5. hist. cap. 21. & Gregorius lib. 3. Dial. cap. 7. multa scribunt miracula, quae ad solum crucis signum Deus fecit, ac potissimum in Daemonum expulsiōe. Palladius in hist. Lausiaca, cap. 54. scribit, quendam signo crucis munitum in medijs flammis longo tempore illa incolumem permanisse. Theodoretus in vita S. Iuliani, & in vita S. Macedonij, scribit, ab utroq; suo tempore signo crucis ingeresse diaboles occisos. Item in vita S. Aphraatis, & S. Macedonij, & S. Petri, & aliorum, scribit, eos signo crucis varios morbos curasse. Quod idem Sulpitius in vita B. Martini; Hieronymus in vita Hilarionis; Augustinus lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. similiter scribunt. Victor Vicensis lib. 2. de perseq. V. V. scribit, ab Eugenio Episcopo Catholico caecum illum.

eum solo crucis signo. Quòd si addere vellemus miracula edita post primos quingentos annos, quæ referuntur à probatis auctoribus de S. Benedicto, Bernardo, Francisco, & aliis, nunquam finiremus.

CAPVT XXX.

Soluuntur obiectiones hæreticorum.

HIS, quæ dicta sunt, facillè erit obiectiones hæreticorum, supra notatas, soluere. Ad PRIMAM igitur, quæ sumebatur ex eo, quòd crux dolorem & ignominiam Christo attulit, respondemus, si solùm crux attulit Christo dolorem & ignominiam, meritò esse execrandam: atqui attulisse etiam lætitiã & gloriam, propter Diabolum deuictum, & genus humanum redemptum; quæ lætitiã & gloria tanta fuit, vt dolorem & ignominiam illam priorem planè absorberit, vt patet.

Ad SECUNDAM, quæ sumebatur à similitudine eorum, quorum parentes in patibulis perierunt, qui impij videntur, si eiusmodi patibula honorarent, dico illa non esse similia; nam qui nunc in patibulis suspenduntur ex sententia iudicis, culpa sua suspenduntur, aut vera, aut certè in iudicio legitimè probata; præterea inuicti suspenduntur; denique ex ipsa morte nihil lucrantur, nisi pœnam & infamiam. At Christus non propter culpam veram aut probatam crucifixus fuit. Constat enim ipsum iudicem sæpius testatum, se nullam in eo causam inuenisse. Ad hæc Christus sponte sua se tradidit crucifixoribus, vt Patris obedientiam impleret, cum alioqui posset euadere, si vellet, vt notum est: quia cum diceret; *Ego sum*, omnes eius inimici ceciderunt retrorsum. Denique, Christus ex ipsa morte plurima bona retulit, vt diximus, & sibi, & nobis. Neque id solùm in Christi morte videmus, sed etiam in mortibus aliorum, qui propter Deum, aut patriam occiduntur. amici enim libentissimè instrumenta passionis eorum tanquam monimenta virtutis conseruant.

Ad TERTIVM argumentum, quòd honorare crucem sic quasi lætari de morte Christi, quemadmodum inimici eius faciebant, dico, nos nihil cum hostibus CHRISTI habere commu-

commu-

commune; nam cum gaudemus de Christi passione, non gaudemus de eo, de quo hostes eius gaudebant, sed de eo, de quo ipse gaudebat, id est, de triumpho eius, non de ignominia. Alioqui enim etiam nouimus Christo patienti esse compatiendum, & dolores eius piis lacrymis decorandos.

Ad **QVARTVM** argumentum dico, non sequi, si omnes cruces honoramus, oportere etiam nos honorare omnia præsepia, omnes spinas, omnes lanceas, omnes virgulas, nam omnes cruces adoramus, quia omnes sunt imago veræ crucis, in qua Dominus pependit; & præterea etiam ipsius Christi crucifixi, at præsepia, spinæ, lanceæ, & similia non sunt imagines Christi, nec etiam præsepis, spinarum, lancearum, & similibus, quæ Christum tetigerunt. Ad imaginem enim non sufficit similitudo, sed requiritur, ut vnum exprimat ex alio. Quare frater non dicitur imago fratris, licet similes sint, quia vnus non est ab alio. Filius autem, quia non solum est similis patri, sed etiam ab eo prodiit; idcirco etiam dicitur, & est imago patris. Iam cruces omnes fiunt ad exprimendam illam primam, & sic imagines eius sunt: præsepia, lanceæ, & similia, non fiunt ad illa exprimenda, sed ad alios vsus, & idè nec imagines sunt. Quando autem pingitur vel sculpitur præsepe ad representandam Christi naturam, vel columna ad representandam flagellationem, quæ tunc præsepe & columna sunt imagines, non carent sub qua ueneratione.

Si petas, vnde est, quod pingimus, & adoramus cruces etiam sine Christo crucifixo; & non pingimus, nec adoramus præsepe, vel columnam sine Christo?

RESPONDEO, propter tres causas. **P**RIMO, quia cruces etiam sola refert ipsum Christum crucifixum: illa autem non faciunt. **S**ECUNDO, quia cruces non habent alium vsus, quam representandi, præsertim post edictum Constantini de non crucifigendis hominibus: at illa alia habent alios vsus; & idè qui videret vnâ columnam depictam, non facile posset scire, quid illa significaret, an columnam Christi, an columnam Traiani, vel Hadriani, vel Herculis, vel aliorum. **T**ERTIO, quia (vt Athanasius quæst. 16. ad Antiochum dicit) cum accusamur, quod adoremus lignum, possumus ostendere, nos colere figuram, non materiam, separabilem

duo illa ligna ab inuicem : quod in columna, lancea, spongia, & similibus, non tam facillè fieri possit.

Ad QVINTVM, de honorandis labiis Iudæ, & manibus eorum, qui Christum occiderunt, tum propter contactum sacri corporis, tum quia instrumenta fuere passionis, respondeo, inter crucem, & labia Iudæ, ac manus crucifixorum Christi, magnam esse differentiam, vt docet Thomas VValdensis tom. 3. tit. 13. cap. 120. nam crucem Dominus elegit, & amanter amplexus est, vt rem innoxiam deseruientem redemptioni: at labia Iudæ, & manus impiorum Christus non elegit, nec amauit, sed execratur, vt res impias & sceleratas. Nos autem illa solùm amare & honorare debemus, quæ Dominus amauit & honorauit.

SED possent respondere VViclefistæ, paria esse labia Iudæ, & crucem. Nam vt labia Iudæ fuerunt instrumentum sceleris Iudæ, & alioqui in se non erant capacia culpæ; ita & crux fuit instrumentum sceleris Iudæorum: & sicut Dominus elegit crucem, non vt instrumentum sceleris, sed vt instrumentum passionis; ita quoque elegit labia Iudæ & manus interfectorum, non vt instrumenta sceleris, sed vt instrumenta passionis. Vnde Augustinus in Psalm. 34. dicit, Iudam à Christo electum, vt per eum impleret redemptionem nostram.

RESPONDEO igitur, differentiam in duobus consistere. PRIMO, quia labia Iudæ, & manus interfectorum Christi, non solùm instrumenta passionis erant, sed etiam partes illorum hominum impiorum, & idè non poterant honorari, vt instrumenta passionis, quin simul ipsi impij homines honorari viderentur: at crux, spinæ, columna, & similia non sunt partes illorum hominum, sed sunt res per se existentes, & natura sua innoxie, &c.

SECUNDO, quia in passione Domini possumus considerare actionem & passionem, quarum prior scelerata, posterior sanctissima fuit. Porrò labia Iudæ, & manus impiorum fuerunt instrumenta propinqua & immediata ipsius actionis sceleratæ; remota autem & mediata passionis salutaris: è contrariò crux, & clauis, & similia fuerunt instrumenta propinqua & immediata passionis sanctæ, & remota ac mediata actionis sceleratæ, vt patet; & idè labia Iudæ magis participant

SSSSS

pant

pant actionem, quàm passionem; & crux è contratio magis passionem, quàm actionem. Propterea crux simpliciter est venerabilis, labia Iudæ simpliciter detestanda.

Ad VLTIMUM, de magia & superstitione, dico, tantum abesse à magia signum crucis, vt potius eo signo omnis magia solvatur, vt ait rectissimè sanctus ATHANASIVS lib. de incarnatione Domini, & salutari eius aduentu: *Signo crucis, inquit, omnia magica compescuntur, &eneficia inefficacia sunt.* Et infra: *Veniat, qui istorum dictorum experientiam capere velit, & in ipsis prestigijs Dæmonum, & imposturis Vaticiniorum, & in miraculis magia & tatur signo crucis ipsis deriso, nomenq; Christi inuocet; & videbit, quomodo ea res metu Dæmones fugiant, Vaticinia conquiescant, magica &eneficia taceant.* Hæc ille. Scribit etiam Iacobus Sprenger in malleo maleficorum, part. 2. quæst. 1. cap. 2. magos & magas quâdo initiantur sacris Dæmonis, palam polliceri Diabolo pro tribunali sedenti, & coram testibus, se crucem Domini conculcaturos. quia videlicet, vbi crux honoratur, magicæ artes efficaces sunt.

Sciendum igitur est, ided esse superstitiosum & prohibendum, vt characteribus & figuris ad effectus aliquos producendos, vt magi faciunt, quia effectus illi nõ possunt esse naturales, quia characteres & figuræ non sunt operatiue naturaliter: nec proueniunt illi effectus à Deo, cum nulla talis Dei promissio reperiatur, nec Deus ab illis inuocetur, sed fiunt illa omnia à Dæmone, & characteres solùm deferuntur pro signo fœderis inter Diabolum & magos. At signum crucis operatur mirabilia, non ex virtute sua naturali, quæ habeat, vt figura quædam; nec vt signum pacti cum Dæmone, sed vt signum diuinitus institutum.

Ac, vt clariùs id percipiatur, nota, tres esse effectus crucis mirabiles. Primò, terret, & fugat Dæmones. Secundo, pellit morbos, & omnia mala. Tertio, sanctificat ea, quibus impunitur. Et quidem primum effectum ex tribus causis habet; ex apprehensione Dæmonis; ex deuotione hominis; & ex instituto Dei. Nam Dæmon vbi crucem videt, mox recedat, datur, cruce Christi se victum, spoliatum, ligatum, & conuictum fuisse. inde crucem timet & fugit, quomodo canis fugit lapidem & baculum, quo percussus fuit.

Dei

Deinde, vim habet crux ex opere operantis eo modo, quo vim habet oratio. Nam signum crucis est inuocatio quædam meritorum Christi crucifixi signo expressa. Loquimur enim corde, voce, & nutibus. Itaque opponere contra Diabolum signum crucis, est opponere meritum passionis Christi, id est, inuocare Deum per Christi merita contra Diabolum. Vnde effectus tunc magis procedit ex fide, & fiducia ac deuotione interiore, quam ex ipso caractere crucis; sicut quædam oramus voce, & impetramus, effectus tribuitur potius fidei & fiduciæ internæ, quam sono vocis. Et de his duobus modis nullum est dubium.

Existimo tamen, etiam tertio modo, id est, ex instituto Dei, & ex opere operato valere signum crucis contra Diabolum. Nam videmus Iudæos & Paganos sine vlla fide in Christum, solum intendentes facere, quod Christiani faciunt, fugisse Dæmones signo crucis, vt patet ex Nazianzeno orat. 1. in Iul. Epiphano hæres. 30. & Gregorio lib. 3. Dial. cap. 7. ex quo apparet, non deuotione aut fide operantis, sed ipso signo crucis fugatum Dæmonem.

Quare S. AUGUSTINVS lib. 83. quæstionum, quæst. 79. dicit, indictum à Deo Dæmonibus, vt cedat cruci, tanquam sceptro summi Regis; quomodo populi militibus cedunt, cum ab illis profertur signum Imperatoris: *Nec mirum est, inquit, quod hac signa valent, cum à bonis Christianis adhibentur, quando etiam cum & surpantur ab extraneis, qui omnino suum nomen ad istam militiam non dederunt, propter honorem tamen excellentissimi Imperatoris valent. Cum autem non cedunt his signis huiusmodi potestates, Deus ipse prohibet occultis modis, cum id iustum atq; utile indicat. Nam nullo modo illi spiritus audent hac signa contemnere. Contremiscunt hac vbiuncq; illa prospexerint.*

DICES; ergo erunt plura Sacramenta, quam septem. R. RESPONDEO, signum crucis non esse Sacramentum propriè dictum; tum quia non confert gratiam iustificantem; tum etiam, quia non habet effectum infallibilem, vt Augustinus dicit, & experientia etiam testatur.

Quantum ad morbos & cetera mala, quæ non possunt percipere vim signorum, dicimus ea fugari per crucem tanquam per signum fidei & fiduciæ, vel potius tanquam per in-

uocationem signo expressam. Christus enim promisit fidelibus se daturum quidquid peterent cum fide, & nominatum Marci ult. de morbis dixerat: *Serpentes tollent, super agrum manus imponent, & bene habebunt; & si mortiferum quid daberint, non eis nocebit.* Fideles igitur contra morbos, & reliqua mala implorant Dei auxilium per Christi meritum, idque faciunt corde, ore, & nutibus. Et quia tunc effectus non producit ex opere operato, more Sacramentorum, sed opere operantis, idem non infallibiliter sequitur.

Quantum ad benedictiones, idem ferè dicendū est. Nam cum benedicimus homines, domos, agros, & similia, illo signo commendamus Deo per Christi merita res illas, quas benedicimus: & similiter cum benedicimus aquam, oleum, ramos, candelas, &c. commendamus res eas Deo, eumque precamur, ut velit illas nobis esse salutare, utque per eas tanquam per instrumenta nos adiuuet.

Denique id, quod explicitè petimus precibus, idem implicitè petimus per signum crucis. Quamquam non potest nec debet negari, quin etiam aliqua sanctitas accedat rebus, cum signantur cruce: non quidem sanctitas, quæ sit aliqua qualitas physica, sed sanctitas in relatione consistens, qualis est crucis, clauorum, vestium, aliarumque rerum, quæ contingunt Christum, aut Sanctos: & qualis est eorum, qui tangunt reliquias Sactorum. Nam sanctificari aliquo modo eos, qui tangunt reliquias, constanter docent Patres; Basiliius in Prolis. Gregorius Nyssenus in vita S. Theodori; Ioannes Chrysostomus in sermone de sanctis Iuuentio, & Maximo, & alij. Si autem contactus reliquiarum sanctificat, cur non etiam contactus vexilli salutaris? Certè AUGUSTINVS lib. 2. de peccatorum meritis, & remissione, cap. 26. id asserit: *Catechumenos, inquit, secundum quendam modum suum per signum Christi, & orationem manus impositionis puto sanctificari: & quod accipiunt, quamuis non sit corpus Christi, sanctum est tamen.* Atque hæc de Reliquiis, &

Imaginibus pro instituta nostri operis breuitate sufficiant.

•••••

LIBER